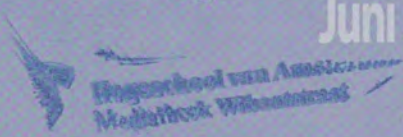

MO

Juni 2004

 Ministerie van
 Onderwijs, Cultuur en
 Wetenschap

Samenlevingsopbouw

SBO organiseerde belangrijke mini-conferentie eind juni. Is het opbouwwerk voorbereid op de grote **wettelijke veranderingen** die op ons afkomen? Over kansen en bedreigingen van de WMO.

Opbouwwerk in Argentinië. Marco van Stralen: '... ik ben onder de indruk van de creativiteit en het doorzettingsvermogen van de Argentijnen.' (zie foto hieronder, helemaal rechts)

Inhoud

4. *Werken aan leefbaarheid in 't Oude Noorden*, Inge Kluck (X-S2)
8. *Vrouwen en reïntegratie*, Elga Zuidema
9. *Samenwerking sociale en fysieke sector in herstructureringsgebieden*, Inge Kluck (X-S2)
10. *Piet de Kroon nieuwe voorzitter SBO*
11. *Column. Asocialen*, Jan Rath
12. *Boekbespreking. Vlaamse prikkels dagen uit*, Lambert Mulder
16. *Opgeruimd staat netjes. Uitreiking Samen Sociaal-prijs (provincie Zuid-Holland)*
17. *Luisteren naar de buurtburgemeester of marktonderzoek*, Henk Boldewijn (KAW architecten en adviseurs)
18. *Cartoon: Zwervers willen bierruimte*, Marnix Rueb
20. *Opbouwwerk als maatschappelijke inzet*, Bert Middel
23. *Tweede editie Sociale Atlas Gelderland gereed*
24. *Het opbouwwerk als 'slimme meid'*, verslag van de miniconferentie van het SBO, Fenny Gerrits
27. *Talja Blokland nieuwe hoogleraar Opbouwwerk*
28. *www.devraag.org: Empowerment. Over laten en doen*, Catrinus Egas
32. *Sjakuus met opheffen bedreigd*, Raf Janssen, directeur Sjakuus
33. *Opbouwwerkers als mondige professionals*
34. *Het initiatief: initiatief zoekt nemer*, Marjon Vlug (Agora-Europe)
35. *post-HBO Samenlevingsopbouw, hogeschool De Horst (advertentie)*

Thema Internationaal

36. *Samenlevingsopbouw in Europa*, Gerard Hautekeur (Viboso, Vlaanderen)
44. *Hilversumse wijkaanpak voorbeeld voor Argentinië*, Mirjam de Witte
46. *The Budapest Declaration. Building European civil society through community development*. CEBSD
49. *Hoe vrijgevig en hulpvaardig zijn de bewoners in een wijk?*, Susan Rietveld (PHC)
50. *Nieuwe kansen met 'Hoe Rijk is je Wijk?'*, Susan Rietveld (PHC)
53. *Islamophobia and its consequences on Young People*, Jille Belisario
56. *ABCD promotieweek*, LSA
ABCD Promotion week in The Netherlands, Who do you serve?, LSA
58. *Eurofestation 2004, Unieke matchmaking op de beursvloer*, CIVIQ/VNG
60. *Advertentie*

In deze zomereditie van MO/Samenlevingsopbouw speciale aandacht voor het thema 'Internationaal'. Het artikel van Gerard Hautekeur uit Vlaanderen over de staat van de samenlevingsopbouw in Europa vormt hier een belangrijke bouwsteen. De gegevens heeft hij ontleend aan een enquête die werd gehouden onder de leden van het Combined European Bureau for Social Development. Een Europees netwerk van opbouwwerkinstellingen waar het LCO al jaren lid van is. Ook hebben we de Budapest Declaration opgenomen, dat als belangrijk statement kan worden opgevat, want uitkomst van een grote opbouwwerk conferentie die in maart van dit jaar is gehouden in Budapest. Het CEBSD speelde een belangrijke rol in de totstandkoming van deze verklaring als mede-organisator van deze conferentie.

Ook hebben we het verhaal over de Hilversumse wijkaanpak, die momenteel wordt geëxporteerd naar Argentinië opgenomen. De prachtige foto op het omslag is aangeleverd door Marco van Stralen, en op locatie gemaakt. Susan Rietveld besteedt in haar bijdragen aandacht aan de 'internationalisering' op wijkniveau in Nederland en aan een conferentie van het NCDO. 'Islamophobia' is een hoogst actueel verschijnsel, waar opbouwwerkers zeker ook iets mee moeten. Jille Belisario beschrijft haar indrukken, opgedaan op een conferentie in Budapest die was georganiseerd door het ECRI.

Twee voor het opbouwwerk interessante aankondigingen van internationale conferenties besluiten het themagedeelte.

In het algemene gedeelte van deze editie is de boekbespreking van Lambert Mulder opgenomen die handelt over het Vlaamse Handboek Samenlevingsopbouw. Volgens hem gaat er een prikkelende werking uit van de wijze waarop in Vlaanderen wordt gewerkt en gedacht. Eind juni organiseerde het SBO een belangrijke mini-conferentie over de toekomst het opbouwwerk binnen het nieuwe wettelijke raamwerk van de WMO. Een verslag van deze interessante bijeenkomst is opgenomen. Bert Middel was ook present en stelde zijn eigen visie op de kansen en bedreigingen van de WMO op schrift. Uitkomst van deze mini-conferentie is dat er de komende tijd nog veel meer bijeenkomsten plaats zullen moeten vinden die in het teken staan van het formuleren van een gepast antwoord van het werkveld op de veranderingen die op stapel staan.

Belangrijk nieuwsfeit is dat de beroepsgroep weer een nieuwe hoogleraar heeft per 1 september. Ook het SBO heeft sinds kort een nieuwe voorzitter gevonden in de persoon van Piet de Kroon, directeur van het PON. In deze editie kunt u er iets meer over lezen. Evenals over de aanpak van de leefbaarheid in 't Oude Noorden, berichten van X-S2, Sjakuus en Agora-Europe. Ook www.devraag.org is weer present. Als vanouds zorgt Marnix Rueb voor een humorvol moment met zijn prachtige cartoon. De column van Dr. Jan Rath, verbonden als adjunct-directeur aan het IMES te Amsterdam zal zeker ook een glimlach opwekken. Daar zijn columns immers ook voor.

Rest ons als redactie de lezers een prettige zomer toe te wensen.

Samenstelling en redactie:

Fenny Gerrits, (hoofdredactie),
Coby van Geffen (eindredactie),
Ed Kooger, Wil van de Leur
en Kees Stuuroop.

Administratieve ondersteuning:
Patty Schellekens en John
Struiken.

Cartoon pag.18 Marnix Rueb
Vormgeving/DTP: John Struiken.
Druk: Stimio Meteren.

Abonnementen:

De jaarabonnementsprijs
bedraagt €44,- voor het eerste en
€39,- voor het tweede en verdere
abbonementen. Losse nummers
kosten €12,50 (Prijzen exclusief
portokosten.)

Opzegging van abonnementen
dient schriftelijk vóór 1 december
te geschieden.

ISSN:0929-2187.

Redactie en administratie:

Prinsegracht 51.

2512 EX Den Haag.

Telefoon: 070-380 4431,

faxnummer: 070-380 9973.

E-mail Internet:

info@opbouwwerk.nl

Advertentie tarieven zijn op aan-
vraag verkrijgbaar.

Kopijsluitingsdatum volgende nr.:

1-9-'04

Werken aan leefbaarheid in

Leefbaarheidsprojecten kunnen een groot verschil maken voor de kwaliteit van leven in de wijk. De Rotterdamse wijk 't Oude Noorden haalde de laatste jaren vaak op een negatieve manier het nieuws. Inmiddels lijkt het de goede kant op te gaan. Dit is niet in de laatste plaats te danken aan een aantal aansprekende leefbaarheidsprojecten in de wijk.

Teamleden van X-S2 starten een wijkwandeling met Richard Blom (beheercoördinator) vanaf het buurthuis 't Klooster'

't Oude Noorden is een van de vele Rotterdamse wijken waar wordt geherstructureerd. Het is ook een wijk die bekend staat als een wijk met veel problemen: hoge criminaliteit, veel werkloosheid en een laag gemiddeld inkomen. 't Oude Noorden is voor een groot deel eind negentiende, begin twintigste eeuw gebouwd. In vergelijking met veel andere Rotterdamse wijken wordt in 't Oude Noorden op beperkte schaal geherstructureerd. Omdat de bebouwing gevarieerder is dan in veel naoorlogse wijken is ervoor gekozen een aantal blokken te slopen en te vervangen voor pleinen zodat er meer ruimte komt voor groen. Daarnaast wordt een aantal kleine huizen samengevoegd en worden panden waarvan de kwaliteit te slecht is voor renovatie, gesloopt. Sinds 't Oude Noorden in 2003 heel slecht scoorde op de veiligheidsindex mag de wijk zich 'verheugen' op speciale aandacht van de gemeente.

Meer veiligheid

Een van de maatregelen van de gemeente bestond uit het aanstellen van een zogenaamde stadsmarinier. Een stadsmarinier is iemand die met een vast omliggende taak tijdelijk wordt ingezet in een wijk. Volgens Gerard Spierings, sinds juni 2003 stadsmarinier in 't Oude Noorden, is een stadsmarinier iemand die ter plekke oplossingen bedenkt voor de situaties die hij aantreft in de wijk. Stadsmariniers zijn geen beleidsmakers en ze werken niet op de lange termijn. Ze pakken problemen op een onconventionele manier aan. Het bijzondere van de stadsmarinier is dat het een ambtenaar is die rechtstreeks toegang heeft tot het college zodat belangrijke kwesties direct aan de orde kunnen worden gesteld. "In 't Oude Noorden richt ik me vooral op overlastbestrijding, en dan met name op overlast van jongeren, en op Schoon en Heel, een project dat zich richt op een schonere en beter onderhouden openbare ruimte." De stads-

marinier werkt nauw samen met de deelgemeente, de politie, de Roteb (gemeentelijke reinigingsdienst) en het jongerenwerk. In een jaar is de benadering van jongeren in de wijk radicaal veranderd. "Er zijn een aantal basisregels opgesteld en die worden strikt gehandhaafd. De politie is weer de baas op straat. Daarnaast probeer ik het welzijnswerk te stimuleren. De programma's in de buurthuizen zijn nu meer aangepast aan de wensen van de jongeren en de jongerenwerkers gaan weer meer de straat op. Ik heb de welzijnswerkers vooral een steuntje in de rug gegeven, daar waar ze in hun werkzaamheden geconfronteerd worden met geweld. Er is een verbod gekomen op het anoniem deelnemen aan activiteiten die door de gemeente worden gesubsidieerd. Jongeren die geweld plegen worden civiel of strafrechtelijk vervolgd." Behalve tegen de door jongeren veroorzaakte overlast wordt ook harder opgetreden tegen hen-

't Oude Noorden

Paddelstoel : straatversiering in 't Oude Noorden

nepkwekerijen, illegale prostitutie en drugs-panden in de wijk.

Schoon en heel

Ook wat betreft het bestrijden van vervuiling in de openbare ruimte wordt harder opgetreden. "Vorig jaar zijn in een jaar tijd maar vijf mensen bekeurd voor het op een verkeerde manier aanbieden van afval, nu zijn het er wekelijks tussen de veertig en zestig. We zijn eigenlijk bezig met de heropvoeding van de bewoners. Laatst hebben we een winkelier gepakt die dagelijks rond halfvijf in de ochtend een heel busje met afval op straat gooide! Veel mensen zijn tegen repressie onder het mom van het werkt niet. Mijn ervaring is dat het wel werkt. Bijvoorbeeld door preventief te fouilleren gaan mensen zich veilig voelen op straat, zijn ze minder bang om elkaar aan te spreken. De overheid moet het weer voor het zeggen krijgen op straat. Pas als er een goede basis is gelegd en mensen zich aan

een aantal algemene regels houden, kun je van daaruit verder werken aan de versterking van de wijk."

Impuls voor de langere termijn

Een van de doelstellingen waarmee de stadsmarinier is aangesteld was het halen van een score op de veiligheidsindex van 3,9 in 2006. In mei werd bekend dat de index van 't Oude Noorden is gestegen van 3,0 in 2003 naar 4,1. Daarmee heeft Spierings in een jaar zijn doelstelling gehaald. Maar 't Oude Noorden is er nog niet. Naast meer korte termijn maatregelen is het nu tijd voor ingrepen die pas op de langere termijn effect hebben. "De gemeente zou zich, samen met de woningbouwcorporaties, meer moeten bemoeien met vestiging van nieuwe winkels. Wat schiet de wijk op met nóg een belwinkel?" Spierings zou graag zien dat de panden die leeg komen te staan worden verhuurd aan mensen die iets nieuws, iets positiefs de wijk in brengen.

Hij denkt daarbij in de eerste plaats aan mensen die iets met kunst doen. Ook op de toewijzing van woningen zou meer toezicht moeten komen. "De woningbouwcorporaties houden bijvoorbeeld geen gezamenlijke zwarte lijst bij. Zo kan een huurder die overlast veroorzaakt van corporatie naar corporatie trekken. Het woongenot kan beter beschermd worden door onderzoek te doen naar de kandidaathuurders."

Meer aandacht voor de wijk

Iemand die zich ook inzet voor de leefbaarheid in 't Oude Noorden, maar dan vanuit een heel ander hoek, is kunstenaar Rini Biemans. Hij is sinds 2000 in de wijk actief. Met zijn activiteiten en de website www.exposurerotterdam.nl probeert hij 't Oude Noorden op een positieve manier op de kaart te zetten. "Toen ik in 2000 begon was er veel onderling wantrouwen in de wijk. De mensen kenden elkaar niet. Ik was onder andere bezig met lokale televisie. Zo is het idee ontstaan om iets te doen met de ondernemers in de wijk. Dat bleek een hele interessante manier te zijn om de buurt te leren kennen. Aanvankelijk waren ze erg wantrouwig maar gaandeweg werden ze steeds enthousiaster. We hebben ook een keer de mensen die deelnamen aan een rond-de-tafelgesprek over de plannen voor de wijk, zichzelf in een portretje van vijf minuten laten voorstellen. Op die manier krijgt zo'n inspraakronde veel meer aandacht en iedereen weet wie ze er over kunnen aanspreken." Het zogenaamde Creatief Beheer is een ander project van Rini Biemans. Samen met Karin Keijzer, kunstenaar en hovenier, heeft hij in de wijk al verschillende terreinen die tijdens de herstructurering braak kwamen te liggen, tijdelijk ingericht. In 2002 is het Brancoplein samen met de bewoners en een aantal bedrijven omgetoverd tot een miniforiade. Door projecten als deze voelen de omwonenden zich meer betrokken bij elkaar en bij hun omgeving en meer verantwoordelijk voor het plein. Creatief Beheer maakt graag gebruik van goedkope, natuur-

<< Dit pand wordt gesloopt. Jammer, want deze Turkse winkel is het hart van de straat, vertelt Richard Blom tegen de X-52-ers.

meente heeft Creatief Beheer gevraagd het terrein tijdelijk in te richten. Het Wilgenterrein is in samenwerking met een aantal tuindersbedrijven en organisaties uit de buurt in het najaar van 2002 veranderd in een recreatiegebied en ontmoetingsplek voor de bewoners. Een jaar lang bevatte het terrein een amfitheater, een lange tafel voor gezamenlijke activiteiten, een aantal wat kleinere zitplekken, ruimte voor kinderen om te ravotten, hutten te bouwen en te voetballen, mooie bloemenperken en een moestuin. In de hele periode werden met de bewoners en betrokken organisaties tal van bijeenkomsten georganiseerd was het project op internet te volgen via de Wilgencourant. Volgens Richard Blom, die als beheercoördinator in de wijk veel te maken heeft met de bewoners, heeft dit initiatief heel goed gewerkt. Soms kun je met relatief weinig middelen veel doen. "In de zomer van 2003 hebben we met een paar man en zevenhonderd euro op een nabij gelegen terrein een barbecue voor de buurt georganiseerd. Uiteindelijk hebben er 250 mensen meegegeten."

Samenwerking met bewoners

Biemans vindt dat de gemeente meer zou kunnen samenwerken met de bewoners. "Het is niet dat de gemeente niet samen wil werken met de bewoners, maar ze zijn er gewoon niet op ingesteld. Wanneer een enthousiaste groep bewoners zich aandient doen ze er wel wat mee maar het is moeilijk zo'n groep vrijwilligers voor een langere tijd betrokken te houden." Het liefst zou hij een combinatie zien tussen het sociaal werk, de Roteb en de dienst gemeentewerken. "Je zou eigenlijk een offerte aan moeten vragen voor het beheer van de openbare ruimte in combinatie met een participatietraject met de bewoners. Die mensen zijn heel veel op straat. Zij kunnen peilen wat er in de wijk speelt en een sociale rol vervullen door tijdens hun werk wat tijd in te ruimen voor een oud dame'tje dat langs komt voor een praatje. Dan is er aan het eind van de dag maar een boompje minder geplant!" Stadsmanier Spierings ziet niets in dit idee. Hij ziet het beheer van de openbare ruimte als een gemeentetaak en is van mening dat de mensen eerst maar eens moeten leren wat netter om te springen met de openbare ruimte. "De schoonmaakploegen doen hun werk goed en zouden daarvoor best met

lijke materialen zoals wilgenhout. "Dat soort materialen nodigt veel minder uit tot vandalisme dan bijvoorbeeld materialen als glas of staal. Het is toch een stuk minder stoer om plantjes uit de grond te trekken of iets van hout te slopen dan iets van glas of staal," aldus Biemans.

Op het Wilgenterrein, een slooplocatie van 200x75 meter, ging het twee jaar geleden

helemaal mis. In de aanloop naar de sloop bleek dat één blok niet gesloopt kon worden vanwege een slepend conflict met een eigenaar die weigerde zijn pand te verkopen. De overige panden stonden leeg en de locatie werd dé ontmoetingsplek voor junks. Dit bracht natuurlijk veel overlast met zich mee voor de omwonenden. De junks zijn toen het pand uitgezet en de deelge-

Bewoners kennen beheercoördinator Richard Blom bij naam en spreken hem aan over van alles. Ook deze straatvoetballertjes weten hem te vinden

iets meer respect behandeld mogen worden door de bewoners."

Beheercoördinator Richard Blom ondersteunt vanuit de deelgemeente initiatieven van bewoners. De pleinen en openbare binnenruimten in de wijk werden tot voor kort beheerd door mensen met een ID-baan. In de buurt van het Johan Idaplein heeft een groep vrijwilligers die beheertaak overgenomen. De binnenruimte is bedoeld als speelplek voor de kleintjes en de nieuwe beheerders ontvangen van de gemeente een bescheiden werkbudget. Een aantal speeltoestellen wordt binnenkort door de deelgemeente vervangen. Voor het verzoek van de bewoners om een glijbaan is een creatieve oplossing gevonden: een glijbaan die elders over was, is op het binnenterrein geplaatst. In 't Oude Noorden zijn veel binnenterreinen niet langer openbaar maar worden 's morgens en 's avonds door de bewoners afgesloten met een hek. Volgens Richard Blom zijn het vaak de bewoners die vragen om een afsluiting. "Donkere hoekjes en stegen achter de huizen trekken mensen aan die daar niets te zoeken hebben. Zo'n hek zorgt ervoor dat alleen de bewoners nog binnen komen."

Gerard Spierings is er overigens helemaal niet rouwig op dat het pleinbeheer door bezuinigingen is komen te vervallen. Hij vraagt zich af of het pleinbeheer wel zoveel heeft opgeleverd. "Het reguleren van gedrag van mensen is geen gemakkelijke taak. En dat soort werk laten we opknappen

door mensen die geen kans hebben op de arbeidsmarkt. Dit is een taak waar goed gekwalificeerde mensen op gezet zouden moeten worden. Daarom ben ik ook zo'n voorstander van outreachend werk."

Leuk, vrolijk en druk

Biemans heeft sinds vorig jaar wel een en ander zien verbeteren in de wijk. "Door die wat hardere aanpak en door de integrale aanpak die de stadsmarinier hanteert hebben de jongeren minder het idee dat ze in een soort van wetteloze situatie leven. Wat ook scheelt is dat de problemen nu beter bespreekbaar zijn. Tien jaar geleden waren de problemen in de wijk veel ernstiger, alleen was er toen geen aandacht voor. De verbetering van dit jaar komt van ver. Nu die harde aanpak zijn vruchten afwerpt is het tijd om het imago van de wijk te verbeteren. Aansluitend op het project 'schoon, heel en veilig' heeft de wijk een nieuw project nodig: leuk, vrolijk en druk. Er moet meer aandacht zijn voor het consumptiepatroon van de allochtone middenklasse, de wijk moet meer trekpleisters krijgen zoals bijvoorbeeld een waterpijprestaurant. Gooi wat pontons in de Rotte en zet daar restaurants op! En de culturele dimensie van de stad moet meer ontwikkeld worden. Zet, wanneer de leerkracht uitvalt, een dagje een kunstenaar voor de klas." En Biemans heeft nog veel meer ideeën: "Stationeer een uitlaatplek voor honden langs de doorgaande wegen, dat brengt meteen wat meer

socialle controle met zich mee. Zorg dat speelpleintjes in de avond niet veranderen in donkere hoeken maar richt ze zo in dat mensen elkaar daar ook 's avonds kunnen ontmoeten. De openbare ruimte moet werken als een ontmoetingsplek." Ideeën te over kortom om de leefbaarheid in 't Oude Noorden verder te verbeteren.

Meer informatie over 't Oude Noorden kunt u vinden via:
www.noord.rotterdam.nl

De meest recente veiligheidsindex van de gemeente Rotterdam is op te vragen via:
www.rotterdam.nl/
Informatie over Creatief Beheer en andere projecten van kunstenaar Rini Biemans vindt u op:
www.exposurerotterdam.nl.

<

Vrouwen en reïntegratie

Vrouwen belanden steeds sneller in de WAO terwijl hun reïntegratie naar de arbeidsmarkt niet goed verloopt. Met als projecttitel Vrouwen en reïntegratie ging daarom onder de vleugels van het LCO in september 2003 het eenjarig project Eurea van start. Het project wordt gesubsidieerd door het ministerie van SZW, Directie Coördinatie Emancipatiebeleid.

De laatste jaren is de instroom van vrouwen in de WAO (Wet op de Arbeidsongeschiktheid) opvallend en verontrustend gestegen, terwijl de uitstroom vaak niet leidt tot reïntegratie, maar tot economische afhankelijkheid van sociale dienst of partner. Met andere woorden, de reïntegratie van vrouwen naar de arbeidsmarkt verloopt niet goed. Het risico voor vrouwen om in de WAO terecht te komen is vier keer groter dan voor mannen. Vooral jonge hoger opgeleide vrouwen belanden sneller in de WAO en de reïntegratie van met name allochtone vrouwen blijft achter bij andere groepen.

Op initiatief van het Landelijk Overleg Vrouwen en arbeidsongeschiktheid (LOV) hebben vier landelijke vrouwenorganisaties de handen ineen geslagen en het Platform Vrouwen en Arbeidsongeschiktheid gevormd, die onderhavig project uitvoert. Het Platform V&A kan daarbij een beroep doen op een extern expertisenetwerk van ervaringsdeskundigen, onderzoekers, wetenschappers en uitvoerders. Als coördinator is aangesteld Elga Zuidema, oprichter van het LOV en winnares van de Harriët Freezer Ring 2000. De Vrouwen Alliantie heeft een ondersteunende rol gespeeld bij de vorming van het Platform V&A. Het LCO heeft de uitvoering van het project mogelijk gemaakt.

Het Platform V&A is van mening dat een verbetering van de positie van zieke en arbeidsongeschikte werknemers niet langer afhankelijk mag zijn van de individuele goedwillende inzet van een verzekeringsarts, Arbo-dienst of werkgever. Het lijkt erop dat de kwaliteit van de reïntegratiebureaus te wensen over laat en invloed heeft op de reïntegratie van vrouwen. De reïntegratiebureaus kunnen in aanmerking komen voor een keurmerk van hun brancheorganisatie. Het Platform wil dat de keurmerken zo aangepast worden dat ze ingesteld zijn op de specifieke behoeftes die vrouwen hebben bij hun reïntegratiepogingen.

De doelstelling van het project is:

- a) het in beeld brengen van belemmeringen die zieke, arbeidsongeschikte en gehandicapte vrouwen ondervinden bij hun participatie op de arbeidsmarkt en reïntegratie;
- b) het toetsen van de kwaliteit van keurmerken van reïntegratiebedrijven op gender en diversiteit, teneinde de reïntegratiemogelijkheden en -voorwaarden voor vrouwen te vergroten en belemmeringen weg te nemen.

Centraal staan daarbij de betrokkenheid, inspraak, zelfwerkzaamheid en keuzevrijheid van vrouwen als werknemer en als cliënt in de sociale zekerheid.

Uitvoering van en ontwikkelingen in het project Eurea zijn, aan de hand van het plan van aanpak:

- Bijeenkomsten van het Platform V&A, vergaderingen en overleg met de stuurgroep. Het Platform bespreekt, bundelt en registreert de in beeld gebrachte knelpunten en reïntegrerende vrouwen vanuit haar diverse achterbannen.
- Er zijn twee regionale uitwisselingsbijeenkomsten georganiseerd, in de vorm van een reïntegratiemarkt en een intervisiebijeenkomst, waar knelpunten uit de gesprekken en de bijeenkomsten geïnventariseerd zijn.
- Inventarisatie van ervaringen van zieke, arbeidsongeschikte werknemers en

vrouwen in de bijstand die reïntegreren. De bundeling van deze ervaringen wordt opgenomen in de eindrapportage.

- Gegevens uit onderzoek en modules zijn in overleg met het expertisenetwerk verzameld.
- Bespreken en vaststellen van criteria voor keurmerken, met experts en ervaringsdeskundigen
- De werking van de Wet Verbetering Poortwachter en het Persoonsgebonden Budget als reïntegratie-instrument zijn getoetst en geëvalueerd. (aparte uitgave)
- Overleg met brancheorganisaties over de mogelijkheden voor het aanpassen van de indicatoren van de reïntegratiekeurmerken en klachten inventarisatie.
- In alle onderdelen van het plan van aanpak wordt speciale aandacht geschonken aan de positie van allochtone vrouwen.

Op dit moment is het Platform V&A bezig met:

- De productie van een brochure met aanbevelingen voor de brancheorganisaties en UWV (Uitvoering Werknemers Verzekeringen) om de keurmerken gender- en diversiteitgevoelig te maken, alsook het beleid van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.
- Het organiseren van de aanbidding van deze brochure aan minister de Geus en de brancheorganisaties in oktober 2004 in Nieuwspoor in Den Haag.
- Het ontwikkelen van een voorstel voor implementatie van de uitkomst van het project Eurea, en, in samenwerking met de Vrouwen Alliantie, de mogelijkheden nagaan voor een vervolgproject dat bij het ESF aangevraagd dient te worden. We rekenen erop in oktober tot een flitsende en doordringende presentatie te komen!

secr. project Eurea:

p/a LOV, Keetwalle 1, 8921 EV Leeuwarden, tel. 058 - 2128129

p/a Vrouwen Alliantie, Janskerkhof 1, 3512 BK Utrecht, tel. 030 -2332669

mail: e_zuidema@hetnet.nl

ezuidema@vrouwenalliantie.nl <

Samenwerking sociale en fysieke sector in herstructureringsgebieden

Het herstructureren van een wijk is geen eenvoudig proces. Steeds vaker zien professionals en bestuurders in dat de fysieke aanpak van impopulaire wijken ook een sociale opgave is. Het vinden van een goede afstemming tussen de fysieke en sociale pijler blijft in de praktijk lastig. Hoe verbind je sociale wensen, problemen en maatregelen aan de fysieke aanpak van de wijk?

Om meer zicht te krijgen op de bestaande kennis, ervaringen en instrumenten op het snijvlak sociaal-fysiek hebben de ministeries van VROM en VWS het kennisprogramma sociaal-fysieke wijkaanpak ontwikkeld. Het kennisprogramma biedt praktische handrei-

kingen die sociale en fysieke professionals kunnen ondersteunen in hun werk. Het kennisprogramma bestaat onder andere uit zeven publicaties. Daarnaast organiseren X-S2 en KEI, kenniscentrum stedelijke vernieuwing, regelmatig bijeenkomsten rondom dit thema.

Omdat iedere wijk en iedere situatie weer anders is, is in de publicaties veel ruimte ingeruimd voor de praktijk. Elk onderwerp wordt aan de hand van praktijkvoorbeelden besproken. Daarnaast staan op de websites van KEI en X-S2 een flink aantal praktijkvoorbeelden. De bij het praktijkvoorbeeld betrokken professionals zijn in het voorbeeld opgenomen als contactpersoon. In het artikel 'Leefbaarheid in 't Oude Noorden' in deze MO/Samenlevingsopbouw staan ook een aantal voorbeelden van sociale maatregelen die in die wijk bijdragen aan het goed verlopen van herstructureringsproces. Denk bijvoorbeeld aan het tijdelijk inrichten van een braakliggend terrein en het betrekken van de bewoners bij deze herinrichting. Een grote barbecue in een deel van de wijk waar het een tijd lang niet zo goed ging. Of: geef meer uitstraling aan een inspraakprocedure door de lokale televisie erbij te betrekken.

Literatuur, links en overige informatie

Binnen het kennisprogramma zijn onlangs twee nieuwe publicaties verschenen:

De sociale verbouwing; een programma van eisen voor herstructureringsgebieden

Een van de grootste barrières tussen de sociale en de fysieke wereld wordt veroorzaakt doordat de sociale wereld niet te vatten zou zijn in meetbare termen. Zeker in een tijdperk waarin transparantie en afrekenbaarheid centraal staan, is deze tegenstelling dagelijks actueel. Het is deze tegenstelling die de auteurs van het NIZW met dit onderzoek willen doorbreken. De handreiking gaat over criteria, kengetallen en procesvereisten waarmee aangegeven kan worden welke eisen er aan de sociale opgave gesteld moeten worden. Bestellen en downloaden kan via dossier 'interactie tussen de sociale en de fysieke sector' op de website van X-S2.

State-of-the-art; Herstructurering en de Sociale Opgave

Een overzichtstudie van het NIZW met daarin de gebundelde kennis over de centrale thema's van het project herstructurering als sociale opgave (programma van eisen, samenwerkingsmodellen, bewonersparticipatie, monitoring). Kenmerkend voor deze

studie is enerzijds de brede en historische benadering van de herstructureringsopgave, anderzijds de ontwikkeling van een begrippenkader om de sociale opgave te verhelderen en te bespreken met de partners uit de fysieke en de sociale sector.

Ook de eerste twee handreikingen van het kennisprogramma vindt u bij ons op de website van X-S2: de Leidraad sociale wijkvivisie en het rapport Voorbeeldwijken Sociaal-fysieke wijkaanpak.

Informatie over ontmoetingen:

Kei werkbezoek 'programma van eisen voor de sociale infrastructuur?'

Op 8 juli organiseren KEI en X-S2 een werkbezoek in Breda Noord-Oost voor (sociale en fysieke) professionals die actief zijn in herstructureringswijken. Deelnemers kunnen hier kennismaken met de sociaal-fysieke wijkaanpak in Breda en met de toepassing van een programma van eisen voor de sociale opgave. Lees meer over dit werkbezoek op <http://www.kei-centrum.nl> of stuur een mail naar KEI, Gerben Helleman, helleman@kei-centrum.nl.

X-Session 'Bewoners in de herstructurerings-Contact met- en empowerment van moeilijk bereikbare bewoners van herstructureringswijken

Tijdens dit werkbezoek op 23 september wordt de bewoner centraal. Hoe kan je de moeilijk bereikbare bewoners bereiken en betrekken bij de herstructureringswijken? Welke kansen zijn er om deze bewoners tijdens de herstructureringswijken te helpen bij het versterken van hun positie? Het werkbezoek vindt plaats in Overtoomse Veld, Amsterdam. Meer informatie: Debby den Heijer, d.denheijer@x-s2.nl of 030-2330036.

Alvast voor in de agenda:

NIZW organiseert op 4 november 2004 de tweede Conferentie 'Sociaal-fysieke krachtlijnen van stedelijke vernieuwing' in Rotterdam. Meer informatie op de projectwebsite 'herstructurering en de sociale opgave' via www.nizw.nl.

Meer weten over dit thema en het kennisprogramma?

Kijk op de websites van X-S2 (www.x-s2.nl) en KEI (www.kei-centrum.nl) in het dos-

sier/KEI-file over het thema 'interactie tussen de sociale en fysieke sector'.

Vraagbaak

Heeft u een vraag over stedelijke vernieuwing? Zoekt u informatie over een bepaald onderwerp of project? Op de website van X-S2 vindt u de vraagbaak. U kunt al uw vragen kwijt bij de vraagbaak, maar u kunt natuurlijk ook bellen: 030-2330036 (Debby den Heijer of Inge Kluck) of een e-mail sturen: d.denheijer@x-s2.nl / i.kluck@x-s2.nl.

Op de hoogte blijven?

Als u zich op www.x-s2.nl aanmeldt voor het X-S2 extranet en het thema 'Samenwerking Sociaal, Economisch, Fysiek' aanvinkt, wordt u middels e-mail attenties berichten op de hoogte gehouden van de ontwikkelingen rondom dit thema.

<

Piet de Kroon nieuwe voorzitter SBO

Op voordracht van de Beroepsvereniging Opbouwwerkers Nederland is drs. Piet de Kroon benoemd als voorzitter van het Samenwerkingsverband Beroepsontwikkeling Opbouwwerk.

In het dagelijks leven is Piet de Kroon werkzaam als directeur van het PON, het provinciaal instituut voor maatschappelijke ontwikkeling in de provincie Noord-Brabant. Eerder vervulde hij functies bij onder meer de Algemene Rekenkamer en de Verenigde Naties.

Het SBO is het verband waarbinnen formele en informele landelijke gremia op het terrein van het opbouwwerk hun werkzaam-

heden afstemmen en nieuwe initiatieven ontwikkelen.

Piet de Kroon vervult de vacature die ontstond door het zeer betreurde overlijden van drs. Marja van der Werf die twee jaar SBO-voorzitter was.

Ook de eerste voorzitter van het SBO – Mr. Paul Kuypers – was (oud-)directeur van het PON. Hij werd opgevolgd door Dr. Gerard de Kleijn, thans gemeentesecretaris van Amersfoort.

Als voorzitter van het SBO zal Piet de Kroon in november ook de jaarlijkse Vakconferentie Opbouwwerk presideren, een taak die ad interim mr. dr. Joyce Hes, lid van het College van Advies en Toezicht op het opbouwwerk, met verve op zich genomen had.

Kernzaak van het SBO is en blijft het werken aan een groeizame en productieve landelijke infrastructuur van en voor het opbouwwerk in Nederland. Daarbij staat een niet-institutionele, maar wel inventieve coöperatie van functies als onderzoek, onderwijs, praktijk, management en innovatie centraal.

<

Asociaal

Dit voorjaar is het weer eens raak. Een Amsterdamse deelraadbestuurder van Christelijke huize haalt de pers met het 'nieuwe' plan om asociale gezinnen uit hun woonwijken te halen en te gaan onderbrengen in wooncontainers op oude industrieterreinen. Daar moeten ze worden begeleid tot ze weer in een gewone woning kunnen wonen. Asociale zijn verplicht om hieraan mee te werken; zij die dat niet doen, worden pardoes op straat gezet. In min of meer dezelfde periode komt het kabinet naar buiten met het plan om op 'unieke en vernieuwende wijze' tegemoet te komen aan de vooral in Rotterdam geuite wens om probleemwijken stevig aan te pakken. Een reeks van maatregelen moeten de leefbaarheid vergroten, de sociaal-economische positie van de burgers verbeteren, en de integratie van bevolkingsgroepen versterken. Voor immigranten apart gaan verscherpte eisen gelden voor gezinshereniging en inburgering. Nu politiek Den Haag gehoor heeft gegeven aan de vraag om de toestroom van kansarmen—dat wil zeggen mensen zonder werk, zonder inkomen, zonder goede opleiding, en zonder voldoende kennis van het Nederlands—in te dammen klinkt op de Coolsingel het tevreden gespin van de liberale burgemeester en zijn wethouders.

Deze twee kwesties, die schijnbaar volkomen los van elkaar staan, passen goed in het huidige tijdsgewricht. De neorealistische politiek die thans gemeengoed is, maakt korte metten met lastpakken: wie niet goed meekomt en de gemeenschap tot last is, wordt de toegang tot goederen en diensten ontzegd en met harde hand gedisciplineerd. Deze strakke aanpak wordt alom gepresenteerd als gedurfd en nieuw. Eindelijk nemen politici afstand van het suffe pappen en nathouden, eindelijk zeggen ze wat ze op hun hart hebben, eindelijk durven ze te kiezen. Het kan niet anders dan dat een dergelijke innovatieve politiek gaat slagen.

Wie dat vindt doet er goed aan om eens in Neerlands sociale geschiedenis te duiken. Je hoeft niet eens zover terug te gaan om te leren dat deze 'nieuwe' aanpak feitelijk zo oud als de weg naar Kralingen is en, erger, vooral het tegendeel bereikte van wat beoogd werd.

Pakweg een eeuw ontplooiden plaatselijke bestuurders—in eerste instantie vooral 'socialen'—tal van initiatieven ter verbetering van de erbarmelijke positie van fabrieksproletariërs. Die verbeteringen bestonden uit stoffelijke zaken, maar ook uit zedelijke verheffing. Die zedelijke verheffing kwam in de praktijk neer op een 'beschavingsoffensief' rond thema's van orde, netheid, arbeidzaamheid, spaarzaamheid en plichtsbetrachting. Als ideaal gold de fatsoenlijke, geregelde en sociaal gerespecteerde levensstijl van de geëdele burgerij. Echter, niet alle arbeiders bleken even ontvankelijk voor dit lichtende voorbeeld. Naarmate de tijd vorderde werd het 'onrespectabele' gedrag van het 'achtergebleven' werkvolk van losse, ongeschoolde en ongeorganiseerde arbeiders uit de verpauperde volkbuurten steeds minder geaccepteerd. Er werd besloten deze mensen streng aan te pakken, aanvankelijk vooral via ingrepen in de volkshuisvesting. Voor de categorie van 'ontoelaatbaren'—later kwamen de termen 'asociale' en 'onmaatschappelijken' in zwang—werden 'woonscholen' opgericht, dat waren speciale woonoordelen waar

de bewoners onder toezicht van opzichters werden opgevoed tot fatsoenlijke huurders. Pas wanneer de 'ontoelaatbaren' hun woongedrag hadden aangepast aan de algemeen geldende regels daaromtrent, zouden ze weer worden toegelaten tot de reguliere huisvesting. Waar hebben we dat meer gehoord?

Gaandeweg werd het afwijkende woongedrag steeds vaker geassocieerd met kenmerken als werkloosheid, alcoholisme, kinderverwaarlozing, criminaliteit en geestelijke abnormaliteit, en kreeg de aanpak van 'onmaatschappelijkheid' een navenant breder karakter. In grote lijnen, maar met wisselende accenten werd deze aanpak tot in de vroege jaren zestig uitgevoerd en begeleid door een schare van gespecialiseerde vakkrachten en onderzoekers. In de jaren vijftig kreeg de strijd tegen de 'onmaatschappelijkheid' nog een kortstondige impuls door de oprichting van het Ministerie van Maatschappelijk Werk, dat maar al te graag zijn bestaansrecht wilde bewijzen.

Maar... geleidelijk drong het besef door dat de goedbedoelde maatregelen weinig substantieels opleverden, ja zelfs tegenbedoelde effecten sorteerden in de vorm van stigmatisering. 'Onmaatschappelijken' bleken namelijk ook na hun heropvoeding geweldige belemmeringen te ondervinden bij het vinden van een woning of een baan. Eens bestempeld als 'aso', altijd besmet. Het probleem, zo werd steeds duidelijker, was niet zozeer de 'onaangepastheid', maar het fundamentele gebrek aan maatschappelijke kansen, een gebrek dat nota bene mede in de hand werd gewerkt door de stigmatiserende effecten van het beleid zelf.

Maar hoe zit dat dan met nieuwkomers? Die problematiek is toch fundamenteel anders? Dat valt zeer te bezien. In de jaren vijftig en zestig, toen de strijd tegen 'onmaatschappelijkheid' enigszins begon te luwen, gingen de beleidsambtenaren en vormingswerkers naarstig op zoek naar nieuwe doelgroepen. En daar kwamen zij massaal aan: met de trein uit Spanje en Italië. Zodra de eerste gastarbeiders aan het einde van de jaren vijftig in Nederland aan de slag gingen, traden aalmoezeniers, maatschappelijk werkers, wetenschapsbeoefenaars, ambtenaren en anderen naar voren om te wijzen op de 'andere' gaardheid en levenswijze van 'de' gastarbeider, op hun vreemdheid en zuidelijke mentaliteit, en op hun moeizame acclimatisatie en hun aanpassingsproblemen. De specialisten waren het erover eens dat men te doen had met een bijzondere mensensoort en met een bijzondere problematiek. Hun boodschap was dat sociale assistentie en andere integratiebevorderende maatregelen onontbeerlijk waren om verschijnselen van desoriëntatie en afweer tegen te gaan en om conflicten door cultuurverschillen met Nederlanders te voorkomen. Die maatregelen waren zonder twijfel goedbedoeld, maar versterkten wel het onderscheid tussen inheemse Nederlanders en de nieuwkomers, waarbij de laatste het odium van last en onaangepastheid opgeladen kregen.

Terug naar 2004. De Amsterdamse wooncontainers en de Rotterdamse aanpak van probleemwijken komt nu in een geheel ander licht te staan. In feite is deze nieuwe aanpak regelrecht terug te voeren op de oude onmaatschappelijkheidsbestrijding. Het laat zich raden wat het stigma van onaangepastheid betekend voor de maatschappelijke kansen van asociale, oh pardon, allochtonen. <

Vlaamse prikkels

Dit jaar verscheen de 'tweede volledig herwerkte uitgave' van het Handboek Samenlevingsopbouw in Vlaanderen. In dit artikel bespreekt Lambert Mulder deze uitgave en komt tot de conclusie dat het Handboek ook voor Nederland een bruikbaar uitgangspunt is om de eigen situatie onder de loep nemen. Ondanks de contextverschillen tussen 'het Vlaamse en het Nederlandse territorium' blijven er volgens hem genoeg ingangen over om de (vaak stokkende) discussies over de samenlevingsopbouw op een frisse manier aan te gaan.

In het jaar 1999 verscheen het eerste 'Handboek Samenlevingsopbouw in Vlaanderen', een initiatief dat in Nederland niet onopgemerkt bleef getuige het optreden van de hoofdredacteur, professor Herman Baert, op de landelijke LCO-toogdag van opbouwwerkers. Mede door het delen van eenzelfde taalgebied is toch, als het gaat om vergelijking en toetsing, Vlaanderen het eerste referentiepunt voor het Nederlandse opbouwwerkweldje. Over en weer trouwens, dat blijkt ook duidelijk uit de teksten van het Handboek. De indruk dat samenlevingsopbouw in Vlaanderen een springlevende en ook voor niet-Vlamingen inspirerende aangelegenheid vormt wordt opnieuw bevestigd door het feit dat reeds vier jaar later behoefte blijkt te zijn aan een volledige herziening van het handboek. In het 'Woord vooraf' meldt de redactie niet zonder trots, dat 'er kennelijk een leemte werd ingevuld'. Sneller dan verwacht raakte de voorraad uitgeput,

en 'ook een herdruk vond vlot zijn weg naar de geïnteresseerden'. Telfde de eerste editie ruim zes honderd pagina's, die van 2003 belooft er ruim acht honderd, en de (Vlaamse) boekhandelprijs is niet minder dan 55 euro. ... Dan moet er toch wel interesse zijn, want wij hebben nergens in dit boek dankbetuigingen gelezen aan het adres van gulle subsidiegevers

Herziening meer dan actualisering

In de boekfolder wordt gesteld dat bij deze volledige inhoudelijke herziening het actuele kennisbestand ofwel de 'state of the art' van de Vlaamse samenlevingsopbouw centraal stond. Het gaat daarbij om een benadering van dit veld als methodiek, waarbij een breed spectrum van opvattingen en praktijken in beeld wordt gebracht. Het blijkt dan om meer praktijkvelden te gaan dan die officieel gerekend worden tot de door de overheid gesubsidieerde 'sector opbouwwerk'.

Bij een summier vergelijking tussen de inhoud van beide edities valt al snel op, dat de inhoudelijke vernieuwing zich vooral concentreert binnen de eerste drie delen, die zich richten op respectievelijk: 'samenlevingsopbouw als sociaal-agogische interventie op lokaal niveau', 'maatschappelijke ontwikkelingen en sociale politiek' en de diverse werkerterreinen. De overige drie delen, die varianten en methoden van opbouwwerk behandelen, weerspiegelen in geactualiseerde vorm grotendeels de auteurs en inhoud van de eerste uitgave. Deze tweede editie is mede het resultaat van een interactieproces tussen redactie en lezers annex gebruikers (zoals docenten). In elk geval heeft dit geleid tot een andere indeling die tegelijk een focusverschuiving inhoudt. Waar in de eerste uitgave voorrang wordt gegeven aan presentatie van beschikbare vakkennis over 'de samenleving', opent de nieuwe editie met de samenlevingsopbouw zelf, die gedefinieerd wordt als 'eigensoortige sociaal-agogische interventie' (p. VI). Anders dan in Nederland gebruikelijk wordt het kennisbestand, het

'body of knowledge' voor en over de praktijk, gepresenteerd als een breed uitgewerkt begrip 'methodiek'. Het gaat daarbij om een samenhangend geheel van (1) een 'kijk op mens en samenleving' inzake hun (wenselijk) functioneren, (2) doelorientaties en functies, (3) interventiestrategieën en (4) principes bij de keuze van werkvormen en technieken. Deze keuze is nadrukkelijk bedoeld als legitimatie voor een breed opgevat samenstel van praktijkvelden. Dit houdt in dat 'welzijnswerkers, vormingswerkers, ambtenaren, beleidsadviseurs, inspraakbegeleiders, jeugdconsulenten, culturele actoren' als 'opbouwwerker' kunnen optreden (p. VII). Voor het Nederlandse professionele opbouwercircuit lijkt dit een revolutionaire denkwijze, temeer als tegelijkertijd vastgehouden wordt aan het predicaat 'sociaal-agogische invalshoek'.

Sociaal-agogische invalshoek

Het eerste deel van dit handboek situeert de samenlevingsopbouw als agogische interventie op het niveau van de lokale samenleving. Zo werkt Maria de Bie het begrip participatie uit als een 'kenmerkend perspectief', terwijl het trio Baert/Duyvendak/Hellinckx de lokale samenleving belicht in termen van integratie- en interventiekader. De vraag is echter of de diverse bijdragen deze koppeling van invalshoek aan de lokale situering bevestigen. Het beeld van Vlaanderen blijkt dan toch een veel grotere diversiteit op te leveren.

In het eerste hoofdstuk probeert André Desmet de samenlevingsopbouw te kwalificeren als een 'verzamelbegrip voor sociaal-agogische interventies waarbij lokale samenlevingsverbanden worden gemobiliseerd ... tot de aanpak van collectieve problemen'. Onder het hoofdstuk 'verwante praktijken' worden in een adem echter ook een 'aantal sociaal-culturele verenigingen en ... sociale bewegingsorganisaties' genoemd die sinds 2003 door de Vlaamse overheid worden erkend en gesubsidieerd in hun maatschappelijke activeringsfunctie. Het

dagen uit

gaat hier om bovenlokale netwerken van lokale groepen en afdelingen. Er is hier – evenals bij het Nederlandse maatschappelijk activeringswerk – in principe de mogelijkheid om boven de afhankelijkheid van de lokale overheid als opdrachtgever uit te komen. Het betekent een handelingsruimte die anders van aard is dan die bepaald door lokale besturen en belangengroepen. Tot een verwante praktijk worden ook de sociaal-agogisch geschoolde medewerkers gerekend die door de 'lokale besturen' in

dit lijkt een kernfunctie voor het sociaal-agogische werk in de bestrijding van sociale problemen.

Drie concepten voor samenlevingsopbouw: verschillen accepteren?

Baert wil deze benadering theoretisch uitdiepen. Was zijn uitgangspunt in de eerste versie van het handboek nog de 'wisselende gedaanten' van de samenlevingsopbouw, nu ziet hij als essentie en fundament haar sociaal-agogische geaardheid. Het gaat

zelingen en diensten en (4) de markt en de (profit)ondernemingen. Deze actoren kunnen in principe de kansen tot participatie als deelhebben en deelnemen (mede) creëren en beïnvloeden. De verschillende varianten van het concept samenlevingsopbouw fangen hier direct mee samen.

Evenals in de tekst van de eerste editie handhaaft Baert ook hier het (oorspronkelijk door Jack Rothman ontworpen) onderscheid in drie concepten (modellen zijn pretentius) van samenlevingsopbouw. Het onderscheid is naar zijn opvatting gebaseerd op (a) de soort en omvang van de collectiviteit die het aangrijpingspunt vormt voor de aanpak en (b) de actor van wie het initiatief uitgaat en die de participatiebevordering aanstuurt. Binnen het eerste concept, de 'participatieve beleidsplanning' is die actor de overheid als 'politieke emanatie van het algemeen belang'. Bij het tweede concept, aangeduid als 'lokale netwerkvorming', ligt het aangrijpingspunt bij groepen burgers of bewoners die in een bepaald territorium met elkaar interageren, samenleven. Bij het derde concept, 'sociale actie', gaat het om lotgenoten die het slachtoffer zijn van een bepaalde onrechtvaardigheid of een niet-erkend probleem.

In deze driedeling valt een continuüm te onderkennen dat gaat van de maatschappij als brede collectiviteit, over de plaatselijke samenlevingsverbanden, naar de categorie van individuen die als maatschappelijk gediscrimineerden of gedepriiveerden worden beschouwd.

Er valt ook het onderscheid in te herkennen tussen een verticaal neerwaartse top-down aanpak en de opwaartse lijn van een bottom-up benadering (bewonersorganisaties). Het derde concept is het meest intrigerend: het gaat om sociale actie die wordt gevoerd door allerlei types van sociale bewegingen die zich op het middenveld bewegen. Baert noemt voor Vlaanderen voorbeelden als huurdersbonden, belangenverenigingen tegen nachtvluchten, steungroepen voor vluchtelingen. Binnen de Nederlandse opbouwwereld lijkt het een prikkelend idee

Het handboek wil een gemeenschappelijke gespreksbasis creëren om 'opbouwwerkers' van diverse pluimage met elkaar in gesprek te brengen

eigen beheer worden ingezet om participatie van doelgroepen te realiseren. Vanuit Nederland gezien leidt dit tot de vraag in hoeverre in Vlaanderen sprake is van ambtelijk uitgeoefende sociaal-agogische opbouwpraktijken die in Nederland voorspand tot onwenselijke constructies worden gerekend. Of anders gezegd: is er in Vlaanderen daadwerkelijk sprake van andere condities? De studie van Redig (2000) over 'de gemeentelijke jeugdambtenaar als kernactor in interactief beleid' doet zoiets vermoeden.

Volgens Desmet (p. 17) is er geen sprake van een eenzijdige afhankelijkheid van (lokale) overheid en bedrijfsleven. Via lokale projecten worden experimentele antwoorden op sociale problemen gegeven, waardoor de samenlevingsopbouw als een 'laboratorium voor maatschappelijke vernieuwing' kan optreden. Kunnen putten uit kleinschalig veldwerk, mobiliseren van ervaringskennis:

daarbij om 'het versterken van de rol en het bevorderen van de verantwoordelijkheid van de burgers in het opbouwen en beïnvloeden van kansrijke sociale verhoudingen'. Daarbij moet bedacht worden, dat er in Vlaanderen sprake is van een politieke keuze voor toespitsing van het opbouwwerk. Inperking tot kansarmoede of achterstandproblemen zou echter een 'onterechte conceptuele verenging betekenen.'

De eigenheid van samenlevingsopbouw wordt in hoge mate bepaald door het mobiliseren en verwezenlijken van de participatie van de burgers. Het gaat om 'dialogale processen waarin probleemoplossing en sociaal leren hand in hand gaan'. Het initiatief tot en de aansturing van participatiebevordering en inzetten van opbouwwerkers kan echter vanuit vier uiteenlopende actoren gebeuren: (1) de overheden en hun administraties, (2) de burgers en hun (zelf)organisaties, (3) de (social profit)voor-

om vast te stellen dat al het werk in deze laatste 'sector' integraal tot het terrein van de samenlevingsbouw kan worden gerekend. De discussie hierover moet nog gevoerd worden. In die zin is de aloude driedeling een goed hulpmiddel.

Positie, profiel en rollen van opbouwwerkers

Een nieuwe en verhelderende bijdrage van Baert handelt over de vraag wie

nu in de Vlaamse praktijk tot de 'professional community' worden gerekend. Het gaat dan over 'de deskundigen die diensten verleent aan de activering van burgers' (p. 87). Daarmee wordt een entree geschapen voor alle professionals in de samenlevingsopbouw met een sociaal-agogische kerntaak en *dito* dienstverlening. Dat zijn bijvoorbeeld: opbouwwerkers, inspraakbegeleiders, wijkmanagers, gebiedswerkers, netwerkcoördinatoren, beleidsadviseurs, consulenten enzovoort. Zij opereren in het veld van de boven onderscheiden vier groepen actoren. Zij verlenen hun diensten niet op persoonlijke titel, maar vanuit een organisatie en/of overheid, met een overeenkomst die vastlegt aan wie men verantwoording verschuldigd is.

Voor Vlaanderen stelt Baert vast dat de noemer 'samenlevingsopbouw' in de praktijk van het werk nog te weinig geprofileerd en te verscheiden is opdat professionals zich als vakgenoten zouden (h)erkennen. Er is geen sprake van één type professional met één beroepsprofiel. Er kan alleen gesproken worden van diverse 'functies'. Van een beroep 'opbouwwerker' is in Vlaanderen vooralsnog geen sprake en – verschillend van Nederland – stellen we de vraag of het wel die kant op moet, zo meent Baert. Inhakend op het statement 'dat het opbouwwerk zowel van de straat als van de staat is', merkt hij op dat 'de professionals op de straat lopen met een pak aan waarvan de snit steeds meer van de staat is'. Een kernvraag is dan ook steeds of de deskundige een eigen positie heeft met een normatieve professionaliteit. Die zin- en verantwoordingsvragen durft te stellen over opdrachten en interventies. De vraag naar de functionele autonomie van de professional in termen van instrumentele en nor-

De grotere nadruk op theoretische uitdieping en professionele reflectie maakt dit boek een bruikbaar uitgangspunt om de eigen situatie onder de loep te nemen

matieve professionaliteit lijkt moeilijk in haar algemeenheid te beantwoorden. Het maakt verschil uit binnen welk concept van samenlevingsopbouw men opereert en wie daarbij initiatiefnemer en aanstuurder is. In het handboek – zo constateert de lezer – getuigen diverse bijdragen van de problemen die werkers ondervinden om iets van hun veronderstelde professionele autonomie waar te maken.

In die zin ligt er een voor de hand liggend punt voor wederzijds beraad tussen Nederlandse en Vlaamse werkers. Interessant voor Nederland is het pleidooi van Baert voor erkenning van de rol van de ervaringsdeskundige als co-opbouwwerker. Het gaat dan om het optreden als mobilisator, manager, contactpersoon. Het proces van doorgaande professionalisering heeft de aandacht voor vrijwilligers die opgeleid kunnen worden tot ervaringsdeskundige naar achteren geschoven. (zie de licentiaatsverhandeling van I. Lambrichts, KU Leuven 2001).

Samenlevingsopbouw in Europa

Relevant mede voor Nederlandse gebruikers is de bijdrage van Gerard Hautekeur die een profiel probeert te schetsen over de 'state of the art' aangaande de samenlevingsopbouw in Europa. Hij baseert zich daarbij deels op literatuur en aanvullend op een enquête die begin 2003 werd gehouden bij tien leden van het Combined European Bureau for Social Development (CEBSD). Het gaat dan om de volgende landen: Zweden, Ierland, Groot-Brittannië, Spanje (Catalonie), Hongarije, Nederland, Frankrijk, Duitsland, Noorwegen, België (Vlaanderen/Brussel). Hautekeur spreekt van 'een wereldwijd revival van de samenlevingsopbouw'. Steeds

meer lokale besturen zijn voorstander van een interactief bestuur en van het stimuleren van organisaties in het middenveld binnen een civiele samenleving. In Europa moet men er rekening mee houden dat dezelfde concepten vaak een andere naam en daardoor een andere connotatie kennen. In zuidelijk landen (Frankrijk, Spanje, Portugal) gebruikt men vaak de term 'lokale sociale ontwikkeling' om opbouwwerk aan te duiden. Diverse bevindingen wijzen overigens op breuklijnen in het welzijnsschap tussen noord en zuid.

De omschrijving van 'samenlevingsopbouw' wordt door Hautekeur op twee manieren aangepakt. Als hij de verschillende definities en 'mission'-formuleringen van de tien leden van het CEBSD naast elkaar legt, ontwaart hij een achttal sleutelbegrippen. Van Henderson in zijn publicatie uit 2002 over 'Social Inclusion & Citizenship in Europe' neemt hij een zestal 'basisprincipes' over die door de tien leden worden onderschreven. Hij concludeert tot een grote mate van overeenstemming. Rode draad is een 'bottom-up proces waarbij gemeenschappelijk ervaren problemen op een participatieve manier collectief worden aangepakt'. Waar liggen de beruchte knelpunten en de lokkende uitdagingen? In de programma's voor 'herwaardering' van buurten en steden ligt het accent vooral op economische ontwikkeling en fysieke ingrepen, veel minder op de sociale dimensie. Opbouwwerkers dreigen het verlengstuk te worden van de ambtenarij. Opbouwwerk wordt ingezet in tijdelijke projecten, gekenmerkt door doelstellingen die op korte termijn resultaten moeten boeken. Er is vaak sprake van overtrokken verwachting in de soms erg ambitieuze programma's.

Een methodiek in perspectief

Uitleidingen van de hoofdredacteur zijn vaak het boeiendste materiaal in een handboek: hij probeert zichzelf tegen te komen en vraagt zich af wat de hele exercitie nu heeft opgeleverd. Zo ook de uitleiding van Herman Baert. Voor hem twee hoofdvragen: (a) hebben de opbouw en de redactie van de artikels met deze herwerkte editie aan kwaliteit gewonnen en (b) is de methodiek erop vooruitgegaan?

Het antwoord op de eerste vraag luidt dat gestreefd is naar een meer logisch geheel met een intens wisselspel tussen theoretische benaderingen en praktijkinvullingen. Of de kwaliteit van het kennisbestand is toegenomen: is een bedrieglijke vraag. Er is immers geen sprake van een soort lineaire, progressieve kennisontwikkeling. In dit handboek wordt bij het begrip 'lokale samenleving' de vraag gesteld naar vormen van 'communaliteit' en van min of meer nieuwe sociale constructies om 'er bij te horen', om zich door identificatie en geborgenheid te kunnen ontplooiën. Wordt die vraag voldoende kritisch doordacht, als autochtonen de gelederen sluiten? Wordt de stelling niet te makkelijk ingenomen, dat de laat-moderne samenleving dient te kunnen bouwen op vormen van collectieve verantwoordelijkheid, op solidariteit onder de mensen, op vormen van burger- en gemeenschapszin?

Het spanningsveld omtrent 'communaliteit' houdt ook verband met de maakbaarheid versus de toevallige, contingente ontwikkeling ervan. Als het gaat om de politieke perspectieven, dan is er wellicht sprake van een continue slingerbeweging tussen ideologie en pragmatiek. De vraag is dan welke positie van de slinger voor de samenlevingsopbouw te verkiezen is. Baert pleit voor een open houding, een stimulering van het publieke debat, een opnemen van zelfreflexieve verantwoordelijkheid, een keuze voor generieke waarden als participatie, duurzaamheid, solidariteit en algemeen belang. Dit leren zich te verantwoorden raakt aan de educatieve aspecten van de samenlevingsopbouw. Het is echter de vraag in hoeverre aan deze educatieve dimensie enige ruimte wordt gegeven.

Inpassing in het lokale sociale beleid doet in Vlaanderen het ergste vrezin.

In diverse bijdragen komt het dilemma naar voren tussen doelgericht of doelgroepgericht werken. Als het initiatief ligt bij een

opbouwwerkinstituut of ook bij een sociale beweging, dan komt bij de keuze van een doelgroep het risico naar voren dat deze groep gestigmatiseerd wordt. Het gaat vaak om groepen die een dergelijk initiatief niet op eigen kracht op gang kunnen brengen. Er is een tendens de aanpak te richten op persoonskenmerken eerder dan op situatienkenmerken, terwijl deze laatste in de focus dienen te staan. Er zou gekozen kunnen worden voor twee werkers met complementaire rollen: een werker die opereert in het kader van de participatieve beleidsplanning (doelgericht) en een werker die bottom-up werkt aan de lokale 'netwerking' (doelgroepgericht). Een en ander veronderstelt wel een consensusmodel.

De vraag komt op of er niet eerder sprake is van meerdere typen van opbouwwerkers. Het spreken over de opbouwwerker veronderstelt een regisseurs- of coördinatorenfunctie tussen vele actoren, er worden hoge eisen gesteld aan een correcte hantering van diverse rollen. Er zijn inmiddels in Vlaanderen voorbeelden te noemen waarin opbouwwerkers vanuit verschillende invalshoeken ingezet worden waarbij een complementaire rolverdeling wordt beoogd (vergelijk de samenwerking tussen een beleidscoördinator en een werker gericht op belangenbehartiging).

De formule van dit handboek was het kiezen voor de breedst mogelijke invulling van samenlevingsopbouw. Deze wordt daarmee opgevat als *methodiek of interventieleer* die zijn vertaling vindt in diverse maatschappelijke contexten. Deze generieke benadering laat toe om 'opbouwwerkers' van diverse pluimage met elkaar in gesprek te brengen. De redactie van dit handboek had de stellige overtuiging dat dit nog te weinig gebeurt. Dit handboek wil daartoe een gemeenschappelijke gesprekswaard creëren.

Een uitdagend vergelijkingskader

Als we het geheel overzien, menen we dat de Vlaamse collega's gelukkigwens kunnen worden met het binnen zo korte tijd afleveren van dit herziene boek, een prestatie van een vijftigtal auteurs in samenhang. Juist de grotere nadruk op theoretische uitdieping en professionele reflectie maakt dit boek ook voor Nederland een bruikbaar uitgangspunt om de eigen situatie onder de loep nemen. Daarbij hoeven we ons niet blind te staren op de forse contextverschillen tussen het Vlaamse en het Nederlandse territorium. Als we die verdisconteren blijven er genoeg ingangen over om de (vaak stokkende) discussies over de samenlevingsopbouw op een frisse manier aan te gaan. Met name de uitwerking van de samenlevingsopbouw als methodiek is al uitdagend genoeg.

Herman Baert, Maria de Bie, André Desmet, Michele VanElslander, Luc Verbeke (eds.): Handboek Samenlevingsopbouw in Vlaanderen, Tweede volledig herwerkte uitgave, Uitgeverij Die Keure, Brugge 2003, 811 p. bestelprijs 55 euro.

Lambert Mulder is hoogleraar Andragogie en voorzitter van het College van Advies en Toezicht Opbouwwerk.

<

Vooraf de uitwerking van samenlevingsopbouw als methodiek is al uitdagend genoeg

'Opgeruimd staat netjes'

Buurtserviceteam Leiden-Noord wint

Samen Sociaalprijs 2004

Foto: Provincie Zuid-Holland

De kindertheatervoorstelling 'Opgeruimd staat netjes' van het Buurtserviceteam Leiden-Noord is de winnaar geworden van de Zuid-Hollandse Samen Sociaalprijs 2004. Gedeputeerde Samenleving Lennie Huizer reikte de prijzen uit aan het einde van de conferentie 'Zuid-Holland, goed voor elkaar!'

Als voorzitter van de jury verwoordde zij waarom 'Opgeruimd staat netjes' heeft gewonnen: "Het heeft alles in zich wat wij van een Samen Sociaalproject verwachten. De buurt is betrokken, het gaat om kinderen en meerdere culturen en het heeft een

fantastische uitstraling. Door de theatervorm laat het zich bovendien gemakkelijk vertalen naar andere wijken en steden en naar andere thema's. Mooi om te zien hoe kinderen volwassenen kunnen opvoeden en bijdragen aan de samenhang in de wijk." Het prijzengeld bedraagt €25.000. De tweede prijs ging naar het project 'La haya fi dien' (Er is geen schaamte in geloof) van Jeugdadviesbureau De Heuvel in Rotterdam (€15.000). De derde prijs (€10.000) werd gewonnen door werkgroep Carmen Wateringen / Opera Westland. De twee stimuleringsprijzen van € 2.500 werden gewonnen door 'Vitaal in de wijk' van R&M in Gouda en 'Verplaatsing en verbouwing monumentale boerderij' van de Historische Vereniging Binnenwaard in Molenaarsgraaf.

Het project 'Opgeruimd staat netjes' is opgezet in Leiden-Noord. Onder leiding van

regisseur Laura Baumann is een kindertheatervoorstelling gemaakt rond het thema 'leefbare en schone buurt'. Kinderen laten zien hoe zij zelf over bepaalde zaken denken. Coördinator A. el Ali: "Kinderen voeden ouderen op. Het leek ons leuk om de boel eens om te draaien. De voorstelling is gespeeld tijdens bewonersdagen in de buurt. Na afloop vond er telkens discussie plaats met de buurtbewoners over de veiligheid en leefbaarheid en zijn wij met elkaar gaan opruimen. Door het project is er nu meer betrokkenheid van buurtbewoners bij hun eigen woonomgeving en zijn de straten een stuk leefbaarder, schoner en veiliger."

Voor meer informatie zie: www.zuid-holland.nl en www.leidennoord.nl

<

Luisteren naar de

buurtburgemeester

of marktonderzoek

Stedelijke vernieuwing is alleen maar succesvol als wijk- en buurtbewoners van het begin af aan intensief bij het maken van de plannen zijn betrokken. Gebeurt dit niet dan lopen projecten vertraging op of komen in het geheel niet van de grond. De positie van de buurtvertegenwoordiging in de vorm van de wijkraad, de buurtvereniging of hoe de naam en organisatievorm ook mag zijn, blijkt daarbij cruciaal.

Vaak wordt onderschat dat de sociale structuur van wijken de laatste decennia sterk is veranderd. De wijkraad wordt bemand door mensen die zich met de wijk verbonden voelen en uitgaan van een grote sociale cohesie. Voor veel andere wijkbewoners geldt dit allang niet meer. Zij voelen zich weldegelijk wijkbewoner maar hebben hun sociale netwerk op stedelijk niveau en nemen alleen deel aan wijkactiviteiten als het hun inhoudelijke interesse heeft of hun directe belangen raakt. Als bewoners de plannen voor hun directe woonomgeving afwijzen is de wijkraad teleurgesteld. Men

had de reactie anders ingeschat. Ook de plannenmakers gingen ervan uit dat overleg met de wijkraad voldoende was. Als KAW zijn we herhaaldelijk geconfronteerd met wat we 'de mythe van de sociale cohesie' zijn gaan noemen. De roep om een grotere sociale cohesie is vaak gebaseerd op een geromantiseerd beeld van de wijkgedachte uit de wederopbouwtijd. In die tijd waren mensen afhankelijk van wat er op wijkniveau voor hen werd georganiseerd. Dit gaf een grote afhankelijkheid van de aanwezige voorzieningen. Zo hadden bijna alle wijken drie scholen, van iedere zuil één en was het ondenkbaar dat je als kind in een andere wijk naar school zou kunnen gaan. Misschien zijn wijk- en buurtverenigingen wel de laatste restanten van deze tijd waarin de plicht tot saamhorigheid alle verschillen en problemen netjes toedekte. Te vaak worden leden van wijkraden geacht mede verantwoordelijk te zijn voor plannen waaraan zij hebben meegewerkt. Een verantwoordelijkheid die zij niet kunnen dragen. De gevolgen zijn spanningen binnen de wijk die contraproductief zijn voor het tot stand komen van verbeteringen die door iedereen worden gewenst. Nog lastiger wordt het als wijkvertegenwoordigers zelf niet in de gaten hebben dat ze alleen voor zichzelf spreken. Als het erop aankomt worden deze buurtburgemeesters alleen gesteund door een kleine kring van vrijwilligers die al jaren de wijkraad bevolken. Hoe moet het dan wel? De oplossing is even eenvoudig als voor de hand liggend.

Elk vernieuwingsproces begint met een grondige analyse. Daar hoort marktonderzoek bij. Bijvoorbeeld in de vorm van een huis-aan-huis enquête, waarmee je daadwerkelijk een representatieve steekproef van de betrokken bewoners bereikt. Een onderzoek dat antwoord geeft op de vraag welke problemen wijkbewoners ervaren en aan welke verbeteringen zij behoefte hebben. Op verschillende plaatsen in het land wordt dit inmiddels toegepast. Gemeenten gebruiken de resultaten van woonwensenonderzoek als onderlegger voor de planvorming. Ook opbouwwerk, voor zover nog aanwezig in de wijken, maakt gebruik van enquêtes onder de noemer behoeftenonderzoek. Een bij de tijdse wijkorganisatie is even benieuwd naar de uitslag van de enquêtes die nodig zijn, als de plannenmakers die zelf niet in de wijk wonen. Op deze wijze worden wijkbewoners serieus genomen en ontstaat een basis voor plannen die op draagvlak kunnen rekenen en niet zijn gebaseerd op een vermeende behoefte aan sociale cohesie.

*Henk Baldewijn
KAW architecten en adviseurs*

KAW architecten en adviseurs
Van Nelleweg 2429
3044 BC Rotterdam
tel. 010-7503430
fax. 010-7503431
<

Zwervers willen bierruimte

EN 'N RUIMTE
VOOR INTOLERANTE
ZEIKERDS,
HEPPU DIE OOK?

GEBRUIKERS
RUIMTE

ROKERS
RUIMTE

BIER
RUIMTE

POTLOOD-
VENTERS
RUIMTE

zo snel mogelijk

De zwervers van Doetinchem willen van de straat. Maar dan moet er wel een plekje komen waar zij hun biertjes kunnen drinken. De gemeente Doetinchem houdt de benodigde twaalfduizend euro echter vooral nog in de knip. Bierdrinkende zwervers zijn sinds een jaar of wat in Doetinchem niet meer welkom op straat. "De wouten zijn kut, man, ze jagen je overal weg", zegt Jan, liefhebber van joints en van drank. Hij en zijn maten drinken nu stiekem in het park, want daar komt de politie niet zo vaak.

Het leven van daklozen is er in Doetinchem de laatste jaren ontegenzeggelijk op vooruit gegaan. Vroeger sliepen ze, ook in de winter, in slooppanden, tegenwoordig zijn ze kind aan huis bij de Stichting Opvang Oost-Gelderland (STOOG). Daar werd anderhalf jaar geleden een slaapkamer ingericht, waar ze de nacht warm en behaaglijk kunnen doorbrengen. Later werd deze opvang ook overdag opengesteld en nu is besloten dat de vaste client Ple er ook in het weekeinde terecht kan. "Een geweldige vooruitgang", zegt Steven Ruesink, gastheer in de opvang. "Op stille zondagen hebben de jongens erg veel moeite om op straat hun tijd door te komen. Binnenkort, waarschijnlijk met ingang van augustus, kunnen ze dan ook bij ons terecht."

Maar bij STOOG mag niet worden gedronken. Terwijl dat voor bijna alle zwervers een eerste levensbehoefte is. "We hebben zo goed als allemaal een drankprobleem, al ben ik zelf meer een blower", zegt Jan, die eigenlijk niet zo heet, maar onbekend wil blijven. Appie, ook een vaste gast, bekent wel bij het leger van grootschalig biergebruikers te horen. "Ik zit de laatste tijd in Sportpark-Zuid, daar heeft niemand er last van", vertelt hij.

Want de politie hanteert een zero tolerance beleid. Vroeger vond de bierconsumptie nogal eens plaats bij de Edah of op het

Schouwburgplein. Maar daar zijn de drinkers zo vaak weggestuurd, dat ze er amper meer heengaan om hun blikjes leeg te maken. Van de bankjes in de Kapoeniestraat, vlakbij STOOG, zijn de zittingen verwijderd, na klachten van omwonenden. "Eigenlijk kunnen we nergens meer naar toe", zegt Appie. "Behalve naar de parken dan." "Maar als je daar dronken in slaap valt, lig je niet veilig", zegt Jan. Van een van zijn collega's zijn tijdens de roesslaap al schoenen gestolen. "Mooie nieuwe Nikes, eeuwig zonde", zegt Jan.

STOOG heeft begrip voor de nood van zijn vaste klanten en wil de rookruimte in het gebouw aan de Kapoeniestraat inrichten als bier-ruimte. "Je kunt je kop nu eenmaal niet in de grond steken", zegt Steven Ruesink. "Dat bier moet nu eenmaal gedronken worden." De rookruimte bevindt zich in de open lucht, midden in het gebouw. Feitelijk is het een patio, onderin een ruime lichtkoker. Langs de wanden zijn bankjes opgehangen, een plastic dakje maakt schuilen tegen de regen mogelijk. Plantjes zorgen voor een menselijke sfeer. Een van de bezoekers heeft deze week nog tien geraniums geplant.

"Het enige wat absoluut nodig is, is dat de rookruimte wordt afgescheiden van het trappenhuis waar onze andere gasten gebruik van maken", zegt Harry Peters, directeur van STOOG. Die andere gasten zijn tijdelijke bewoners van de noodopvang; geen zwervers, maar mensen die vanwege een crisissituatie dakloos zijn geworden. Doorgaans vinden ze na enkele maanden, anders dan de zwervers, weer hun weg naar een eigen woning. "Dat trappenhuis moet dus dichtgemaakt worden en dat kost twaalfduizend euro", zegt Peters. Maar wethouder Florenz Ernst heeft vorige week laten weten dat dat geld er dit jaar niet komt. "Heel erg jammer", zegt Peters.

"Zonder dat de klus wordt geklaard, laten we onze gasten hier niet drinken. Die overlast kunnen we onze andere gasten niet aandoen." "Verschrikkelijk", zegt ook Appie. "Dat betekent dus dat we nog een jaar op straat of in het park moeten drinken. Dat vind ik nou zo gek: de gemeente kan met een klein bedrag de stad een hoop overlast besparen, maar ze doet het niet. Snap jij dat nou?"

(Uit: *De Gelderlander*, 30 juni 2004)

<

Opbouwwerk als maat

Over de kansen en (on)mogelijkheden van

De WMO, ofwel Wet Maatschappelijke Ondersteuning, komt eraan. Deze wet, die door sommigen ook wel de Wet Maatschappelijke Ontwikkeling wordt genoemd, werpt nu al haar schaduw vooruit in het lokale welzijnswerk- en beleid. Het opbouwwerk krijgt er hoe dan ook mee te maken. In deze bijdrage wordt allereerst ingegaan op het hoe en wat van de beoogde wet, vervolgens op de maatschappelijke context waarbinnen deze wet gestalte moet krijgen en ten slotte op de positie van het opbouwwerk binnen de reikwijdte van de wet.

Met veel bombarie heeft het kabinet de komst van de Wet Maatschappelijke Ondersteuning aangekondigd. Aanvankelijk zou het gaan om een Wet Maatschappelijke Zorg, maar 'ondersteuning' klinkt modieuzer en pretendeert daarbij meer activerend te zijn dan zorg alleen. Het begrip 'welzijn', dat toch al meer en meer weggeschreven wordt uit beleidsstukken en naamgevingen, lijkt hopeloos uit de tijd. Na een volgende kabinetsformatie zal de 'W' van welzijn vermoedelijk uit de naam van ons welzijnsdepartement (vWs) verdwenen zijn. Er ligt nog geen wetsvoorstel op tafel, maar de voorbereidende kaderstellende notitie – de contourennota – van het kabinet geeft de hoofdlijnen van de beoogde WMO helder weer.¹ De doelstelling is het verzekeren van een bestendig stelsel voor langdurige zorg en maatschappelijke ondersteuning. Daar

kan dus geen verstandig mens tegen zijn. De uitwerking roept echter wel de nodige vraagtekens op.

Een 'fatsoenlijk leven'

Bij dit soort voorgestelde megaoperaties op het welzijnsterrein word ik doorgaans bevangen door scepsis. Al eerder is met de nodige pretenties geprobeerd om de zorg- en welzijnssector beleidsmatig te ordenen. Dertig jaar geleden werd de Kaderwet Specifiek Welzijn voorbereid. Deze wet, die vorm en inhoud moest geven aan samenhang, democratisering en decentralisatie, heeft de gemoederen in welzijnsland tijdenlang bezighouden, maar werd uiteindelijk niet ingevoerd. Pas tien jaar geleden kwam als een schaaamlap de – inmiddels fors uitgekleden – Welzijnswet er voor in de plaats. Deze zeldzaam slappe wet kent een beperkte reikwijdte en bleek in de praktijk niet meer te zijn dan een uitvoeringsregeling voor enkele specifieke voorzieningen op lokaal niveau. Daarnaast is de WVG (Wet Voorzieningen Gezondheidszorg) ingevoerd, waarmee de gemeenten een instrument werd geboden om aanvullende voorzieningen te bieden aan in hun maatschappelijk functioneren beperkte burgers, opdat ook dezen een 'fatsoenlijk leven' zouden kunnen leiden. Vanaf dat moment wordt het begrip 'een fatsoenlijk leven' te pas en vooral te onpas gebruikt. De effecten van de toepassing van de WVG worden vooral bepaald door de invulling op het gemeentelijke niveau. Het kunnen leiden van een fatsoenlijk leven hangt dus voor velen af van de gemeente waarin ze toevallig gehuisvest zijn. Ook nu weer wordt er rond de WMO een 'grand design' van maatschappelijke ordening geschetst. In de praktijk zal het echter net als dertig jaar geleden bij zowel de Kaderwet Specifiek Welzijn in de daartoe aangewezen proefgebieden als bij de rijksbijdrageregelingen daarbuiten, wel weer uitdraaien op een bureaucratisch beheerskader in de praktijk, gekoppeld aan een bezuini-

gingsoperatie die evenals destijds wordt verkocht als 'decentralisatie'.

De voortekenen zijn wat dit betreft weinig verhelderend. De Welzijnswet verdwijnt, de WVG eveneens en de AWBZ (Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten) wordt ontmanteld. Juist dat laatste is het meest verontrustend. Nu kan niet worden ontkend dat het met de AWBZ, die de zogeheten onverzekerbare risico's collectief financiert, behoorlijk uit de hand is gelopen. In feite is er bij de AWBZ sprake van een open-einde-financiering. Mede als gevolg van demografische ontwikkelingen (zoals de dubbele vergrijzing: steeds meer mensen worden steeds ouder, met alle gevolgen van dien voor de vraag naar zorg- en hulpverlening) neemt het beroep op de AWBZ sterk toe. De premies stijgen jaarlijks fors, wat niet alleen een gevolg is van de schandalig hoge salarissen die topfunctionarissen in de zorg voor zichzelf geregeld hebben. Toegegeven moet worden dat het zonder overheidsingrijpen binnen de kortste keren met de AWBZ volledig uit de hand loopt. Vandaar dat delen van de AWBZ via de nieuwe Wet Maatschappelijke Ontwikkeling worden overgeheveld naar de gemeenten, zij het met minder geld dan oorspronkelijk via de AWBZ beschikbaar werd gesteld. Voor de gemeenten is plezierig dat ze meer bevoegdheden en mogelijkheden krijgen om eigen lokaal zorg- en welzijnsbeleid te ontwikkelen. Burgers leven in dorpen en steden, zodat het voor de hand ligt om ook daar de zeggenschap en regie over zorgvoorzieningen en welzijnsfuncties neer te leggen. De nieuwe wet is bedoeld om mensen volwaardig in de samenleving te laten participeren, ofwel een 'fatsoenlijk leven' te laten leiden. Hier kan geen normaal mens of welke politieke partij dan ook bezwaar tegen maken.

Zorg boven welzijn

Er bevinden zich echter op zijn minst een tweetal adders onder het gras. In de eerste plaats is de WMO geen voorzieningenwet,

schappelijke inzet?

de Wet Maatschappelijke Ondersteuning¹⁾

waar doeluitkeringen aan gekoppeld zijn. De uitgaven in het kader van de WMO komen uit de algemene middelen, zodat er op het gemeentelijk niveau (politiek) gekozen moet worden. Het Gemeentefonds – dus de regering – keert daartoe meer geld uit aan de lagere overheden, maar niet zoveel als voorheen in de AWBZ omgng. De keuzes op lokaal niveau zullen daarmee hoe dan ook pijnlijk zijn. Ten tweede zijn de meeste gemeenten in het geheel niet toegerust voor de extra zorgtaken die aan hen worden toebedeeld. In hun pogingen om dit te willen compenseren zullen ze in de toekomst juist de nadruk op zorg gaan leggen. Zorg heeft een hogere status dan welzijn, zorg is tastbaar en dus concreet want iedereen kan zich er wel iets bij voorstellen of betreft het denken over de zorg op zichzelf. Kortom, zorg – en daarbinnen vooral de 'care' – gaat boven welzijn.

Los van deze nadelen van de invoering van de WMO moet worden geconstateerd dat deze wet eigenlijk helemaal niet nodig is. De beleidsmakers in Den Haag lijden aan een fors gebrek aan historisch besef. Er worden steeds weer nieuwe dingen bedacht, die tot inconsistenties leiden tussen verschillende beleidsterreinen. Zo zijn de eisen die de WMO aan gemeenten stelt vaag en tamelijk vrijblijvend. De gemeentelijk uitgevoerde en georganiseerde zorg voor armen en behoeftigen stamt uit de negentiende eeuw en impliceert dat gemeenten onderdak moeten bieden aan noodduftigen. In de tweede helft van de twintigste eeuw kwamen daar de aspecten ondersteuning en ontwikkeling bij. Burgers, met name aan de onderkant van de samenleving, moest perspectief op een ander en dus beter leven geboden worden. Nu wordt zonder een gedegen probleem-analyse en zonder een inventarisatie van de resultaten van bestaand beleid overgestapt op een nieuw wettelijk kader. Dit betekent dat degenen die zorg- en welzijnstaken uitvoeren in hun werk gefrustreerd en belemmerd worden. De WMO is helemaal niet

nodig, ook al omdat de gemeenten al de wettelijke verplichting hebben om bepaalde zorgtaken – denk aan de zorgplicht – uit te voeren. Weer nieuwe regels leiden tot een kramp in de uitvoering, waarmee de productiviteit en effectiviteit van zorg en welzijn dalen. Beter is het daarom de Welzijnswet te versterken, de uitvoering van de WVG goed in de gaten te houden en de AWBZ te stroomlijnen. Maar dit zal wel niet gebeuren. Dus houdt de WMO de komende jaren weer heel wat ambtenaren, consultants en staf-functionarissen van de straat, maar dat kan toch niet de bedoeling van deze 'stelselherziening' zijn.

Maatschappelijk onbehagen

Een van de grootste kwalen van wetgevers is dat zij de door hen ontworpen wetten weliswaar toetsen aan juridische houdbaarheid of aan het voorkomen van innerlijke tegenstrijdigheden, maar dat zij daarentegen nauwelijks oog hebben voor de maatschappelijke context waarin de wetten uiteindelijk geïmplementeerd moeten worden. Nu is er de laatste jaren veel gezegd en geschreven over maatschappelijke ontwikkelingen en daarmee samenhangende paradigmawisselingen binnen de zorg- en welzijnssector. Ter wille van deze conferentie schreef Peter Voogt het essay 'Is het opbouwwerk op haar toekomst voorbereid?'¹⁾ In dit essay slaagt Voogt er in om op treffende wijze enkele maatschappelijke ontwikkelingen met elkaar te verbinden. Volgens hem bevinden we ons momenteel in een fase waarin het paradigma van de 'communicatieve zelfsturing' opgeld doet. Hiermee wordt geduid op de reactie op de

regelgeleide samenleving, waarbinnen de betekenis van iedere ideologie als richtinggevend kader in het denken en handelen van mensen is verbleekt. De keerzijde daarvan is onder meer dat het toegenomen zelfsturend vermogen van de mens gebruikt wordt als legitimering voor de ontmanteling van de verzorgingsstaat. De WMO is hier een uitdrukking van. Ook zonder economische noodzaak is volgens het huidige kabinet ('Fatsoen moet je doen') een drastisch ingrijpen in de sociale zekerheid noodzakelijk, omdat mensen meer hun eigen verantwoordelijkheid moeten nemen. Dat tallozen dit niet op eigen houtje of zelfs met enige steun

'Afrekencultuur' vormt een van de grootste risico's voor het opbouwwerk

van buitenaf weten te bewerkstelligen, lijkt in het moderne beleidsdenken van ondergeschikt belang te zijn. Als je jezelf niet kunt redden, moet je maar zien te regelen dat anderen dat dan voor je weten te doen. Onlangs publiceerde het Verwey-Jonker Instituut een 'Toekomstverkenning ten behoeve van een beroepenstructuur in zorg en welzijn'²⁾. Deze onder verantwoordelijkheid van Jan Willem Duyvendak tot stand gekomen rapportage schetst heel treffend de huidige en te verwachten trends en ontwikkelingen die voor de zorg- en welzijnssector relevant zijn. Vervolgens wordt onder meer aangegeven welke de gevolgen voor de beroepsuitoefening en beroepenstructuur in deze sector zijn.

De laatste tijd staat vooral het begrip 'maatschappelijk onbehagen' centraal. Temidden van onze welvaart en ons welzijn bestaat er alom onbehagen. Dit kan een persoonlijk onbehagen zijn, maar er is ook een onbehagen dat door velen gedeeld wordt, het

maatschappelijk onbehagen. Zelf voel ik me bijvoorbeeld de laatste tijd steeds onbehaaglijker als ik zie hoe topfunctionarissen zich ten koste van anderen mateloos weten te verrijken. Tegelijkertijd moet door velen aan de onderkant de broekriem weer eens aangehaald worden. Zelfs de laagste uitkeringen krimpen, oudere werklozen moeten solliciteren naar banen die er niet zijn en de toegang tot de WAO wordt bijna onneembaar. Zo kent iedereen zijn of haar eigen gevoelens van onbehagen. Maar er is meer dan dat alleen. Onbehagen is ook een kenmerk van hoe mensen zichzelf hier en nu in het leven zien staan. Maatschappelijk onbehagen zit in het gevoel dat alles van waarde teloor gaat, dat de toekomst er somber uit ziet, dat de wereld onveilig is, dat het leven eigenlijk zinloos is, dat men machteloos is, dat instellingen niet doen wat ze beloven en dat de overheid ook al niet deugt. Deze gevoelens bepalen ook hoe mensen zichzelf voelen. Maar onbehagen is meer dan een gevoel. Volgens de Vlaamse hoogleraar Mark Elchardus is onbehagen in feite een samenleving die niet lekker om je heen zit. Onbehagen bevordert onverdraagzaamheid en de roep om harde repressie. Onbehagen is fruikend voor medemenselijkheid en naastenliefde.

Noem het opbouwwerk gewoon sociaal werk, dan weet iedereen wat we bedoelen

Daarom moet onbehagen te lijf worden gegaan. Dat is gemakkelijker gezegd dan gedaan. Armoede kan worden bestreden via maatregelen in de sociale zekerheid. Ons welzijn kan worden bevorderd door op maat gesneden voorzieningen en activiteiten, maar onbehagen vereist een andere aanpak. Teruggrijpen naar oplossingen uit het verleden is zinloos, want onze wereld is niet meer dezelfde als voorheen. Zoals gezegd missen de vroegere ideologieën inmiddels bijna elk gezag. Voor zover zij nog een richting aangeven, wordt deze nauwelijks meer gevolgd. Levensbeschouwing is nu veel meer een persoonlijke inspiratiebron dan een gemeenschappelijk beleiden beginsel dat voorschrijft hoe je in het leven moet staan. De strijd tegen het onbehagen is een van de grootste uitdagingen van onze tijd. Het wel-

zijnswerk, maatschappelijke activering en vrijwilligerswerk kunnen hier heel veel betekenen, omdat juist een geheel van persoonsbetrokken interventies vormen. De samenlevingsopbouw en het opbouwwerk kunnen juist hierin een voedingsbodem vinden. Vanouds is het opbouwwerk een aanjager of soms zelfs vormgever van organisatieontwikkeling (gemeenschappelijke sturing), daarnaast een ondersteuner van het vrijwilligerswerk en wordt het daarenboven gelegitimeerd doordat het participatie bevordert, uitsluiting tegengaat en daarmee integratie stimuleert. Juist met deze constanten in hun beroepsbeoefening kunnen opbouwwerkers voorkomen dat zij verworden tot sociaal-culturele uitvoerders van gemeentelijk vastgesteld beleid.

Aanknopingspunten

Voor het geval de invoering van de WMO een feit wordt, is het van belang te bezien welke aanknopingspunten er voor het opbouwwerk in verscholen liggen. In de contourennota die voorligt wordt expliciete aandacht geschonken aan maatschappelijke participatie, informatie, advies, sociale cohesie en niet te vergeten de 'civil society'. Al met al zijn dit begrippen die voor het opbouwwerk bepaald niet nieuw zijn.

Zo biedt de 'civil society' ruimte aan burgerinitiatieven, waar vooral het opbouwwerk zich op zou moeten richten. Niet alleen als ondersteunend en faciliterend, maar ook als bruggenbouwer tussen initiatieven onderling, evenals tussen burgers, instellingen en overheden. Het opbouwwerk zou daarbij wel wat meer durf mogen tonen en niet terugschrikken voor enige zelfsturing. Verder wordt hoe dan ook, met alle kanttekeningen van dien, de beleidsruimte voor de gemeentelijke overheden groter. Samenlevingsopbouw zal hierbinnen zijn plaats moeten bevechten. In de keten van de lokale aandachtspunten werk-wonen-welzijn ligt hier een kans voor het opbouwwerk. Daarbij dient het er wel beducht op te zijn dat niet dezelfde fout als vijftienving jaar geleden wordt gemaakt. Destijds was

het leidende beginsel in het opbouwwerk dat de gemeentelijke overheid – c.q. de financier conform de rijksbijdrageregeling – de grootste tegenstander was. 'Opbouwwerk is oorlog', schreeuwde men bijvoorbeeld in de stad Groningen van de daken, maar als de opbouwwerkers over hun schouder keken zagen zij niemand die hen volgde. Bewonersgroepen haakten af en de opbouwwerkers stonden alleen als generaals zonder een leger. Paradoxaal genoeg leidde juist dat tot een tegengestelde beweging, namelijk de incorporatie van het opbouwwerk in het gemeentelijk apparaat, dat al even fruikend is voor de realisatie van de doelstellingen van samenlevingsopbouw. Het vergt juist van het opbouwwerk het nodige balanceringsvermogen om een eigenstandige positie tegenover de lokale overheid in te nemen, waarbij het zich gelegitimeerd weet door zijn eigen doelgroepen of vertegenwoordigers daaruit. Een volgend risico ligt in de dreigende bureaucratisering. Ook de WMO schrijft planning voor. Voor een periode van vier jaar moet aangegeven worden wat gedaan gaat worden, hoe dit gebeurt en waarom dat zo is. Achteraf moet een zichtbare verantwoording plaatsvinden. Hier ligt een van de grootste risico's voor het opbouwwerk. Niet zozeer vanwege de planfase zelf – erger dan tijdens de planningsrimram aan het begin van de jaren tachtig van de vorige eeuw kan het toch niet worden – maar vooral door wat tegenwoordig 'accountability' wordt genoemd. In de oprukkende 'afrekencultuur' staat het opbouwwerk bij voorbaat op achterstand. In tegenstelling tot het jeugd- of ouderenwerk, tot het club- en buurtthuiswerk en vooral ten opzichte van zorggerichte functies, kan het opbouwwerk niet zo goed duiden wat het precies bereikt heeft en – meer nog – wat het dankzij zijn op preventie gerichte activiteiten heeft weten te voorkomen. De eerder aangehaalde constanten in het opbouwwerk – participatiebevordering en het tegengaan van achterstand en achterstelling – worden alom door iedereen met de mond beleden, maar als het op de uitwerking daarvan aankomt wordt niet zelden naar instrumenten buiten de samenlevingsopbouw gezocht. Niet dat deze – zoals educatief werk en vrijwilligersondersteuning – effectiever zijn, maar ze zijn wel beter te 'managen'. Voor lokale overheden, waarbinnen nu eenmaal eerder gedacht wordt aan 'beheersen' dan aan 'veranderen', is dat een geruststellende gedachte, die vanuit het opbouwwerk moeilijk te doorbreken valt.

De factor samenlevingsopbouw – met als voornaamste actoren niet de opbouwwerkers zelf, maar vooral de bewonersgroepen die door hen ondersteund worden – zal in het gemeentelijke krachtenveld een eigen ruimte moeten bevechten. Ik ben daar op voorhand, los van de eerder genoemde belemmeringen als de prioritering van zorg-gerelateerde welzijnsfuncties, niet optimistisch over. Het opbouwwerk is in dertig jaar getransformeerd van een sterke en baanbrekende werksoort tot een relatief zwakke, wat het deels aan zichzelf te danken heeft. Niet dat opbouwwerkfuncties niet meer van belang zouden zijn, maar wel dat het nog maar de vraag is of juist opbouwwerkers deze het meest effectief ter hand kunnen nemen. Het opbouwwerk kampt hoe dan ook met een ernstig imago probleem en kan daarbij – zoals ik in een eerder nummer van dit blad al aangaf – niet terugvallen op een Grote Broer of Zus met een eigen institutionele kracht en een rugdekking verschaffen de academische legitimatie, zoals dat wel voor de educatie en de zorgsector geldt. Opbouwwerkers werken in en daarmee als

geen ander aan de samenleving. In de beginjaren van de 'community organization' werden zij 'maatschappelijk opbouwwerker' genoemd. Misschien doet het hen en vooral hun werk in deze tijden van onbehagen goed om ook het opbouwwerk gewoon maatschappelijk werk of sociaal werk te noemen. Opsplitsing in allerlei voor de buitenwereld ondoorzichtige denominaties leidt eerder tot zelfbeleving dan tot duidelijkheid of kwaliteitsvergroting. Laat een opbouwwerker, met de collega's uit de andere werksoorten binnen het welzijn, daarom gewoon een sociaal werker zijn. Dan weet iedereen – zelfs de lokale overheden – wat we bedoelen.

Drs. Bert Middel is onder meer lector Zorg en Welzijn aan de Noordelijke Hogeschool Leeuwarden, senator voor de Partij van de Arbeid, voorzitter van de SOM (samenwerken de organisaties voor maatschappelijk activiteitswerk), voorzitter van de landelijke Federatie SOS Telefonische Hulpdiensten en lid van het College van Toezicht voor het Opbouwwerk.

- 1) Bewerking van een inleiding tijdens de door het Samenwerkingsverband Beroepsontwikkeling Opbouwwerk op 29 juni 2004 belegde miniconferentie. Is het opbouwwerk op haar toekomst voorbereid?
- 2) Zorg en Maatschappelijke Ondersteuning, Tweede-Kamerstuk 29538, vergaderjaar 2003-2004, 23 april 2004
- 3) Voogt, Peter (2004). Is het opbouwwerk op haar toekomst voorbereid? Essay ten behoeve van de door het Samenwerkingsverband Beroepsontwikkeling Opbouwwerk op 29 juni 2004 in Utrecht belegde gelijknamige miniconferentie, Den Haag: SBO, 14 pp.
- 4) Vliet, Katja van, Jan Willem Duyvendak, Nanne Boonstra en Esther Plempers (2004). Toekomstverkenning ten behoeve van een beroepenstructuur in zorg en welzijn. Eindrapportage maart 2004, Utrecht: VJI, 58 pp.
- 5) Middel, Bert (2004). Maatschappelijk Onbehagen raakt ons allen, column in Leeuwarder Courant, 10 juli 2004, pag. 7
- 6) Middel, Bert (2003). De vierde omslag in het opbouwwerk. MO Samenlevingsopbouw 193, februari 2003, pag. 4-7
- 7) Middel, Bert (2004). Samenlevingsopbouw, uitsluiting en isolatie. MO Samenlevingsopbouw 200, maart 2004, pag. 4-10

Tweede editie Sociale Atlas Gelderland gereed

Hoe is het gesteld met de huisvesting van ouderen of gehandicapten? In welke delen van Gelderland stranden meer huwelijken? Waar vallen de meeste verkeersslachtoffers en hoe komt dat? Hoe staat het met de schooluitval in het Gelderse onderwijs? Op al dit soort vragen geeft de Sociale Atlas Gelderland antwoorden.

De Sociale Atlas Gelderland is een hulpmiddel bij regionaal sociaal beleid. De atlas is een uitgave van de provincie Gelderland en geeft een beschrijving van de sociale staat van de Gelderse wijken, gemeenten en

regio's. Met behulp van alle gegevens beschikken beleidsmakers en bestuurders van de provincie, gemeenten en organisaties over een belangrijke bron van informatie op het gebied van onderwijs, jeugd, zorg en leefbaarheid. Maar ook voor ruimtelijke ordening, huisvestingsbeleid en voor het sociaal-economisch beleid levert de atlas informatie op. De gegevens en kaarten zijn vanaf week 24 digitaal voor iedereen beschikbaar op de website van de provincie: www.gelderland.nl/socialeatlas.

Het betreft inmiddels de tweede editie van de Sociale Atlas. De eerste atlas verscheen in 2001 en blijkt inderdaad door bijvoorbeeld gemeenten gebruikt te worden als een belangrijke aanvulling op analyses van maatschappelijke problemen. De nieuwe atlas past ook goed in het besluit van de provincie om het sociale beleid steeds meer regionaal vorm te gaan geven.

Provinciale speerpunten zoals het jeugdbeleid worden voortaan meer regionaal opgepakt en uitgevoerd in nauwe samenspraak met gemeenten en maatschappelijke instellingen. Dit sluit ook aan bij de voorstellen zoals die op landelijk niveau door de gezamenlijke provincies in de commissie Simons zijn ontwikkeld.

Formeel is de positie van de provincie binnen het sociale beleid van de provincie bescheiden. De commissie Simons pleit echter voor een versterking van de rol van de provincie ten aanzien van regionaal beleid. Het idee is nu om in Gelderland te gaan werken aan sociaal beleid in zeven regio's: Rivierland, Achterhoek, Stedendriehoek, Noordwest-Veluwe, West Veluwe-Vallei, Arnhem en Nijmegen. Dit voorstel zal komende maanden besproken worden met de betrokken regio's en instellingen.

<

Het opbouwwerk als

Verlag van een SBO-miniconferentie over de WMO voor het opbouwwerk

Op 29 juni jl. kwamen een 25-tal collega's bijeen te Utrecht om alvast in kaart te brengen wat de Wet Maatschappelijke Ondersteuning zou kunnen betekenen voor het opbouwwerk. De bijeenkomst werd georganiseerd door het Samenwerkingsverband Beroepsontwikkeling Opbouwwerkers. De nieuwe voorzitter van het SBO (zie elders in deze editie), Piet de Kroon zat de bijeenkomst voor. Peter Voogt had voor deze gelegenheid speciaal een essay geschreven onder de titel *Is het opbouwwerk 'op haar toekomst voorbereid?'* dat als onderlegger voor het gesprek dienst deed en vatte enige hoofdlijnen uit dat essay samen ter inleiding van de bijeenkomst. (U herinnert zich die postbus 51-slogan toch nog wel: Een slimme meid is op haar toekomst voorbereid. Campagne om meisjes exacte vakken op school te laten kiezen.) Daarnaast was Bert Middel gevraagd om een inleidende praatje te houden. Wil van de Leur sprak ook enige inleidende woorden, alvorens de discussies van start gingen

Bert Middel stelde er prijs op zijn noties omtrent de betekenis van de invoering van de WMO voor het opbouwwerk zelf op schrift te stellen. Zijn verhaal treft u ook in deze editie aan op pagina 20 ev. Het essay van Peter Voogt is te omvangrijk om integraal op te nemen, vandaar dat ik hier enige hoofdlijnen uit dat verhaal zal weergeven.

De kern van het betoog van Voogt bestaat uit de constatering dat er op dit moment een 'paradigmawisseling' aan de gang is waar het opbouwwerk op in moet spelen. Het woord 'paradigma' is afkomstig van de wetenschapsfilosoof Thomas Kuhn en betekent zoiets als een denkraam waarbinnen normaal onderzoek mogelijk is. Dat denkraam is onomstreden en leidt tot een stabiele situatie waarbinnen iedereen 'gewoon' aan het werk kan. Op enig moment kan dat paradigma uit de gratie raken, doordat er nieuwe inzichten in opkomst zijn. Op basis van die nieuwe inzichten wordt het paradigma dan bijgesteld of vervangen door een ander. Dat noemt Kuhn dan respectievelijk 'crisis' en 'revolutie'. (Herman Koningsveld, *Het verschijnsel wetenschap*, Meppel, 1976) Er zijn meer wetenschappers geweest in de twintigste eeuw die dergelijke 'paraplú'-theorien hebben ontwikkeld, bijvoorbeeld Michel Foucault die sprak van 'epistèmes'. Ten aanzien van het denken over een werksoort, die kan worden opgevat als een 'body of knowledge' waarin werkprincipes, een maatschappijvisie en een handelingsrepertoire systematisch zijn opgenomen, is het begrip paradigma zeer bruikbaar. Als er in de maatschappij iets verandert, moet de werksoort zich daarop bezinnen en overwegen of er wellicht een bijstelling

noodzakelijk is van werkdoelen, methoden of een herdefiniering van het belang van de werksoort voor de samenleving. Met de invoering van de WMO schrijft de overheid voor hoe er in het vervolg zal worden gedacht over de rol die burgers zelf moeten spelen in het veld van zorg en welzijn. Daar treedt met name een grote verandering op ten opzichte van de tijd ervoor. Burgers moeten meer zelf regelen, de overheid neemt meer en meer afstand van de (eertijds gevoelde) verantwoordelijkheid de burger 'van de wieg tot het graf' te moeten verzorgen.

In zijn essay citeert Voogt een onderzoek van het Verwey-Jonker Instituut:

'Het VJI heeft recent een

'Toekomstverkenning ten behoeve van een beroepenstructuur in zorg en welzijn' vervaardigd. Als belangrijke voor de welzijnssector relevante maatschappelijke ontwikkelingen ziet het VJI:

1. een ontgroening, vergrijzing en verkleuring van de bevolkingssamenstelling
2. een groep achterblijvers die het tempo van het moderne leven niet kan bijbenen
3. een inkrimpende verzorgingsstaat
4. toename eigen verantwoordelijkheid van burgers
5. groeiende maatschappelijke betrokkenheid en inzet, toenemende 'grote mondigheid'
6. meer vrije tijd
7. een meer gefragmenteerd en discontinu beleid, hypes bepalen de politieke agenda.

Het beeld spoot met wat in het voorgaande (in het essay dus) als maatschappelijke ontwikkelingen is geschetst. Het is makke-

'slimme meid'

de consequenties van de invoering van

lijkt te zien dat uit de punten 2,3,4 en 7 volgt dat de noodzaak tot het treffen van eigen arrangementen door burgers steeds groter wordt, terwijl uit de punten 4,5 en 6 valt te concluderen dat de potentie daartoe ook aanwezig is.

Verderop in zijn rapport benoemt het VJI een zestal punten voor wat dat betekent voor de vraag naar zorg en welzijn, waarvan de volgende drie van belang zijn voor het opbouwwerk:

- Meer vraag om organisatieontwikkeling, ondersteuning van burgerinitiatieven, vrijwilligerswerk en mantelzorg (over de volle breedte van de samenleving).
- Meer vraag naar het begeleiden en ondersteunen van vrijwilligers, die zwaarder worden belast, door de toenemende complexiteit van de vraagstukken moeten ze aan hogere functie eisen voldoen en meer competenties hebben.
- Door afnemende tolerantie ten opzichte van minderheden, drang op culturele assimilatie en toenemende beleidsaandacht voor allochtone jongeren (problematiek), zullen de sectoren vaker te maken krijgen met culturele spanningen. Kennis van minderheden problematiek, sociale integratie en het tegengaan van sociale uitsluiting en discriminatie behoort tot de basiscompetenties van toekomstige professionals.

De eerste twee punten behelzen impliciet een pleidooi voor grotere aandacht voor de tweede hoofdtak van het opbouwwerk: 'Zelfstandig bijdragen aan maatschappelijke ontwikkelingen' (uit: Peter Voogt- Is het opbouwwerk op haar toekomst voorbereid?, pp. 11-12)

Nieuwe condities voor het werk

Volgens Voogt leidt dit alles tot de noodzaak het 'achterstandsdenken' overboord te gooien:

'Opbouwwerkers zijn primair georiënteerd op kwetsbare groepen en mobiliseren deze op hun maatschappelijke belangen. Die keus is doorgaans ook opgelegd door de lokale opdrachtgevers. Sterker nog, ondersteuning van meer weerbare groepen wordt afgehouden, omdat zij dat niet nodig (zouden) hebben. En voorlopig zal het weinig moeite kosten om een microniveau aan te wijzen waar de kwetsbare groepen zich concentreren. Hooguit moet je van tijd tot tijd je werkerterrein verleggen. Maar al doe de blijf je in dat geval de samenleving zien vanuit dit achterstandsperspectief. Met –enigszins gechargeerd– de volgende kenmerken:

- slachtofferrol bij de burgers
- de overheid/instanties zijn verantwoordelijk voor de oplossing
- te weinig capaciteiten bij betrokkenen om uit hun slachtofferrol te groeien.

Maar de samenleving rondom deze 'achterstandsmicroniveaus' is danig aan het veranderen:

- de overheid acht zich steeds minder verantwoordelijk voor het aandragen van een oplossing
- burgers nemen meer zelf initiatief en worden producent van eigen voorzieningen
- er ontstaat een grotere diversiteit in persoonlijke belangen en de vervulling ervan.

Indien je de oriëntatie eenzijdig bij die 'achterstandsmicroniveaus' blijft leggen, ontgaat je enerzijds de bedreiging, namelijk de terugtrekkende overheid die het steeds

moeilijker zal maken om succes te behalen. Anderzijds ontgaat je de kans om een oplossing te vinden door aansluiting te zoeken bij de beter toegeruste initiatiefnemende burgers die bereid zijn zelf te werken aan een gezamenlijke oplossing.

Onerbiedig gezegd: het gaat niet meer alleen om de vraag 'wanneer de volgende straatvergadering moet worden uitgeschreven!' Het gaat om het aansluiting zoeken bij burgerinitiatieven en dwarsverbanden te leggen met mensen die profijt kunnen hebben van zo'n initiatief en er een bijdrage aan kunnen leveren, maar daar moeilijk zelfstandig toe komen. De opbouwwerker ondersteunt dergelijke burgerinitiatieven om de slagingskans ervan te vergroten.' (Voogt, pp. 12-13)

Volgens Voogt houdt dit 'andere denken' ook in dat de randvoorwaarden voor het opbouwwerk en het optreden van de lokale overheid op veel plaatsen aan herziening toe zijn. Opbouwwerk moet zich richten op een meer flexibele inzet om adequaat op burgerinitiatieven te kunnen inspelen. Opbouwwerkers moeten de neiging hun werk voortdurend in de context van de buurt te situeren onderdrukken en meer openstaan voor andere schaalniveaus. Verder moet het opbouwwerk zich minder als een verlengstuk van de lokale overheid positioneren, maar meer als ondersteuner van de initiatiefnemende burger. De lokale overheid zal afstand moeten nemen van de (diepgewortelde) neiging om het opbouwwerk tot in de details te willen plannen en sturen. Elders merkt Voogt fijntjes op dat de rijksoverheid zelf de benodigde argumentatie aandraagt om

deze veranderingen met succes af te kunnen dwingen.

Wil van de Leur benadrukte in zijn inleiding de economische consequenties van het gedrag van de overheid. Onder invloed van de afbouw (van de toegankelijkheid) van collectieve voorzieningen treedt er verarming op bij verschillende groepen in de samenleving, zoals ouderen, eenoudergezinnen en allochtonen. De WMO heeft als belangrijk doel om de AWBZ goedkoper te maken, door grote delen uit dit voorzieningenaanbod te halen en de gemeenten daarvoor verantwoordelijk te maken. Dat zal betekenen dat de gemeenten zich sterk op het zorgaanbod gaan concentreren omdat dat voor veel burgers als vitaal wordt gezien. Het welzijnsterrein zal in zijn huidige vorm verder marginaliseren (ook in de gemeentebegrotingen). Dit vraagt om een herziening van het welzijnsaanbod, ook door de werksorten zelf. Voor het opbouwwerk betekent dit een sterkere focus op de versterking van het horizontale

lokale overheid inzake het welzijnsbeleid en de traditie waarin gewerkt wordt

Wil van de Leur schetst de historische ontwikkeling van het werk als volgt: Sinds de decentralisatie van het welzijnswerk is de gemeente de bepalende instantie op het terrein van welzijn en valt er voor de rijks-overheid weinig te sturen.

Beroepsontwikkeling cq. - vernieuwing binnen het opbouwwerk is sterk bemoeilijkt door de afschaffing van de OC-functie in de CAO. Deze functie nam vroeger de R&D-taak binnen het opbouwwerk voor zijn rekening. Sinds de afschaffing ervan zijn opbouwwerkers inhoudelijk meer en meer speelbal geworden van het gemeentelijk beleid dat weinig tot geen ruimte laat voor beroepsmatige reflectie en ontwikkeling. Vanuit de gemeente wordt de 'fixatie' op achterstandsgroepen, vooral in de grote steden aan het werk opgelegd. De opbouwwerker laat zich zodoende opsluiten in de achterstandsgebieden als 'plaatsvervanger van die achtergestelde burgers'.

In veel situaties is het voor het opbouwwerk extreem moeilijk voldoende goodwill te verwerven om een stabiele praktijk op te kunnen bouwen. De bovenvermelde plattelandsinstelling heeft dus met name ook geprofiteerd van een in die gemeente bestaand, opbouwwerkvriendelijk paradigma, waardoor er in een reeks van jaren een goede positie in de gemeenschap kon worden opgebouwd.

En verder

Onder de invloed van de invoering van de WMO zal er dus het nodige moeten veranderen binnen de praktijk van het opbouwwerk om te kunnen overleven. Dergelijke veranderingen zullen kansrijker kunnen worden ontwikkeld in een stabiele en positief-steunende omgeving. Maar hoe moeten collega's die al jaren het gevoel hebben dat ze tegen de bierkaai aan het vechten zijn het door Voogt geschetste nieuwe professionele paradigma invoeren? Uit de reacties van een aantal aanwezigen bleek dat men er bepaald tegen opzag om het gesprek met de eigen opdrachtgever(s) aan te gaan, aangezien men nu al grote moeite had om een goed gesprek te voeren over het eigen werk. Op de suggestie van Peter Voogt om veel aandacht te besteden aan het zichtbaar maken van de eigen prestaties, het inzichtelijk maken van je eigen werk werd gereageerd met de wedervraag: maar hoe dan? Aangezien niemand een echt pasklaar antwoord kon geven op het gestelde probleem (een dergelijk antwoord bestaat ook niet) werd besloten om de eerstvolgende Vakconferentie Opbouwwerk te wijden aan de verkenning van mogelijke oplossingen. Daarnaast leefde ook de behoefte om op diezelfde Vakconferentie de condities voor het opbouwwerk in het licht van de WMO nader te bespreken. Volgens een aantal collega's biedt de WMO namelijk wel degelijk kansen om het werk op gunstige wijze verder te ontwikkelen. Dit inderdaad onder voorwaarde dat het werk met een passend aanbod komt in de praktijk. Het essay van Peter Voogt is voor het ontwikkelen van een vernieuwd en in de nieuwe verhoudingen passend aanbod van het opbouwwerk, zonder aan de essenties van het werk af te doen, een zeer bruikbaar document. De door hem gesuggereerde veranderingen, benodigd om de nieuwe verhoudingen positief tegemoet te kunnen treden, kunnen de eigenheid van het werk zelfs alleen maar versterken.

<

De opbouwwerker laat zich zodoende opsluiten in de achterstandsgebieden als 'plaatsvervanger van die achtergestelde burgers'.

Op basis van de maatschappelijke ontwikkelingen valt te voorzien dat de burger daar ook het meest bij gebaat zal zijn. Als de burger gedwongen wordt meer zelf het initiatief te nemen om problemen op te lossen is het zaak dat samenlevingsopbouw weer terug gaat naar de basis en zich richt op het bevorderen van integratie (cq. het ontwikkelen van nieuwe integratiekaders) en de mensen ondersteunt bij zelfsturing.

Het gesprek

Na de pauze kwam het gesprek tussen de diverse aanwezigen op gang. Als meest in het oog springend gegeven kwam uit de opmerkingen en vragen van de collega's naar voren dat de situaties in de praktijk sterk verschillen. Deze verschillen worden veroorzaakt door de rolopvatting van het opbouwwerk in een gegeven context, de rolopvatting van de

Tegen de achtergrond van dit sombere beeld lichtte het positieve verhaal van een collega die op het platteland werkzaam was sterk op. Zij benadrukte dat haar instelling in de afgelopen jaren veel eigenheid van het werk in stand heeft kunnen houden. Deze instelling is een pure opbouwwerkinstelling, geen gemengde welzijnsinstelling. Uit de reacties van de aanwezigen bleek dat de trend om opbouwwerk onder te brengen in groot-schalige, gemengde instellingen tot veel verlies van eigenheid heeft geleid. Ook de met de regelmaat van de klok terugkerende fusie- en herverkavelingsdrang, door gemeenten uitgeoefend om welzijn opnieuw te verdelen over wijken en stadsdelen heeft tot een gebrek aan continuïteit geleid die met name voor het opbouwwerk zeer nadelige gevolgen heeft gehad.

Talja Blokland

nieuwe hoogleraar Opbouwwerk

Dr. Talja Blokland (33) wordt per 1 september 2004 de nieuwe bijzonder hoogleraar Wetenschappelijke Grondslagen van het Opbouwwerk aan de Faculteit der Sociale Wetenschappen van de Erasmus Universiteit Rotterdam.

Als zodanig volgt zij professor dr. Jan Willem Duyvendak op.

Talja Blokland studeerde sociologie aan de Erasmus Universiteit. Daarna werkte zij als promovenda aan de Amsterdamse School voor Sociaal Wetenschappelijk Onderzoek en de New School University in New York. In 1998 promoveerde zij op het proefschrift *Wat Stadsbewoners Bindt: sociale relaties in een achterstandswijk*. (Kampen, Kok Agora), dat in een herziene versie in het Engels verscheen als *Urban Bonds* (Cambridge, Polity Press 2003). In dit boek staat de vraag centraal wat de betekenis van de buurt is voor onze ervaringen van gemeenschap, en hoe deze betekenis in de loop van de twintigste eeuw veranderd is. Enerzijds geeft dit boek een gedetailleerd overzicht van het alledaags leven en de veranderingen daarin van buurtbewoners van Rotterdamse achterstandswijk, anderzijds beoogt het boek theoretisch inzicht te verschaffen in de aard van sociale relaties.

De afgelopen 5 jaar was Blokland KNAW-fellow. In deze periode heeft zij haar onderzoek naar buurt, netwerken, en sociale samenhang vervolgd, op basis van een case study in Rotterdam en een in New Haven, USA. In deze studie gaat het vooral om vragen van buurtactie en sociaal kapitaal in gemengde wijken: hoe komen buurtbewoners van zulke wijken tot gezamenlijke actie? Daarnaast werkt Blokland in deze studie uit, in hoeverre wijk en stad van belang zijn voor het leggen van contacten met mensen die ons individueel kunnen helpen, als daarvoor de noodzaak zich voordoet. Hebben mensen in gemengde wijken toegang tot een grote variëteit aan hulpbronnen?

Momenteel werkt Blokland aan de afronding van dit onderzoek, waarover reeds enkele artikelen verschenen. In het onderzoeksprogramma van de leerstoel zullen dergelijke vragen verder worden uitgediept; dan zal uiteraard bijzondere aandacht worden besteed aan de rol van buurtorganisaties en andere instituties in het bevorderen van het zelfplossend veren van burgers. Centraal thema van dit onderzoeksprogramma zal het 'sociaal weefsel' zijn. De aandacht gaat daarbij uit naar twee deelonderwerpen: de bijdragen van alle-

daagse, korte contacten in de openbare ruimte aan het stedelijk sociaal weefsel, en wat netwerken, identiteiten en sociaal kapitaal aan het stedelijk sociaal weefsel bieden.

De bijzondere leerstoel Wetenschappelijke Grondslagen van het Opbouwwerk is ingesteld door de Dr. Gradus Hendriks-stichting en wordt mogelijk gemaakt door Aedes, vereniging van woningcorporaties, de gemeente Rotterdam, Rabobank Nederland en het Landelijk Centrum Opbouwwerk.

<

Devraag.org, het organiseren van de vraag in het publieke domein, is een initiatief van Sjakus. Partners in dit project zijn het LCO, het Verwey Jonker Instituut en X-52. Devraag.org is gericht op het in kaart brengen en ontsluiten van praktijkvormen. Ook willen we het inzicht vestigen dat een actieve vraagzijde alleen kan worden bereikt als er stevig wordt geïnvesteerd in **het organiseren van de vraag**.

In MO zullen wij voortaan een vaste rubriek verzorgen, met theoretische handreikingen maar vooral ook presentaties van praktijk. Deze keer veel aandacht voor een andere houding en werkwijze van de overheid en overheidsdiensten in het benaderen van burgers en cliënten en in het bieden van ruimte en faciliteiten voor eigen initiatief. Daarnaast voorbeeld van hoe patiënten en wijkbewoners elkaar kunnen informeren over hun ervaringen, hun visie en praktijk.

Empowerment. Over laten en doen

De onlangs gepresenteerde publicatie *Empowerment. Over laten en doen* is het zesde deeltje in de XPIN-reeks. Het boek is door XPIN uitgebracht samen met het Ministerie van Economische Zaken en gaat over een alternatieve strategie voor de overheid: empowerment. Het boek kan worden gedownload van de site van XPIN www.xpin.nl of worden besteld bij de uitgever.

is om verantwoordelijkheden te delen, meer ruimte geeft aan burgers, bedrijven en uitvoerders, en de kennis en kracht van de samenleving inschakelt voor uitvoering, handhaving en toezicht.

Dit boek wil een praktische, maar op klassieke principes gebaseerde invulling geven aan het motto van het kabinet: 'meedoen, meer werk en minder regels.' Als de overheid dat motto waar wil maken moet ze namelijk zelf beginnen, meedoen mogelijk maken door sommige dingen te laten en juist andere dingen te doen.

Empowerment. Over laten en doen is geschreven door Karin van Doorn van XPIN en Mei Li Vos die bij Infodrome heeft meegewerkt aan het rapport Controle geven of nemen. In dit rapport werd empowerment als een van de strategieën voor de informatiesamenleving gepresenteerd.

„en de praktijk!

Mariëtte Verhoef, pSG van Financiën en lid van de stuurgroep van XPIN, zei over de publicatie: "Dit boekje verdient het om beantwoord te worden met ideeën over bevesten over hoe empowerment op concrete beleidsterreinen vorm kan krijgen."

En daar zijn we hard mee bezig! De schrijvers van het boek zijn uitgenodigd door de gemeente Amsterdam om te bekijken of empowerment daar in de praktijk gebracht kan worden. Deze maand voeren we gesprekken met stadsdeelsecretarissen om te inventariseren welke issues in hun stadsdeel zich lenen voor een empowerment-aanpak.

Focusmethode

Het lijkt erg makkelijk: bekijken wat de wensen en behoeften zijn van mensen met een functiebeperking. Toch zijn er juist op dit gebied veel zaken die heel gevoelig kunnen liggen, zaken waar je niet zo makkelijk over spreekt. Hoe krijg je antwoord op die vragen? Hoe komen mensen tot een opvatting, hoe wijzigen en nuanceren ze die opvatting in reactie op anderen? Focusgroep-onderzoek kan helpen bij het vinden van antwoorden op dergelijke vragen.

Wat is Focusgroep-onderzoek en hoe voer je dat uit? Arcon ontwikkelde een handleiding om deze techniek van onderzoek voor patiënten hanteerbaar te maken. "Focusgroep-onderzoek is een techniek van onderzoek doen die voor Nederlandse

Ruimte maken

Wees eens te gast...

Wat doe je als je ergens te gast bent? Je betoont respect tegenover de gastheer of gastvrouw, maakt complimenten over de omgeving. Je kijkt vooral naar wat je inspireert en die

inspiratie neem je mee voor later. En je wordt gastvrij onthaald. Met een goede maaltijd, een prettige verblijfsruimte zorgt een goede gastheer of vrouw voor een warm welkom.

Al sinds tweeduizend jaar hebben we in Europa opvattingen over gasten ontvangen en gast zijn. Mores leren, het woord alleen al, stamt af van de Romeins en Griekse voorouders. De Griekse dichter Homeros wist bladzijden lang te vertellen hoe gastvrij Athene in de gedaante van een oude vriend ontvangen wordt door Telemachus, de zoon van (de vermiste) Odysseus in diens paleis te Ithaka. En wat werd er van de gast verwacht? Zijn verhaal, meer niet. Geen geloofspapieren, evenmin als verblijfsvergunningen, visa, woonvergunningen, werkvergunningen, paspoorten. Alleen het verhaal: een verteller en een luisteraar ontmoeten elkaar daarin.

Het programma Ruimte maken is het Verhaal anno Nu waarvoor we bij elkaar te gast zijn. Of we hier geboren zijn of niet, dat maakt niets uit, we zijn tenslotte allemaal te gast in deze wereld. Bij Ruimte maken gaat het om het verhaal en om iets met elkaar willen delen en doen. Bewoners van wijken in acht Nederlandse steden zijn bijna een jaar lang bij elkaar te gast en in gesprek geweest, ieder in hun eigen wijk. Over hoe je het met elkaar (weer) veilig en leefbaar kunt maken op straat, zonder dat er struiken gekapt hoeven te worden om plaats te maken voor een woud van lantaarnpalen en camera's. Over hoe groen hun wijk is, of kan worden. Over hoe oud en jong met elkaar omgaan in de wijk. Alle verhalen zijn gebundeld te vinden op de internetsite van de initiatiefnemers: www.ruimtemaken.nu

patiënten- en consumentenorganisaties tamelijk nieuw is. Wanneer het goed wordt gebruikt is het een waardevolle uitbreiding van de mogelijkheid om opvattingen en wensen van groepen mensen in beeld te brengen. Groepen mensen die vergelijkbare ervaringen delen, zoals de leden van een patiëntenorganisatie."

(Citaat:Paul Kleingeld, PatiëntenPraktijk)

Meer informatie: www.arcon.nl

www.zicht-opzorg.nl

Hoe komt u erachter welke zorg geschikt is voor uw situatie? En wat vinden anderen van een zorgaanbod? Kortom: U heeft behoefte aan hulp bij het maken van de juiste keuze: die plaats biedt deze site! U vindt hier informatie over thuiszorg en verpleeghuis- en verzorgingshuizen. Verder informatie uit de sectoren verstandelijk en lichamelijk gehandicapten en psychiatrie.

Zichtopzorg.nl is een initiatief van Stichting Het Klaverblad Zeeland. Stichting Klaverblad neemt ook deel aan het landelijke project Kiesmetzorg.nl, een initiatief van de Nederlandse Patiënten en Consumenten Federatie (NPCF).
Bezoek

voor meer informatie www.kiesmetzorg.nl

Zeeuws project

Mens,

Over een andere be

Met de ambitie te voorkomen dat mensen langdurig in een situatie van armoede raken en blijven is in Zeeland de afgelopen twee jaar de aanpak 'Mens mens mens (MMM)' ontwikkeld. Van september 2002 tot mei 2003 is met deze aanpak proefgedraaid in de gemeenten Reimerswaal, Sluis en Vlissingen. Na evaluatie zijn de resultaten in september 2003 gepresenteerd. Belangrijkste uitkomst: visie en aanpak van MMM werken. Cliënten zijn in staat hun eigen toekomst te bepalen en daar stap voor stap aan te werken. Dit vergt echter van de sociale dienst een vraaggerichte visie en een benadering met ondersteuning op maat.

Het project ontstond eind 2000 op een provinciale bijeenkomst van lokale cliëntenraden en Statenleden waarin de Staten en de gedeputeerde aan cliëntenorganisatie Splinter verzochten een plan aan te leveren voor provinciaal beleid met betrekking tot armoedebestrijding. De eerste vraag die daarbij moest worden beantwoord was: 'Over wie hebben we het, als het gaat om armoede in Zeeland?' Dit leidde tot een onderzoek dat werd gefinancierd door de provincie en waaraan werd meegewerkt door Zeeuwse gemeenten. Drie gemeenten hielpen bij het benaderen van (fase 4) cliënten die werden uitgenodigd om hun persoonlijke verhaal te doen; hun geschiedenis, hun dromen, hun perspectief. Van deze verhalen zijn portretten geschreven die zijn gebundeld in een fotoboek (het onderzoeksrapport). Belangrijke conclusie van dit rapport is dat de eigen mogelijkheden van de cliënten door de buitenwereld niet worden gezien, laat staan benut. Op basis van het rapport is een voorstel ontwikkeld voor een andere werkwijze van de GSD en wat daarvoor nodig is. Op basis van dit voorstel zijn drie pilots uitgevoerd.

Architect en bouwer van eigen toekomst

Het project startte met een werkconferentie voor alle betrokken partijen. "Het onderwerp van deze conferentie was, visie op de cliënt", aldus projectleider Thomas Thijssen. "Daarmee ontwikkelden we een gedeelde visie als basis voor een nieuwe werkwijze: de mens als architect en bouwer van zijn eigen toekomst."

mens, mens

Benadering van Bijstandsccliënten

"Er is eigenlijk geen sprake van een methode", zo vervolgt Thijssen, "het is eerder een benadering van menselijke bejegening, van een visie en een uitgangspunt: de cliënt is de ervaringsdeskundige, de overigen ondersteunen. De visie dat de mens architect en bouwer van zijn eigen toekomst wordt in deze praktijk vertaald in: Wat zou je willen en kunnen? Bijstandscconsulenten zijn over het algemeen goed gekwalificeerd; daar mankeert het niet aan. Waar het op aankomt is een nieuwe 'mindset', een nieuwe manier van kijken en benaderen voor consulenten. Daar zullen ze op moeten worden getraind. Belangrijk is het om aan te sluiten op het sociale 'ondernemerschap' van burgers/cliënten. Een goede manier is ook om consulenten de cliënt te laten bezoeken (in plaats van naar de dienst te laten komen) op een locatie die de cliënt zelf kiest. Dat kan zijn bij hem/haar thuis of desnoods op het strand. Het tonen van interesse en het kweken van vertrouwen zijn belangrijke voorwaarden voor het contact maar ook om een stap verder in het proces te kunnen komen. Een belangrijk onderdeel van de werkwijze is om met de cliënt een persoonlijk ontwikkelingsplan (POP) te maken. Soms kan dat al na twee gesprekken, soms zijn daar zes gesprekken voor nodig met een tussenpoos van twee tot drie weken."

Resultaten

Thomas Thijssen schetst kort de aard van het resultaat dat met deze benadering kan worden gehaald. "Bij de start van het traject waren de deelnemende cliënten één van de vele in het fase-4-bestand. Er bestond geen vertrouwensband met iemand van de sociale dienst;

eerder het tegenovergestelde. Ook bestond er geen zicht op ambities, mogelijkheden en beperkingen. Niet bij de cliënt zelf en ook niet bij de sociale dienst. Ze waren eigenlijk 'afgeschreven' voor de sociale dienst, zij vormden de hopeloze gevallen. De ervaringen met het project laten zien dat met deze cliënten in een tijd van zeven tot negen maanden een toename van zelfredzaamheid, zelfvertrouwen, respect en eigenwaarde is ontstaan. Dat heeft in een aantal gevallen geleid tot actieve participatie in de maatschappij. De consulenten waren zelf verbaasd over het effect dat de aanpak op hun cliënt had. Een van de consulenten zei na afloop: "Mijn cliënt bleek tot dingen in staat die ik een paar maanden geleden nooit voor mogelijk had gehouden." En dat terwijl de activiteit van de gemeente niet veel anders is geweest dan het organiseren van een aantal gesprekken door consulenten die deze mensen al jaren spreken en zien. De belangrijkste voorwaarde is openheid en vertrouwen en de ruimte voor de cliënt om aan zijn eigen toekomst te bouwen."

Stand van zaken

Inmiddels is het hoofd van de Gemeentelijke Sociale Dienst in Vlissingen helemaal om en bereid deze werkwijze volledig te implementeren. Er zijn nu nog zes gemeenten die hebben aangegeven te willen instappen in het project. Dat brengt het totaal op negen (van de dertien Zeeuwse gemeenten). Per gemeente doen drie consulenten mee. De deelnemende consulenten zijn en worden geselecteerd op basis van eigen aanmelding. Zij oefenen met drie

cliënten. Voor het overige doen zij hun reguliere werk.

Praktische informatie

De kosten van training en begeleiding gedurende zes maanden bedragen ongeveer €30.000,-. Daarvan wordt, indien de subsidieaanvraag binnenkort wordt gehonoreerd, 50 procent betaald door de provincie Zeeland. Bovendien kunnen gemeenten hun deelname clusteren. Dat betekent bijvoorbeeld dat drie gemeenten gezamenlijk niet meer kwijt zijn dan €15.000,-. De begeleiding is niet alleen gericht op de consulenten maar ook op het management, het bestuur, de politiek en op de cliëntenraad. Na de trainingsbijeenkomsten vinden intervisiebijeenkomsten plaats. Aan deze laatste nemen alle consulenten deel die bij Mens Mens Mens betrokken zijn. Door deze intervisie te blijven voortzetten wordt continuïteit gewaarborgd.

De resultaten van het project zijn goed en met kleine stapjes zal worden geprobeerd in steeds meer gemeenten in het land voet aan de grond te krijgen. Niettemin is de praktijk weerbarstig. "Consulenten blijven hun (zware) caseload hebben. Ook valt het niet altijd mee de dienst en ook de politiek mee te krijgen in deze benadering", aldus Thijssen.

Wie meer informatie wil of het evaluatierapport, inclusief beschrijving van methode en aanbevelingen, wil ontvangen kan contact opnemen met Rijnconsult Lenette Suk, 030 298 42 45

<

Sjakuus met opheffen bedreigd

Het ministerie van VWS trekt de handen af van het armoedevraagstuk. Jarenlang subsidieerde VWS de landelijke organisatie Sjakuus die een centrale rol vervult in de anti-armoedestrijd. VWS vindt dat het werk van Sjakuus niet meer past in de nieuwe beleidsfilosofie van het ministerie. VWS vindt het werk dat Sjakuus doet wel van zoveel belang dat onderzocht moet worden of het niet door een ander departement overgenomen kan worden.

VWS wil Sjakuus met geld overdoen aan SZW, maar dit ministerie houdt de boot af: een organisatie als Sjakuus heeft voor SZW geen toegevoegde waarde. Zo valt Sjakuus in het vacuüm tussen deze beide ministeries, die als het er op aan komt kennelijk weinig waarde hechten aan een landelijk kenniscentrum in de strijd tegen armoede en sociale uitsluiting. Tot nu toe ondersteunt Sjakuus deze strijd door lokale groepen te voorzien van actueel en handzaam werkmateriaal en door ervoor te zorgen dat de stem van de mensen met de laagste inkomens doorklinkt in het maatschappelijke debat. Het is onzeker of en hoe deze functie na 1 januari 2005 kan worden voortgezet.

Het ministerie van VWS stopt subsidie aan Sjakuus

Op 13 juli 2004 ontving het bestuur van Sjakuus een brief van VWS met de volgende passage:

"Bij brief van 19 september 2003 (POS/SB-2404185) heb ik u geïnformeerd over de herziening van het subsidiebeleid van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en

Sport (VWS) en de consequenties daarvan voor uw instelling. In deze brief heb ik aangegeven dat de activiteiten van uw instelling niet langer passen in het beleidsdomein van VWS en dat ik zou onderzoeken of overdracht aan een ander departement mogelijk zou zijn. Ik ben na overleg met het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) tot de conclusie gekomen dat de subsidie niet kan worden overgedragen omdat uw activiteiten, naar het oordeel van SZW, onvoldoende toegevoegde waarde hebben op het bestaande aanbod van voorzieningen ten behoeve van armoedebestrijding en inkomensondersteuning dat door de overheid wordt verstrekt. Ik heb u in bovengenoemde brief laten weten, dat ik in die situatie de subsidie aan uw instelling ten principale zou heroverwegen, met als mogelijk ultieme consequenties dat de subsidie wordt beëindigd. Ik heb mij op de ontstane situatie beraden. Aangezien overdracht aan een ander ministerie niet mogelijk blijkt en uw activiteiten nog steeds gericht zijn op de bestrijding van armoede, welke activiteiten niet passen binnen het beleidsdomein van dit ministerie, besluit ik hierbij uw instellingssubsidie per 1 januari 2005 te beëindigen."

Nog steeds gericht op het bestrijden van armoede

Van 1994 tot 2003 liepen de armoedecijfers terug in Nederland: van 16% naar 9%; van 1 miljoen arme huishoudens naar 636.000. De *Armoedemonitor 2003* laat zien dat deze neerwaartse lijn zich niet voortzet: het percentage lage inkomens loopt in 2004 weer op tot 11%. Eén op de 8 kinderen in Nederland groeit op in een situatie van armoede. De strijd tegen armoede en sociale uitsluiting moet hoog op de politieke agenda blijven staan. Het kabinet heeft zijn beleid dienaangaande vastgelegd in het Nationale Actieplan 2003. De betrokkenheid van het maatschappelijk middenveld is daarbij van groot belang. Sjakuus speelt een belangrijke stimulerende en organisatorische rol om dat te realiseren.

Sjakuus wil zijn werk blijven doen: het ondersteunen van de strijd tegen armoede

en sociale uitsluiting. Veel aspecten van armoede hebben betrekking op beleidsterreinen van VWS: civil society, participatie van burgers (ook die met weinig geld!) en maatschappelijke ondersteuning, zorg, zelfherziening, sociaal-economische gezondheidsverschillen, jongeren. Er is dus alle aanleiding om een organisatie als Sjakuus te blijven faciliteren. Daarnaast kent armoede ook materiële aspecten en die liggen inderdaad meer op het terrein van andere ministeries: werk en zekerheid (SZW), onderwijs (OC&W), huisvesting (VROM), integratie (Justitie), interactieve beleidsvorming (BZK). Kerntaak van Sjakuus is: stimuleren dat georganiseerde en ongeorganiseerde minima op alle relevante terreinen een eigen maatschappelijke inbreng hebben. Dat is meer en breder dan het ondersteunen van de cliëntenparticipatie op SZW-terreinen.

Het meest voor de hand liggend zou zijn dat Sjakuus een instellingssubsidie blijft ontvangen via VWS. Als dit ministerie vrijwilligersorganisaties en patiëntenverenigingen ondersteunt, waarom dan geen steun verleend aan anti-armoedegroepen en mensen met de laagste inkomens die ook willen meedoen in de samenleving? Als de subsidie via een ander departement zou moeten lopen, kan Sjakuus daar mee leven. Het gaat Sjakuus om het werk en niet om de departementale aanhaking daarvan, als maar gegarandeerd blijft dat armoedebestrijding zich kan uitstrekken over de werkterreinen van meerdere departementen. Maar ook die weg wordt nu afgesneden: de strijd tegen armoede en sociale uitsluiting is overgedaan aan de gemeenten en de landelijke overheid maakt zich kennelijk niet langer druk om de positie van de mensen met de laagste inkomens.

Onvoldoende toegevoegde waarde?

Sjakuus signaleert ontwikkelingen op het terrein van welzijn, zorg, gezondheid, sociale zekerheid en stimuleert dat de mensen met de laagste inkomens zelf inbreng hebben bij de vorming en de uitvoering van het beleid. Dit vindt Sjakuus van belang voor een overheidsbeleid dat inspeelt op de eigen mogelijkheden van de civil society en

de eigen verantwoordelijkheid van burgers. Voor SZW biedt dit kennelijk onvoldoende toegevoegde waarde. Wat vindt u?

Sjakuus brengt groepen bij elkaar om knelpunten in kaart te brengen en aan te geven wie wat kan doen: er worden verbeterpunten geformuleerd aan het adres van betrokkenen zelf, uitvoeringsinstanties en landelijke en lokale overheden. Voor SZW biedt dit kennelijk onvoldoende toegevoegde waarde. Wat vindt u?

Sjakuus stimuleert dat de anti-armoedebeweging zich in voorkomende gevallen kan presenteren in een gezamenlijk aanspreekpunt. Sjakuus vervult het secretariaat van enkele netwerken in de anti-armoedebeweging. Dat is op de eerste plaats het anti-armoedeproject Aanpak, dat als basisnetwerk is opgebouwd vanaf de start van de armoedeconferenties in 1996 en dat via concrete activiteiten (landelijke themadagen, provinciale verbindingsdagen, werkcahiers, nieuwsbrief) binding tot stand brengt tussen lokale, provinciale en landelijke organisaties op het terrein van de armoedebestrijding. Dit Aanpak-basisnetwerk maakt deel uit van de nog bredere samenwerking in de Sociale Alliantie, waarin intussen 50 landelijke en provinciale organisaties hun krachten bundelen voor wat betreft de strijd tegen armoede en sociale uitsluiting. Sjakuus vervult het secretariaat van de Sociale Alliantie en is een van de voornaam-

ste katrekkers van de activiteiten die door de Sociale Alliantie worden opgezet. Voor SZW biedt dit kennelijk onvoldoende toegevoegde waarde. Wat vindt u?

Niemand is om zijn mening gevraagd

VWS rekent het werk van Sjakuus niet langer tot zijn beleidsdomein en voor SZW heeft dit werk onvoldoende meerwaarde. Hoe is men tot dit oordeel – of beter gezegd: deze veroordeling – gekomen? Er is niet gesproken met het bestuur van Sjakuus. Daar is meerdere malen om gevraagd door Sjakuus. SZW schuift de zaak terug naar VWS en VWS beantwoordt de brieven niet eens. De achterban, de provinciale en lokale anti-armoedeorganisaties worden evenmin om hun mening gevraagd. Daar zal het bestuur van Sjakuus ook op wijzen in het bezwaarschrift dat ze in gaat dienen. Ook de Tweede Kamer zal gevraagd worden of deze akkoord gaat met het doorstrepen van Sjakuus en het verzwakken van de strijd tegen armoede en sociale uitsluiting. Hierbij is het van belang dat lokale groepen zelf ook hun stem verheffen en aangeven welke betekenis het werk van Sjakuus voor hen heeft.

Actie en nieuw perspectief

Sjakuus geeft zich niet zonder meer gewonnen en gaat ook niet bij de pakken neerzitten. Sjakuus werkt nauw samen met provin-

Opzoek:

schrijf kort op wat het voor jouw organisatie betekent als Sjakuus verdwijnt en stuur dit naar Sjakuus, Plompotorengracht 19, 3512 CB Utrecht of mail het naar info@sjakuus.nl In een aparte editie van de Aanpak-Nieuwsbrief zal een plek ingeruimd worden voor deze reacties en op basis van deze reacties wordt een flyer vervaardigd die duidelijk maakt wat er wegvalt als Sjakuus verdwijnt.

ciale netwerken. De trekkers van deze netwerken zijn reeds gevraagd om op donderdag 26 augustus 2004 bij elkaar te komen in Utrecht om met elkaar van gedachten te wisselen over de acties die ondernomen kunnen worden. Daarbij zullen ook enkele mogelijkheden worden gepresenteerd om door te gaan met het werk van Sjakuus. Liefst met subsidie van de overheid en als dat niet meer kan, moeten er andere wegen gevonden worden om de anti-armoedestrijd door te zetten. Suggesties zijn welkom. Mensen die mee willen denken ook. Graag melden bij Sjakuus (030 231 48 19 of per email: info@sjakuus.nl)

<

Opbouwwerkers als mondige professionals

'Opbouwwerkers moeten meer lijken op professionals die robuuste kennis tentoonspreiden, elkaar bekritisieren, zich voortdurend willen verbeteren en zich mengen in publieke discussies.'

Met die aansporing besluiten Monique Kremer en Loes Verplanke de beschrijving van hun onderzoek naar 'Opbouwwerkers als mondige professionals' in dit cahier. Tijdens de Vakconferentie Opbouwwerk 2003, eind november in de Utrechtse Jaarbeurs gehouden, boden beide NIZW-onderzoekers al een kijkje in hun onderzoekskleuren. Hun bevindingen bleken zeer in lijn met de uitkomsten van een quick scan van de Beroepsvereniging Opbouwwerkers Nederland (BON) die ook tijdens deze conferentie werden gepresenteerd. Zo bleek dat met name professionele netwerken erg veel tijd opslokten, en dat er veel tijd heenging met intern overleg. Ook wordt er aan veel verschillende partijen verantwoording afge-

legd. Men kan zich derhalve afvragen of accountability niet het doel af en toe voorbij schiet. Het is bijzonder verheugend dat er bij onderzoekers en beroepsbeoefenaren meer belangstelling is naar de ingrijpend veranderde condities waaronder het opbouwwerk in de praktijk wordt gebracht.

Monique Kremer en Loes Verplanke onderzochten de realiteit van accountability, marktwerking en vraaggericht werken op het lokale niveau. Maar zij lieten het gelukkig niet bij het beschrijven van sturende factoren en condities. Terecht leggen zij veel nadruk op de benodigde assertiviteit van beroepsbeoefenaren: opbouwwerkers als mondige professionals. Zodoende houden zij niet alleen lokale beleidsmakers, maar ook

vakgenoten en opleiders een spiegel voor. Lezing van dit onderzoekscahier verschaft een uitstekende uitvalsbasis voor de zelfkritische discussie van vakgenoten, maar ook, en wellicht vooral, met de andere actoren die medeverantwoordelijkheid dragen voor de kwaliteit van het speelveld van het opbouwwerk. (Wil van de Leur)

Opbouwwerkers als mondige professionals. De praktijk van accountability, marktwerking en vraaggericht werken op het lokale niveau. Auteurs: M. Kremer en L. Verplanke. Uitgave van de Dr Gradus Hendriks Stichting, Den Haag 2004. ISBN 90 72846 22 2, Prijs €15,-. Bestellen bij het LCO, tel 070-3804431 (fax 070-3809973) of info@opbouwwerk.nl <

Het Initiatief is een samenwerkingsverband van een tiental landelijke instellingen en organisaties* dat zich tot doel stelt betere voorwaarden te scheppen voor de ondersteuning van burgerinitiatieven in Nederland. De laatste jaren zijn burgerinitiatieven meer en meer een hot item geworden. Talloze burgers nemen de meest uiteenlopende initiatieven: van acties voor sociale riksja's in de stad (Dordrecht) en reflecterende huisnummers op het platteland tot zonnecollectoren en windmolens en van de Marokkaanse buurtvaders tot verzorging van ouderen.

Wij gebruiken het overkoepelende begrip burgerinitiatieven voor al die initiatieven die door burgers worden ondernomen om een eigen bijdrage te leveren aan de publieke zaak. De meeste van deze initiatieven komen voort uit de behoefte weer nieuwe inhoud te geven aan het begrip burgerschap. Een groeiende groep burgers wil medeverantwoordelijkheid dragen voor de inrichting en kwaliteit van de samenleving en de wereld waarin zij wonen en leven. Zij doen dit op hun eigen wijze meestal als vrijwilligers met een groep medeburgers die zich gezamenlijk inzetten voor een gemeenschappelijk doel.

Initiatiefnemers worden daarbij in toenemende mate ondersteund door maatschappelijke organisaties die het belangrijk vinden dat individuele en groepen burgers die actief zijn op hun werkterrein ondersteund worden in hun bijdrage aan de publieke zaak. Die steun is belangrijk omdat daar deskundigheid en ervaring aanwezig zijn die actieve burgers bij hun initiatief goed kunnen gebruiken. Daarnaast komen vele initiatiefnemers in aanraking met de overheid. Soms kloppen zij

aan om enige vorm van ondersteuning, die uiteen kan lopen van een vergaderfaciliteit of het verspreiden van informatie tot meer directe vormen van ondersteuning door ambtelijke medewerkers of een bescheiden startfinanciering, het uitbrengen van een brochure of het starten van een informatiecampagne. In een beperkt aantal gevallen doen burgers ook een beroep op de mogelijkheid om hun initiatief als agendapunt op de agenda van de gemeenteraad te krijgen. Daarvoor is dan een verordening op het burgerinitiatief een nuttig instrument.

Uit gesprekken met initiatiefnemers komt duidelijk naar voren dat dergelijke ondersteuning vaak cruciaal is voor het welslagen van een initiatief.

Een website van initiatiefnemers voor initiatiefnemers.

Naast steun vanuit maatschappelijke organisaties en vanuit de overheid is voor heel veel initiatiefnemers vooral ook ondersteuning van en informatie over vergelijkbare initiatieven en initiatiefnemers van groot belang. Om daarin te voorzien is vanuit het samenwerkingsverband van Het Initiatief door een drietal maatschappelijke organisaties - Agora Europa, IVN Vereniging voor Natuur en Milieueducatie en Vereniging Milieuedefensie - met steun van het Ministerie van VROM (via de SMOM regeling) een vraaggestuurde, interactieve website ontwikkeld. Aan de website is de naam meegegeven www.initiatiefzoektnemer.nl. Die naam hebben we geleend van Loesje die voor dit doel graag haar medewerking verleent.

De website is sinds begin juli online en verschaft informatie over de wijze waarop initiatieven in de praktijk (kunnen) worden gerealiseerd met ondersteuning van consultants en medewerkers van maatschappelijke organisaties en decentrale overheden, waarmee een initiatiefnemer in contact kan komen. De belangrijkste informatie die op de website staat, is een uitgebreide databank met informatie over burgerinitiatieven uit heel Nederland die wordt ingevuld en aangevuld door initiatiefnemers zelf. De initiatieven zijn per regio op te zoeken via een kaart van Nederland waar je maar op de streek of provincie hoeft te klikken om te weten te komen welke initiatieven bij jou in de regio spelen.

Iedere initiatiefnemer die een maatschappelijk gebonden initiatief neemt of heeft genomen kan deze melden op de website en zelf aanvullen met relevante gegevens. Op de website vinden initiatiefnemers tevens een verwijzing naar personen en instellingen die burgerinitiatieven ondersteunen.

Naast deze specifieke informatie worden er ook algemene tips gegeven over hoe burgers het beste te werk kunnen gaan bij het ontwikkelen van een initiatief, wat de mogelijkheden voor financiële ondersteuning zijn, hoe ze de media bij hun initiatief kunnen betrekken e.d.

Voor bezoekers bestaat er een mogelijkheid om zich te registreren en een initiatief of ondersteuningsorganisatie toe te voegen. Geregistreerde gebruikers krijgen een persoonlijke werkruimte, waarin men onder andere gegevens van initiatieven en/of organisaties kan wijzigen, actuele berichten kunnen lezen en persoonlijke favorieten kunnen opslaan. Daarnaast kan er op het forum gediscussieerd worden en kunnen bezoekers reageren op vragen van initiatiefnemers. Op het prikbord kunnen initiatiefnemers kleine oproepjes plaatsten voor hulp of medestanders. Zo kan de website ook fungeren als intermediair tussen de initiatiefnemers.

De samenstellers van de website willen graag weten of dit een goed en bruikbaar hulpmiddel is of dat aanvullingen of verbeteringen wenselijk zijn. Daarnaast wint de website aan betekenis als nieuwe initiatiefnemers en ondersteuners zich komen melden.

We nodigen de lezers van MO Samenlevingsopbouw dan ook gaarne uit de website www.initiatiefzoektnemer.nl te bezoeken en ons berichten, initiatieven of commentaar door te geven. Dat kan ook via de email naar marjon.vlug@agora-europe.org

* op dit moment werken de volgende organisaties samen in Het Initiatief, Agora Europa, CIVIC, Forum voor Democratische Ontwikkeling, Instituut voor Publiek en Politiek, IVN Vereniging voor Natuur- en Milieueducatie, Vereniging Milieuedefensie en de koepel van de provinciale Milieufederaties. Daarnaast heeft een aantal organisaties steun toegezegd bij projecten of campagnes, zoals de Nationale Jeugdraad, Humanitas, de Landelijke Vereniging Kleine Kernen en de Stichting De wijk is van ons allemaal <

Post-hbo SAMENLEVINGSOPBOUW

hogeschool de Horst

Voor wie

Voor mensen die de methode Opbouwwerk in hun werkpraktijk (willen gaan) toepassen of zojuist zijn aangesteld in een opbouwwerk-functie, maar niet de geëigende opleiding hiervoor gevolgd hebben.

Je bent ambitieus en bereid op een verfrissende manier naar je werk te kijken.

Je past de opbouwwerkmethodiek toe:

- In buurten en wijken
- Ter ondersteuning van bepaalde doelgroepen (allochtonen, vrouwen, mensen met een handicap, ouderen)
- Vanuit raden/commissies (in de GGZ, patiëntenbeweging, internaten, dak- en thuislozen, etc.)
- Vanuit een levensbeschouwelijke visie (het maatschappelijk activeringswerk; sociale bewegingen)
- Om bepaalde oplossingen voor maatschappelijke problemen te realiseren, waarbij netwerkontwikkeling en samenwerking met andere organisaties een belangrijk element vormen (wijkbeheer, milieu, sociale veiligheid, werkgelegenheidsprojecten, opvang nieuwkomers).

Wat

Een post-hbo cursus waarin je, door te oefenen met moderne methodieken uit de beroepspraktijk in samenwerking met collega's, jezelf leert profileren als een strategisch innoverende professional naar andere actoren toe.

Het programma bestaat uit 25 lesblokken met als inhoud:

- De Opbouwwerker in de 21ste eeuw
- De Moderne Onderzoeker en Analysator
- De Netwerker, Activator en Coach
- De Innovator, De Strateeg en Profileerder
- De Creatieve Projectmanager

Mogelijkheid tot intervisie is aanwezig

Wanneer

De cursus start op 8 oktober 2004. Cursusdagen zijn op de vrijdagochtend van 9.15 tot 12.45

Meer informatie

Hogeschool De Horst in Driebergen, postbus 121, 3970 AC Driebergen, telefoon 0343-536536, vragen naar Marco van Stralen (M.vanstralen@dehorst.nl) of Informatiebalie.

Samenlevingsopbouw

Dit artikel schetst een profiel van de samenlevingsopbouw in Europa. De analyse is deels gebaseerd op literatuur en aanvullend op een enquête die begin 2003 door VIBOSO werd gehouden bij de tien leden van het Combined European Bureau for Social Development (CEBSD).¹⁾ De veralgemeningen doen ongewild afbreuk aan de verschillen tussen steden en gemeenten in de afzonderlijke landen. De lezer krijgt geen totaalplaatje, maar een fragmentarisch beeld van de (sector) samenlevingsopbouw in Europa. Voor een goed begrip van het opbouwwerk is het niettemin wenselijk om enkele grote ontwikkelingen te duiden die de praktijkvoorbeelden overstijgen, anders zie je door de bomen het bos niet meer.

Wereldwijd is er sprake van een revival van de samenlevingsopbouw, niet alleen in de landen die een langere traditie hebben op dat gebied, maar ook in landen als Bulgarije, Roemenië en Tsjechië waar dergelijke concepten weer ingang vinden. Tot die conclusie kwam G. Craig naar aanleiding van een internationaal congres over bewonersparticipatie dat eind 2001 in Londen werd georganiseerd door CEBSD en de Europese afdeling van de International Association for Community Development (IACD). Het politieke klimaat is gunstig omdat de overheid en in het bijzonder almaar meer lokale besturen voorstander zijn van een interactief bestuur waarbij burgers in een vroeg stadium betrokken worden bij de besluitvorming. Veel overheidsinstanties erkennen de meerwaarde van organisaties in het middenveld, de zogenaamde civiele samenleving, die kennis en expertise heeft ontwikkeld om de participatie van bewoners te organiseren.

Van de verschillende bestuursniveaus staat het Europese het verst af van de burger. Zo stelt het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) in zijn jaarverslag van 2000 dat burgers zich nog nauwelijks of niet met het Europese politieke niveau identificeren omdat het nationale niveau het belangrijkste politieke referentiekader blijft. Vooral op dat niveau opereren de media en zijn de politieke partijen zichtbaar, aldus het SCP. Maar in veel landen zijn burgers in toenemende mate betrokken bij organisaties in het middenveld als het gaat om grensoverschrijdende acties voor natuurbehoud en milieubeheer. "De geringe belangstelling voor de

Europese politieke besluitvorming valt dus niet samen met de teloorgang van het maatschappelijke engagement. Er is wel interesse voor Brussel als de Europese Unie (EU) beslissingen neemt op terreinen die de burger aanspreken." (SCP p.155) Gelet op de kloof tussen individuele burgers en de Europese besluitvormingscircuits, benadrukt ook de Europese Unie in een white paper (juli 2001) over 'European governance' het belang van het maatschappelijke middenveld in de dialoog tussen burgers en bestuur. Wat de rol van die civiele samenleving in de politieke besluitvorming betreft, stuurt de Europese Unie aan op een samenhangende aanpak. In haar charter (december 2002) betreffende de communicatie heeft de Europese Commissie de algemene principes en een aantal minimum standaardnormen vastgelegd voor de consultatie van alle betrokken partijen. De Europese Unie ziet met andere woorden geen tegenstelling tussen een actievere rol van het middenveld en een versterking van de representatiedemocratie. In tegenstelling tot het maatschappelijke middenveld wordt samenlevingsopbouw niet met naam en toenaam vernoemd in beleidsdocumenten van de Europese Commissie. Wel komen elementen van de methodische aanpak van de samenlevingsopbouw impliciet tot uiting in verschillende Europese programma's, zoals in LEADER, URBAN II en in het programma voor vrede en verzoening in Ierland. Ook de achtergronddocumenten inzake armoedebestrijding onderstrepen het belang van de (zelf)organisatie van mensen die sociaal

1) Het Combined European Bureau for Social Development (CEBSD) is een Europees netwerk van overwegend landelijke organisaties in de samenlevingsopbouw dat begin 90 werd opgericht en dat momenteel bestaat uit de volgende tien leden: Centre for Community Work and Mobilisation (CESAM) in Zweden, Combat Poverty Agency (CPA) in Ierland, Community Development Foundation (CDF) in Groot-Brittannië, Desenvolupament Comunitari (DC) in Catalonië (Spanje), Hungarian Association for Community Development (HACD) in Hongarije, Landelijk Centrum Opbouwwerk (LCO) in Nederland, Mouvement pour le Développement Social Local (MdSL) in Frankrijk, Paritaetisches Bildungswerk (PBW) in Duitsland, Stiftelsen Idebanken (Ideas Bank) in Noorwegen en het Vlaams instituut ter bevordering en ondersteuning van de samenlevingsopbouw (VIBOSO) in Vlaanderen en Brussel. De meest recente informatie over dit Europees netwerk is te vinden op de website van het CEBSD: www.cebsd.org.

in Europa

C
E
B
S
D

durende veranderende kwesties van participatie, sociale integratie en sociale cohesie in de lokale leef-, woon- en werkomgeving. De verscheidenheid in inhoud en organisatievormen geldt des te meer voor de samenlevingsopbouw in Europa omdat de context van de onderscheiden landen en regio's in Europa erg verschillend is. Zo zijn er verschillen in de organisatiegraad van de bevolking. Het Sociaal Cultureel Planbureau uit Nederland maakt in zijn jaarverslag van 2000 een vergelijking tussen verschillende Europese landen. Daaruit blijkt dat Nederland en de

Scandinavische landen worden gekenmerkt door een hoge organisatiegraad van het maatschappelijke middenveld. Aan het andere uiterste van het spectrum situeren zich Frankrijk en andere Zuid-Europese landen met een lage organisatiegraad. De overige West-Europese landen bevinden zich daar tussenin. (SCP, 2000, 138-140) In Centraal en Oost-Europa is het middenveld na het uiteenrafelen van het communisme in heropbloei. In de periode van het communisme was dit tot een minimum herleid. De al uitzonderlijke gemeenschappelijke

acties van burgers werden meestal door de communistische partij geregisseerd. Jindravo van het Centre for Community Organisation in Tsjechië stelt dat samenlevingsopbouw in haar land uit den boze was na de machtsovername van de communistische partij in 1948 (Community Development Journal, p.59-63). Een select aantal organisaties werd officieel toegelaten om bijvoorbeeld vrije tijdsactiviteiten op te zetten, die weliswaar vaak onder toezicht stonden van de regering. Twee tot drie keer per jaar werden bewoners door de overheid opgeroepen om allen samen de woonomgeving te verfraaien, waaraan bewoners enthousiast gehoor gaven. In de landen waar tijdens het communisme de staat alles van bovenaf regelde, moest het begrip samenlevingsopbouw opnieuw uitgevonden worden, benadrukken Ilona Vercseg en Tamás A. Varga. Beiden stonden aan de wieg van de Hongaarse vereniging voor samenlevingsopbouw (HACD).

Naast het verschil in organisatiegraad zijn er onder de Europese landen betrekkelijk grote verschillen in de welzijnssystemen. Van den Hoven (2002), die een erg systematische en gefundeerde vergelijking maakte tussen het opbouwwerk in Nederland en Portugal, ziet beleidsmatig fundamentele verschillen. Hij constateert dat er in Nederland een relatief hoog voorzieningenniveau is, terwijl Portugal geconfronteerd wordt met nog niet ingevulde basisvoorzieningen. De Portugese overheid spitst zich toe op het scheppen van nieuwe voorzieningen en diensten. Sociaal werk in Portugal is volgens Van den Hoven van oudsher meer gericht op individuele hulpverlening dan op de ondersteuning van burgers om te komen tot gemeenschappelijke actie. Het sociaal beleid wordt er geken-

worden uitgesloten. De rol van niet-gouvernementele organisaties wordt nadrukkelijk erkend in de strijd tegen sociale uitsluiting.

De verscheiden nationale en regionale context van de Samenlevingsopbouw

H. Baert heeft het in dit Handboek Samenlevingsopbouw over de moeilijk grijpbare verscheidenheid van de samenlevingsopbouw in Vlaanderen en Brussel omdat de samenlevingsopbouw zich inlaat met voort-

merkt door individualisering en depolitiserende van problemen en oplossingen. Vandaar dat er in tegenstelling tot Nederland weinig aandacht is voor het collectief betrekken van bewoners. De handlingsruimte voor bewoners om invloed uit te oefenen op het aanbod van voorzieningen is bovendien beperkt. Het Nederlandse opbouwwerk heeft een relatief eigen terrein en taakstelling. Het gaat om een specialisatie binnen de sociale sector, die duidelijk afwijkt van de Portugese. Dat blijkt duidelijk uit de doelstellingen en werkdomeinen van het opbouwwerk in Nederland.' (Van den Hoven, 390-399)

B. Harvey (2000) komt tot een wat analoge conclusie in een document van het CEBSD waarin hij stilstaat bij een Europese strategie om participatie te bevorderen. Sommige landen beschikken over opbouwwerkers en aanverwante beroepen, terwijl die niet voorkomen in andere landen. Harvey meent dat in de Zuid-Europese landen samenlevingsopbouw tot dusver maar over een beperkte sociale infrastructuur beschikt en derhalve weinig ontwikkeld is. (Harvey, p.7) Er dient evenwel rekening mee gehouden dat afhankelijk van de lokale context dezelfde concepten een andere naam en daardoor een andere connotatie hebben. De inhoud van het Engelse begrip community development is nagenoeg synoniem van wat in Vlaanderen en Nederland verstaan wordt onder opbouwwerk. In Zweden staat CESAM voor Centrum för Samhällsarbete och Mobilisering/Centre for Community Work and Mobilisation, dat is geïnspireerd op het Angelsaksische model van samenlevingsopbouw. In Zuidere landen zoals Frankrijk, Spanje en Portugal gebruikt men de term lokale sociale ontwikkeling om opbouwwerkmatige of opbouwwerkachtige activiteiten aan te duiden.

De Franse organisatie voor samenlevingsopbouw heet 'Mouvement pour le Développement Local Social (MdSL).

'Communautaire' heeft in het Frans trouwens een andere betekenis dan het Engelse 'community'.

Tijdens een colloquium over participatiemethodes in het Zweedse Örebro illustreerde L. Avedano (2002) dat de inhoud die gegeven wordt aan 'community' verschilt van land tot land. Op basis van haar jarenlange betrokkenheid bij Europese projecten namens de stad Turijn concludeert

L. Avedano dat in Noord-Europese landen het concept community (en dus ook community development) al stevig is verankerd, terwijl professionals in Italië zich nu - mede onder invloed van Europese partners - stillaan bewust worden van de implicaties van de specifieke aanpak van samenlevingsopbouw. Ze vindt het dan ook niet toevallig dat Italiaanse steden het tot nog toe hebben over lokale ontwikkeling in plaats van community development.

Bovenstaande bevindingen lijken te wijzen op een aantal breuklijnen in het welzijnslandschap tussen Noord en Zuid, alhoewel dit beeld nuancerend behoeft. Ook al heeft samenlevingsopbouw in Italië bijvoorbeeld geen lange traditie, toch hebben coöperatieven er een groot maatschappelijk draagvlak. Italië heeft, aldus M. Gorman, het voortouw genomen in het uitbouwen van een Europees netwerk van coöperatieven, die vaak aan de basis liggen van duurzame, buurtgebonden projecten van sociale economie. Voor dergelijke initiatieven bestaat er in Italië een wettelijke regeling en ze genieten ook financiële steun van de Italiaanse overheid. Bovendien zitten beslist niet alle landen van Noord-Europa beleidsmatig op één en dezelfde lijn als het om een collectieve en participatieve aanpak van problemen handelt.

'Gemeinwesenarbeit' is beslist niet wijdverspreid in Duitsland. Onder die noemer probeert men de inhoud van de samenlevingsopbouw te vatten, alhoewel er volgens A. Kuphal van Paritätisches Bildungswerk ook andere begrippen worden gehanteerd om dezelfde inhoud weer te geven, zoals Stadtteilarbeit en Nachbarschaftsbewegung. (www.cebsd.org) En, neem nu België: in Vlaanderen en Brussel zijn er stevig uitgebouwde structuren van samenlevingsopbouw, die erkend en gesubsidieerd worden door de Vlaamse overheid, terwijl een aparte sector samenlevingsopbouw onbestaande is in Wallonië (het Zuidelijke landsgedeelte). Dit is mede het gevolg van de regionalisering van een

aantal beleidsdomeinen waaronder welzijn en cultuur. Bovendien verschilt ook de politieke cultuur tussen beide landsgedeelten. Daaruit mag evenwel niet besloten worden dat er in Wallonië geen vormen van groepsmatige aanpak van collectieve problemen zouden bestaan.

Uit dit summere overzicht blijkt dat er enerzijds tussen de Europese regio's (Noord/Zuid en Oost/West) en anderzijds tussen landen en deelstaten binnen de regio's wel aanzienlijke verschillen bestaan, die onder meer bepaald worden door de specifieke nationale context. Er zijn de eigen accenten in het sociaal beleid. Ook de mate waarin en de manier waarop de overheid de inbreng van niet-gouvernementele organisaties in welzijnsprogramma's stuurt, verschillen meestal van land tot land.

De praktijk van de Samenlevingsopbouw

Om de plaats en de positie van de samenlevingsopbouw in verschillende landen van Europa te illustreren en te verduidelijken, worden hierna de resultaten gepubliceerd van de enquête die in 2003 werd gehouden bij de tien leden van het CEBSD.

Achtereenvolgens wordt aandacht besteed aan de erkenning en subsidiëring; de professionalisering; de definities en de principes van opbouwwerk; de positie van het opbouwwerk, de prioritair werkdomeinen en de niveaus van lokaal tot internationaal.

Erkenning/subsidiëring door de overheid

In deze paragraaf krijgt de lezer een antwoord op de volgende vragen: is het opbouwwerk erkend als een aparte discipline? Beschikt het over een eigen terrein en taakstelling? Is er een wettelijke regeling of een specifieke subsidiëring?

Voor Groot-Brittannië, Nederland, Ierland en België (Vlaanderen en Brussel) is er een wettelijke regeling uitgewerkt, die de samenlevingsopbouw erkent als eigen discipline. Op basis van die wettelijke regeling worden de betrokken organisaties ook grotendeels door de overheid gesubsidieerd.

In Europa is een groeiende consensus over concepten en inhoud van samenlevingsopbouw

Wat de gesubsidieerde sector samenlevingsopbouw betreft, verschillen de structuren veelal van land tot land. De landelijke organisatie, met name het Landelijk Centrum voor Opbouwwerk, wordt in Nederland gesubsidieerd door de nationale overheid, terwijl de lokale organisaties/stichtingen voor opbouwwerk voor hun subsidies afhankelijk zijn van de lokale besturen. De Vlaamse overheid subsidieert zowel het Vlaams ondersteuningsinstituut (VIBOSO) als de Regionale instituten voor de samenlevingsopbouw (RISO's), die zijn opgericht in de vijf provincies en in de drie grote steden Gent, Antwerpen en Brussel. De RISO's zijn ook werkgever voor de opbouwwerkers in hun respectieve stad of provincie. De hogere overheid betaalt de basissubsidie, die meestal wordt aangevuld met subsidies van provincies en lokale besturen. In Groot-Brittannië is het Community Development Foundation (CDF) expliciet erkend door de Active Community Unit (ACU) van het Ministerie van Binnenlandse Aangelegenheden en impliciet door andere departementen. CDF krijgt niet alleen middelen van de nationale overheid, maar ook van lokale besturen en aanvullend van stichtingen en de privé-sector. CDF is actief in Engeland, Wales, Schotland en in een eerder beperkte mate in Noord-Ierland. Vermeldenswaard zijn ook de Standing Conference for Community Development (een koepelorganisatie van opbouwwerkers die in de praktijk staan) en de Federation of Community Work Training Groups. Combat Poverty Agency (CPA) in Ierland beschouwt samenlevingsopbouw als een hefboom in het kader van de armoedebestrijding. Voorts ondersteunt ook de 'Community Workers Cooperative' (CWA) samenlevingsinitiatieven. CWA is niet actief in heel Ierland, maar heeft binnen bepaalde territoria regionale netwerken opgezet. Daarnaast is er het Nationaal programma voor de samenlevingsopbouw dat zich toespit op achtergestelde buurten en groepen. Via dat programma worden meer dan negentig groepen ondersteund. Tenslotte zijn er nog lokale ontwikkelingsprogramma die via partnerships in bepaal-

de territoria sociale uitsluiting en langdurige werkloosheid willen bestrijden. Samenlevingsopbouw vormt een belangrijk component van die lokale programma's. Andere leden van het CEBSD, zoals de organisaties van samenlevingsopbouw in Zweden, Hongarije, Spanje, Frankrijk en Duitsland kunnen geen beroep doen op een landelijke regeling. Ze vallen terug op de bevoegdheid van de steden, die de participatie van burgers regelen en subsidiëren. In Saarbrücken bij voorbeeld, dat door A. Kuphal van het Paritätisches Bildungswerk (PBW) het Mekka van de samenlevingsopbouw in Duitsland wordt genoemd, waren de wijkgebonden organisaties voor samenlevingsopbouw oorspronkelijk volledig op

Dit netwerk is stevig verankerd in Frankfurt am Main en wordt ondersteund door Stiftung Mitarbeit. Naast PBW en BAG zijn ook de Stiftung Mitarbeit en het protestantse Burckhardtthaus Geinhausen centre actief op het terrein van de samenlevingsopbouw. In Frankrijk is er evenmin een specifieke discipline samenlevingsopbouw. Wel wijst de Franse organisatie MdSL op initiatieven van burgerparticipatie in een aantal beleidsdomeinen, zoals lokale huisvesting en arbeid (beroepsopleiding). Partners in de participatieve democratie zijn sommige gemeenschapscentra, sociaal-culturele verenigingen, gemeentebesturen en netwerken van burgerinitiatieven Desenvolupament Comunitari (DC) is actief in Catalonië (Spanje). DC ziet aanknopingspunten voor samenlevingsopbouw in bepaalde welzijnsprogramma's van de Catalaanse overheid, de lokale agenda 21 en in de stedelijke reglementen die de inspraak en participatie van burgers regelen.

Racisme is een van de grootste uitdagingen voor de samenlevingsopbouw in Europa

de 'goodwill' van het stedelijke beleid aangewezen. Dank zij het lobbywerk van PBW konden ze de afgelopen acht jaar al twee keer rekenen op een vierjarig contract van de stad. In Duitsland is er geen sprake van een aparte sector samenlevingsopbouw. Vaak zijn het werkers die in een sociale dienst zijn tewerkgesteld die van daaruit proberen ruimte te scheppen voor een participatieve aanpak van collectieve problemen. In de afgelopen tien jaar is er sprake van een renaissance van de samenlevingsopbouw in Duitsland, alhoewel het meestal gaat om lokale projecten die zijn opgezet door niet-gouvernementele organisaties voor de samenlevingsopbouw. Toch zijn er duidelijke links met grotere welzijnsorganisaties en netwerken zowel op het niveau van de 'Laender' (deelstaat) als op het federale niveau. In november 2002 werd een nieuw Duits netwerk van samenlevingsopbouw gelanceerd, met name de 'Bundesarbeitsgemeinschaft (BAG) soziale Stadt und Gemeinwesenarbeit', woordelijk vertaald betekent dit 'de federale werkgroep voor samenlevingsopbouw, sociale en stedelijke ontwikkeling.'

Ook sommige universiteiten, sociale hogescholen voor sociaal werk en culturele stichtingen (Jaume Bofill, Perre Tarrés, ...) tonen een levende interesse voor samenlevingsopbouw. Alhoewel er geen landelijke regeling bestaat in Hongarije, krijgt samenlevingsopbouw er stilaan een vaste voet aan de grond. Wat de Hongaarse overheid betreft, is er het nationaal Hongaars instituut voor Cultuur waaronder een departement samenlevingsopbouw ressorteert. Zowel in bepaalde culturele centra, enkele zorgcentra als in Civil Houses vinden activiteiten van samenlevingsopbouw plaats. Wat de niet-gouvernementele organisaties betreft, is de belangrijkste organisatie in Hongarije ongetwijfeld de Hungarian Association for Community Development (HACD). Daarnaast zijn er nog enkele regionale organisaties voor samenlevingsopbouw, zo onder meer in Oost-Hongarije (Békés county), in Noord-Hongarije (de streek Ost), Zuid-Oost Hongarije (de streek van Upper-Kiskunsag en een in Zuid-West Hongarije (Baranya county). In landen waar een wettelijke regeling voor de samenlevingsopbouw ontbreekt, zijn

organisaties zoals HACD, CESAM, MdSL en DC voor hun inkomsten nagenoeg volledig afhankelijk van contracten met de lokale of regionale besturen en aanvullend van particuliere stichtingen en sponsoring van de privé-sector.

Het succes van de organisatie van de samenlevingsopbouw staat of valt met de openheid van het lokaal beleid dat burgers aanmoedigt en in staat stelt uiting te geven aan de ervaren problemen en behoeften.

Professionalisering

Wie in Europa aan de slag gaat als opbouwwerker, moet meestal niet vertrekken van een blanke lei, integendeel. In verschillende landen komt de opleiding voor het opbouwwerk duidelijk uit de verf en dit op de volgende drie vlakken. Ten eerste, nagenoeg alle leden van het CEBSO wijzen erop dat 'samenlevingsopbouw' wordt onderwezen aan de universiteit en/of in het niet-universitair hoger onderwijs. In Duitsland is er geen beroeps categorie van opbouwwerkers, wel komt het onderwerp aan bod in de hogeschool voor maatschappelijk werk (Hochschule für Sozial Arbeit). De Hongaarse organisatie voor samenlevingsopbouw (HACD) merkt firtjntjes op dat de

zoals de Federation of Community Work Training Groups in Groot-Brittannië. Er zijn uiteraard ook vormen van samenlevingsopbouw waarbij professionals geen rol spelen. Denk maar buurtcomités inzake verkeersveiligheid die volledig op eigen initiatief van de grond komen. Het bouwen aan een grotere leefbaarheid van buurt en wijk gebeurt immers niet enkel vanuit het opbouwwerk.

Omschrijving van samenlevingsopbouw

De volgende sleutelbegrippen komen in de definitie en de missie van de leden van het CEBSO naar voren:

- deskundige en onafhankelijke ondersteuning aan groepen van mensen (VIBOSO, CDF, LCO);
- opbouwwerkers en bewoners identificeren samen gemeenschappelijke problemen (MdSL, VIBOSO, CPA);
- empowerment/capaciteit van de bewoners verhogen zodat ze zichzelf kunnen organiseren om die problemen op te lossen (MdSL, DC, HACD, CPA);
- het verdedigen van het zwakste belang, opbouwwerkers hebben vooral oog voor mensen die kampen met maatschappelijke achterstelling en uitsluiting, (LCO, VIBOSO, CPA);

ven. PHenderson (2002, 18-23) licht die toe in de publicatie 'Social Inclusion & Citizenship in Europe'. Kort samengevat,

onderscheidt hij de volgende principes:

1. **Individueel en collectief:** opbouwwerk is begaan met verandering en met de ontwikkeling van zowel individuele personen als groepen. Onlosmakelijk verbonden met de individuele groei is het verandingsproces van de groep. Precies omdat ze actief zijn in een groep verwerven individuele personen kennis, vaardigheden en zelfvertrouwen.
2. **Proces en resultaat:** in relatie tot het eerste principe heerst er een creatieve spanning tussen het leerproces van individuen en groepen aan de ene kant en het behalen van concrete resultaten aan de andere kant. Bij het ondersteunen van groepen moet erover worden gewaakt dat er een evenwicht is tussen beide.
3. **Focus op achterstelling:** opbouwwerk is geen neutrale bezigheid want het geeft prioriteit aan de strijd tegen uitsluiting en achterstelling. Die keuze voor de meest achtergestelde groepen en buurten verklaart waarom in de concrete werking groepen van vrouwen, etnisch culturele minderheden en werklozen worden ondersteund. Gelet op de structurele oorzaken van achterstelling die vaak het niveau van de buurt overstijgen, zijn opbouwwerkers niet alleen actief in de buurt zelf, maar samen met andere partners beïnvloeden ze het beleid op verschillende beleidsniveaus.
4. **Participatie:** opbouwwerk mobiliseert bewoners. Daarbij schenkt het bijzondere aandacht aan de minst mondige en meest achtergestelde groepen die niet vlug geneigd zijn om deel te nemen aan wijkbijeenkomsten of openbare vergaderingen. Empowerment via samenlevingsopbouw slaat niet enkel op de personen die actief zijn in een groepsproces, maar ook op een ruimer netwerk. Een vereniging van huurders bij voorbeeld vertegenwoordigt alle leden van de vereniging. Ze doet voorstellen of neemt initiatieven ter verbetering van de leefsituatie van de huurders in een bepaalde buurt. De kwaliteit van de participatie hangt ook af van de relatie tussen bewoners en beleidsmakers. Gaat het om een reëel engagement om bewoners te betrekken of is het eerder formalistische aangelegenheid?
5. **Preventie:** in het opbouwwerk zijn tal van voorbeelden waarbij bewoners actief betrokken zijn in de planning van de

Empowerment van bewoners in functie van sociale verandering staat nog altijd centraal

curssus in 31 instituten voor het hoger onderwijs (van een tot vier semesters) zijn gebaseerd op materiaal dat door HACD speciaal voor het hoger onderwijs is ontwikkeld. In Nederland voorzien diverse Hogere Beroeps Opleidingen evenals de Erasmus Universiteit van Rotterdam in training van opbouwwerkers.

Ten tweede, verschillende leden van het CEBSO, zoals HACD, VIBOSO, CDF en LCO organiseren zelf cursussen voor opbouwwerkers, buurtwerkers en werkers in aanverwante sectoren. Het betreft meestal methodes en vaardigheden die de beroepsuitoefening van de werkers direct ten goede kunnen komen. Ten derde, naast de organisaties voor samenlevingsopbouw zijn er derden die specifieke programma's ontwikkelen,

- het opbouwwerk draagt bij tot een leefbare en duurzame samenleving, gebaseerd op wederzijds respect en sociale rechtvaardigheid (CDF, VIBOSO, LCO);
- het opbouwwerk mobiliseert alle nuttige, sociale krachten om tot verandering te komen (VIBOSO, DC, HACD, LCO);
- het gaat om de verandering van machtsstructuren die de participatie van bewoners in de weg staan (CDF);
- het opbouwwerk draagt bij tot sociaal-culturele ontwikkeling van de buurt door de bewoners zelf (HACD).

Sommige organisaties verwijzen in hun definitie van opbouwwerk nadrukkelijk naar de basisprincipes die door het CEBSO zijn uitgewerkt en die door de leden onderschre-

inrichting van straten en pleinen, de uitbouw van diensten in de buurt en het beheer van een bewonersadviescentrum. Bewoners vertolken hun visie op de toekomst van hun wijk. Bovendien verwerven ze via hun betrokkenheid in het opbouwwerk sociale en educatieve vaardigheden. Op die manier kunnen problemen worden voorkomen of kan worden verhindert dat problemen escaleren en uit de hand lopen.

6. Verandering en invloed: bij samenlevingsopbouw gaat het zowel om een engagement tot verandering als het helpen van bewoners om met die veranderingsprocessen om te gaan. Opbouwwerk steunt en stimuleert bewoners om zichzelf te organiseren om de getelde doelstellingen te bereiken. De strategie en de gehanteerde methodes verschillen afhankelijk van het doel, zoals de sluiting van een buurtschool tegengaan of het onderhandelen met huisvestingsmaatschappijen over de aard en de kostprijs van de renovatie van flats. Er zijn tal van voorbeelden waarbij het opbouwwerk positieve verandering bracht in uitzichtloze situaties. De inzet voor training, tewerkstelling en self-reliance gaat daarom altijd hand in hand met de noodzaak om het beleid te beïnvloeden.

Ondanks de verschillende nationale of regionale context hebben de ledenorganisaties van het CEBSD een grote mate van overeenstemming bereikt over basisprincipes van samenlevingsopbouw. Een gemeenschappelijke noemer of rode draad in de praktijk van de samenlevingsopbouw is een bottom up proces, waarbij gemeenschappelijk ervaren problemen op een participatieve manier collectief worden aangepakt. Empowerment van de doelgroep en structurele verandering staan daarbij centraal.

Inmiddels zijn de hoger genoemde basisprincipes in het kader van een Europees uitwisselingsproject getoetst aan criteria om goede praktijk in de samenlevingsopbouw te beoordelen. Daarbij waren opbouwwerkorganisaties betrokken uit Zweden, Noorwegen, Catalonië (Spanje), Engeland en Vlaanderen (België). De afronding van de eerste fase van dat Europees uitwisselingsproject wees opnieuw op een

ruime consensus bij het uitwerken van criteria waaraan een project moet voldoen, aldus M. Gorman in het rapport van het uitwisselingsproject. Wat de CEBSD-principes betreft, werd één kanttekening geplaatst.

Tijdens de uitwisselingsbijeenkomsten van het Europees uitwisselingsproject over goede praktijk in de samenlevingsopbouw drukten deelnemers aan het uitwisselingsproject hun reserve uit ten aanzien van de (te grote) focus op achterstelling. Termen als kansarmen of achtergestelde bewoners drukken een negatief etiket op die mensen en stigmatiseren buurten. Het getuigt ongewild van een bevoogdende of paternalistische houding. Als iemand van een minimumloon moet leven, betekent dit niet dat die persoon niet met geld kan omgaan. Integendeel, met een erg karig vervangingsinkomen hebben ze meestal jarenlang de knooppjes aan elkaar kunnen knopen. Vanuit een emancipatorische aanpak kunnen begeleiders daarom beter uitgaan van capaciteiten van mensen dan zogenaamde tekorten of gebreken in de buurt. Het is een discussie die volgens de deelnemers aan het congres verdere opvolging verdient.

Positie van het opbouwwerk

Aan de leden van het CEBSD werd gevraagd om zich aan de hand van onderstaand diagram te positioneren. Op de horizontale moest men aanduiden of hun organisatie zich focust op de ondersteuning van verkozen raadsleden of parlementsleden (representatie democratie) ofwel zich vooral toelegt op de ondersteuning van bewonersorganisaties (participatiedemocratie).

Op de verticale as moest men aangeven of de organisatie focust op informatie en advies van burgers in functie van programma's van de overheid ofwel voorrang geeft aan de ondersteuning van bewonersgroepen. Dit laatste is gericht op het versterken van de doelgroep (empowerment) in functie van de gewenste maatschappelijke ver-

anderingen. Men kon ook meerdere functies invullen.

Informatie/advies

III

Empowerment/verandering

Representatie- participatie democratie
democratie (directe democratie)

III IV

Bij de invulling van bovenstaand diagram gaven alle leden van het CEBSD principieel de voorkeur aan participatiedemocratie en empowerment van burgers (kwadraat IV). Tegelijk stipten verschillende leden aan dat in hun dagelijkse praktijk het plaatje evenwel complexer en genuanceerder is. Zo stelt Desenvolupament Comunitari in Barcelona dat men als organisatie het belang van de participatiedemocratie belijdt, maar dat veel van de gemeentebesturen waarmee DC te maken heeft, een veel beperktere inhoud geven aan participatie van de bevolking. Voor hen staat participatie gelijk met informatie en consultatie. Ze verwachten advies van de bevolking over punten die zij als bestuur op de agenda plaatsen. Soms betreft het medebeslissingen over onderwerpen van ondergeschikt belang. Community Development Foundation (CDF) in Groot-Brittannië benadrukt dat hun organisatie zich in de praktijk op de vier kwadranten situeert; veel van de activiteiten zijn bedoeld om lokale verkozen mandatarissen vertrouwd te maken met de methodes en principes van samenlevingsopbouw. Ook CESAM beschouwt dit als een belangrijke prioriteit en heeft daarom een nationale databank van instrumenten en vormingsmateriaal ontwikkeld om de participatie aan de lokale samenleving te bevorderen. Deze aanpak inspireerde ook Ideas Bank in Noorwegen die zich niet als CESAM richt tot verkozen raadsleden, politieke partijen en al dan niet georganiseerde burgers.

Prioritaire werkdomeinen

Uit de antwoorden op de enquête werden door meerdere leden de volgende thema's aangestipt als zijnde prioritair: participatie, versterking van de civiele samenleving en de lokale democratie, werkgelegenheid, huisvesting, herwaardering van de buurt, samenleven in de wijk, sociale inclusie,

Behoeftte om over de grenzen heen het opbouwwerk scherper te profileren

duurzame ontwikkeling, plattelandsontwikkeling, diversiteit, interculturele bemiddeling/ communicatie.

De leden van het CEBSD leggen in de werking verschillende accenten CPA in Ierland bij voorbeeld ziet samenlevingsopbouw als een belangrijk instrument in de strijd tegen armoedebestrijding, CESAM in Zweden neemt het voortouw in het bevorderen van actief burgerschap en democratische besluitvorming. Ideas Bank in Noorwegen richt zich prioritair op dialoog tussen burgers en bestuur in het kader van een lokale duurzame ontwikkeling (Agenda21). De verschillende invalshoeken geven kleur aan de diversiteit van initiatieven in het opbouwwerk.

Van lokaal naar internationaal

De organisaties voor samenlevingsopbouw zijn meestal actief op meerdere beleidsniveaus, zowel lokaal als nationaal. Uit het lidmaatschap van het Combined European Bureau for Social Development blijkt immers de uitgesproken Europese interesse. Sommige leden van het CEBSD zijn ook nog lid van andere Europese netwerken. Combat Poverty Agency (CPA) is lid van het European Antipoverty network (EAPN), CESAM is lid van REVES (een Europees netwerk van organisaties in sociale economie) en van het EAPN; de Community Development Foundation is lid van de International Association of Community Development (IACD). De Hongaarse vereniging voor samenlevingsopbouw spant de kroon want ze is niet alleen lid van het CEBSD, maar ook nog van de IACD, de International Association for Community Education, de Central Eastern European Citizens Network en de Community Development Partnership in Central and Eastern Europe. Vermeldenswaard ten slotte is dat de Franse organisatie MdSL evenals de Catalaanse organisatie DC in het debat over lokale sociale ontwikkeling duidelijke linken leggen met internationale ontwikkelingen en nauwe contacten hebben met partners in Zuid-Amerika.

Knelpunten en/of uitdagingen

Het opbouwwerk heeft jarenlang geijverd voor maatschappelijke erkenning. Zoals blijkt uit de resultaten op de hoger genoemde VIBOSO-CEBSD enquête is dit niet zonder succes. De overheid en allerlei instanties doen steeds vaker een beroep op het opbouwwerk. Voor veel opbouwwerk-

organisaties zijn de contracten met de overheid een (aanvullende) bron van inkomsten.

PHenderson (2003) ziet de toenemende functionele inschakeling van het opbouwwerk als een opvallende trend in het opbouwwerk in Europa. Het speelt een rol in de plannen voor lokale economische activering, in nationale en Europese programma's inzake leefbaarheid en herwaardering van buurten en steden. Het is ongetwijfeld positief dat het opbouwwerk wordt erkend als medespeler.

In die toenemende functionele inschakeling schuilen volgens Henderson evenwel ook een aantal gevaren. In herwaarderingprogramma's ligt het accent vooral op economische ontwikkeling en fysieke ingrepen in de buurt, maar veel minder op de sociale dimensie van de herwaardering. Veel energie wordt gestopt in samenwerkingsverbanden en partnerships en dit gebeurt soms ten koste van de werking met de bewoners in de buurt. Het lijkt erop dat de programma's zijn opgezet voor dan met de bewoners.

Opbouwwerkers en bewonersinspraak dragen het verlengstuk te worden van de ambtenarij, ingevoegd in ambtelijke procedures. Bovendien wordt het opbouwwerk ingezet in tijdelijke projecten, gekenmerkt door doelstellingen die op korte termijn zichtbare resultaten moeten boeken. Moeilijke sociale kwesties, zoals de dualisering in de samenleving en allerlei vormen van discriminatie en racisme, komen daarvoor moeilijk op de politieke agenda. Nochtans vormt racisme een van de grootste uitdagingen voor de samenlevingsopbouw in Europa stelt G. Craig, die wijst op vrij recente uitbarstingen van geweld in Groot-Brittannië (2003, Community Development Journal, 2-3).

Gemarginaliseerde jongeren brengen hun frustraties tot uiting op een gewelddadige manier. Het opbouwwerk wordt uitgedaagd om processen van empowerment te begeleiden binnen de etnisch culturele gemeenschappen en nieuwe vormen van leiderschap te ondersteunen, zodat de allochtone gemeenschappen van Turkse, Marokkaanse en andere minderheden een stem krijgen in het beleid. Het opbouwwerk kan ook de communicatie bevorderen tussen verschillende gemeenschappen onderling.

Een andere keerzijde van een al te functionele inschakeling van het opbouwwerk zijn volgens PHenderson (2003) de overtrokken verwachtingen die worden gewekt in

de soms erg ambitieuze programma's voor stedelijke en rurale vernieuwing. Als die herwaarderingprogramma's niet aan de hoge verwachtingen tegemoet komen, kan dit leiden tot een grote desillusie over de rol van het opbouwwerk, zowel bij de beleidsmensen als in de lokale gemeenschap. Volgens Henderson mag de uitbreiding van het werkvolume niet ten koste gaan van de kwaliteit van het opbouwwerk. Hij pleit ervoor om vooral te investeren in kwalitatieve training voor opbouwwerkers. Tegelijk moet het opbouwwerk ervoor zorgen dat gemeentelijke managers en ander leidend personeel waarmee het opbouwwerk te maken heeft, goed geïnformeerd zijn over de rol en de aanpak van het opbouwwerk.

Dit aanziet hij als basisvoorwaarden voor een gezonde ontwikkeling van het opbouwwerk. Temeer omdat het opbouwwerk wordt overvraagd. Opbouwwerkers ondersteunen niet enkel participatieprocessen, maar ze worden ook gevraagd of ze programma's kunnen helpen ontwikkelen inzake wijkontwikkeling, veiligheid, onderwijs, sociale cohesie en multicultureel samenleven.

J.W. Duyvendak (2003) heeft in de publicatie 'Beschouwingen over de sociale sector' over de transformatie van een beroep waarbij opbouwwerkers zelf een belangrijke rol hebben gespeeld. Daarin analyseert hij de samenwerking met politie, onderwijs en huisvestingsmaatschappijen. Zo noemt hij de nauwe samenwerking die de afgelopen jaren is ontstaan tussen opbouwwerk en politie een van de meest dramatische veranderingen. In de jaren zestig overheerste een vijandbeeld over de politie, maar in de jaren negentig vond het opbouwwerk de samenwerking met de politie om verschillende redenen belangrijk. De opbouwwerkers werden in toenemende mate geconfronteerd met de onveiligheidsgevoelens van buurtbewoners. Maar naast de inhoudelijke redenen waren er ook instrumentele redenen.

"Samenwerking met een beroep met gezag zou het imago van het opbouwwerk geen kwaad doen. Coalities met 'de harde hand' zouden het opbouwwerk kunnen verlossen van het imago van 'softe sector.'" (Duyvendak, 2003, 100)

Volgens dezelfde auteur zag ook de politie heil in de samenwerking met het opbouwwerk omdat ze merkte dat repressief beleid alleen op korte termijn effect heeft. Bovendien was de politie ervan overtuigd

Het opbouwwerk heeft beslist een plek verworven in het Europese welzijnslandschap

dat ze haar (controleerende) taken effectiever kon uitvoeren als ze meer kennis had van de leefwereld van de betrokken buurtbewoners. J.W. Duyvendak legt een duidelijk verband tussen de samenwerking met de politie en de veranderingen in de professionele identiteit van de opbouwwerkers. Hij stelt dat ze niet meer eenduidig partij kiezen voor het zwakste belang, maar steeds meer optreden als intermediairs en netwerkregisseurs in de buurt.

Duyvendak trekt evenwel niet in twijfel dat opbouwwerkers nog opkomen voor het zwakste belang, maar ze leggen meer nadruk op overleg, consensus en sociale harmonie. Daaruit volgt een relatief geringere aandacht voor problemen van maatschappelijke ongelijkheid, belangentegenstellingen en maatschappelijke strijd. Hij ziet ook een verandering in perspectief van het opbouwwerk. Hij stelt dat emancipatie is vervangen door educatie en dat de 'pedagogisering' van de sociale sector zich doorzet, ook binnen het opbouwwerk. Het gaat de lerende toer op en stimuleert preschoolse activiteiten bij peuters en kleuters. Het uitgangspunt is dat kinderen gebaat zijn bij een preventieve aanpak. In het kader van het programma 'Brede School' zitten ook de ouders weer in de schoolbanken om hen op die manier meer te betrekken bij het onderwijs van hun kinderen. Het past volgens Duyvendak in een benadering waarbij de 'tekorten' in en bij betrokken buurtbewoners worden gezocht in plaats van de bredere omgeving.

"Die wijziging van perspectief – hoe belangrijk ook na een periode waarin 'maatschappelijke omstandigheden' van alles en nog wat de schuld kregen en achtergestelde groepen bij voorbaat werden 'vrijgelept' – roept echter veel vragen op. Want waar gaat 'responsabilisering' van betrokkenen over in 'blaming the victim' (het slachtoffer de schuld geven)? En hoe gaat een professionele aanpak van 'responsabilisering' samen met een benadering waarin volwassenen te verstaan wordt gegeven dat ze nog heel veel moeten leren?" (Duyvendak, 2003, 104) Voorts stelt hij dat hij niet verrast is door die omslag in perspectief. Veel opbouwwerkers staan al in

het veld sedert de jaren zeventig en tachtig toen 'maatschappelijke verandering' hoog in het vaandel stond. In de jaren negentig hebben ze volgens hem evenwel ervaren dat ze alleen welkom waren als ze hun grote gepolitiseerde ambities loslieten. De voor het opbouwwerk confronterende analyse is vooral gebaseerd op de Nederlandse sociale sector, maar een aantal tendensen zijn beslist herkenbaar in Vlaanderen en Brussel (België) en andere Europese landen. In plaats van het grote politieke discours kwam nagenoeg overal een bescheiden, pragmatische aanpak in de plaats. Het opbouwwerk houdt evenwel vast aan zijn basisprincipes. Wie de missie en kernopdrachten leest van de leden van CEBSD merkt dat empowerment van bewoners in functie van sociale verandering nog altijd centraal staat. Strijd tegen maatschappelijke ongelijkheid en het streven naar structurele oplossingen blijven een belangrijke prioriteit.

Conclusie

Binnen Europa zijn er ongetwijfeld verschillen in profiel en positie van het opbouwwerk die onder meer bepaald worden door nationale en regionale context. De antwoorden op de enquête die werd gehouden bij de tien leden van het CEBSD, wijzen niettemin op een groeiende consensus over concepten en inhoud van samenlevingsopbouw in Europa, zeker onder de organisaties van samenlevingsopbouw. Op basis van dit eerder fragmentarisch beeld van de samenlevingsopbouw blijkt dat het opbouwwerk beslist een plek heeft verworven in het Europese welzijnslandschap. In veel Europese landen zit het zelfs in de lift en wordt het overvraagd. Een te grote functionele inschakeling in allerlei samenwerkingsverbanden en overheidsprogramma's bedreigt echter de identiteit van het opbouwwerk. Rekening houdend met hoger genoemde knelpunten of uitdagingen is er behoefte om over de grenzen heen het opbouwwerk scherper te profileren en de meerwaarde ervan ruimer bekend te maken bij beleidsmensen, ambtenaren en aanverwante organisaties in de civiele samenleving.

Referentielijst

- Avedano, L., (2002), *The role of European Networks in the Implementation of Community Development Policies*, in: **Gorman, M.**, *Participatory methods and local mobilisation in decisionmaking processes*, Brussels, CEBSD Community Development *In The New Europe*, (2003), special issue *Community Development Journal*, Volume 38, nr. 1 **Duyvendak, J.W.**, (2003), *Transformatie van een professie – Het opbouwwerk en de grote overgang in*; Hortulanus, R.P., **Machielse, J.E.M.**, (ed.) *Beschouwingen over de sociale sector*, Elsevier, Den Haag.
- Gorman, M.**, (2002), "Community" development in Europe, ...
- Gorman, M.**, (2003), *European Project on "Good Practice on Community Development"*; report to the European Commission, Brussels, CEBSD
- Harvey, B.**, (2000), *European strategy putting participation at the heart of European integration*, Brussels, CEBSD
- Hautekeur, G.**, (2003), *Results VIBOSO-CEBSD questionnaire community development in Europe*, intern document, Brussel, VIBOSO
- Henderson, P.**, (2002), *Social Inclusion and Citizenship in Europe: the contribution of Community Development*, Den Haag, Dr. Gradus Hendriks Stichting.
- Henderson, P.**, (2003), *European Trends in Community Development: a presentation to the seminar 'Community Development Partnership Building in Central and Eastern Europe'*, Sovata, Romania, 27-29 March
- Hoven, Van den, R.**, (2002), *Opbouwwerk tussen emancipatie en beheersing: een vergelijkende studie naar praktijk van opbouwwerk in Nederland en Portugal*, Den Haag, in de reeks *Opbouwwerktteksten*, Landelijk Centrum Opbouwwerk.
- Sociaal Cultureel Planbureau**, *Sociaal en Cultureel Rapport 2000, Nederland in Europa*, Den Haag

Gerard Hautekeur is stafmedewerker van VIBOSO en de Federatie Samenlevingsopbouw. Momenteel is hij voorzitter van het Combined European Bureau for Social Development (CEBSD), een Europees netwerk van de organisaties samenlevingsopbouw.

<

Hilversumse wijkaanpak

voorbeeld voor Argentinië

Marco van Stralen is druk met sociale projecten in Argentinië. Zijn meest recente activiteiten voor het Zuid-Amerikaanse land zijn trainingen over Buurt en Beheer. "Argentijnse ambtenaren moeten klantgericht werken en de non-profit organisaties kunnen wel een lesje efficiëntie gebruiken," aldus de opbouwwerkdootaan de Horst in Driebergen. "Maar ik ben onder de indruk van de creativiteit en het doorzettingsvermogen van de Argentijnen."

Gegrepen door opbouwwerk, Argentinië en jeugd, dat is Marco van Stralen in een notendop. Ooit begonnen als student Cultureel Werk, gevolgd door de post-hbo Opbouwwerk aan Hogeschool de Horst in Driebergen, is hij nu coördinator van diezelfde post-hbo. Daarnaast is hij raadslid voor GroenLinks in Hilversum, waar hij onder andere zitting heeft in de commissie Buurt, Beheer en Veiligheid. Zijn carrière begon in 1993 toen hij besloot consulent jongerenopbouwwerker te worden in Hilversum en geïnspireerd raakte door werken met de jeugd. Volgens Van Stralen zijn jongeren veel pragmatischer dan volwassenen. "Kan het niet zo? Dan doen we het anders!" Volwassenen hebben meer de neiging te blijven doorzeuren. Wat dat betreft valt er

nog een hoop te leren van de jeugd." Zijn volgende carrièrestap was het docentschap aan Hogeschool de Horst. Wat hij leerde in de praktijk kan hij nu doorgeven aan studenten en deeltijders. Ook buiten de Hogeschool spijskt Van Stralen mensen bij: hij geeft trainingen aan non-profit organisaties, ambtenaren en politie over sociaal projectmanagement en contact leggen met jongeren. Daarbij gaat het erom uit te zoeken waar jongeren zich bevinden, met hen praten en horen wat er op straat speelt.

Argentijnse ambtenaren

Vandaag de dag kijkt Marco van Stralen verder dan de straten van Nederland. Hij heeft zijn horizon verbreed naar Argentinië. Op uitnodiging van Micro-Energia (een organisatie ondersteunt door de Verenigde Naties), de IFAM (het Argentijnse zusje van de Vereniging voor Nederlandse Gemeentes) en het ministerie van Binnenlandse Zaken van Argentinië vertrok het raadslid naar het Zuid-Amerikaanse land om trainingen te geven. Ambtenaren van ongeveer 35 verschillende gemeenten zaten daar in een zaal op hem te wachten. "Tijdens de crisis van 2001 zagen Argentijnen hun spaargeld kelderen en verloren het vertrouwen in de overheid. Veel ambtenaren weten dat en willen dat vertrouwen graag terugwinnen. Het besef dat zij de burgers meer moeten betrekken in hun beleid en meer moeten laten participeren is aanwezig, al is er nog een lange weg te gaan. Men beraadt zich op het hoe. Ik vertelde bijvoorbeeld over de publiektribune en het recht om in te spreken in de Nederlandse raadzaal. Als het laat wordt, krijgen die mensen koffie en kroketten. Sommige Argentijnse ambtenaren moesten

hier hard om lachen en vroegen zich af wat dat publiek überhaupt op de tribunes doet. Er is nog groot wantrouwen over en weer."

Politieke kleur

De training die Van Stralen gaf is onder andere gebaseerd op het Buurt en Beheerbeleid uit Hilversum dat op haar beurt is voortgevloeid uit de Deventer Wijkaanpak. Zijn medeambtenaren hielpen dan ook graag een handje bij het voorbereiden van de training. De Argentijnse ambtenaren waren enthousiast over het succesverhaal dat samenwerking tussen ambtenarij en opbouwwerk mogelijk is, en dat deze samenwerking ook daadwerkelijk iets kan opleveren. Zo ook die met woningcorporaties en politie. Helaas waren sommigen wel sceptisch over de mogelijke werking in eigen land. "De Argentijnse overheid is gebaseerd op een enorme bureaucratie en hiërarchie," aldus Van Stralen. "Niemand in de ambtelijke wereld kan keuzes voor zichzelf maken. Bovendien vroegen zij zich af of de tussenpersoon binnen het Buurt en Beheer moest worden gekozen. Volgens hen moest hij een politieke kleur hebben. In Argentinië heeft alles en iedereen met politiek te maken. Zo wordt bijvoorbeeld eens in de vier jaar een nieuw bestuur voor een universiteit gekozen. Na een rechts bestuur komt er een links en andersom. Alles wat zo'n bestuur in vier jaar heeft gedaan wordt dan weer ongedaan gemaakt. Dat kost iedereen steeds veel energie"

EnAcción

Van Stralen benaderde de non-profit organisaties via de Nederlandse Ambassade in Argentinië. Hij bezocht onder andere EnAcción, een organisatie die bestaat uit

een groep jonge mensen, voornamelijk studenten, die eens in de zoveel tijd onder begeleiding van opbouw- en sociaalwerkers de sloppenwijk Malvinas Argentinas bezoekt. Iedere keer pakken zij in deze voorstad van Buenos Aires een ander stuk van de wijk aan. "Die groep mensen doet verschillende dingen: ze helpen bij de strijd tegen analfabetisme, geven computerlessen, delen voedselpakketten uit en bouwen huizen." Vooral door dat laatste werd Van

werden de einddoelen niet gehaald. Van Stralen gaf daarom een training projectmanagement. Een programma dat ook tijdens de post-hbo Opbouwwerk aan Hogeschool de Horst wordt gegeven. De methodiek is afkomstig van Leida Schuringa en is genaamd 'Sociaal Agogische Projecten, de Tweetrapsraket'. Uitgangspunt: via een aantal goed voorbereide trappen de ongewenste situatie omzetten in een gewenste situatie.

culturen tot elkaar kunnen komen, zodat de samenwerking efficiënter loopt."

Toekomst

In de toekomst hoopt Marco van Stralen nog meer te kunnen doen voor Argentinië. Samen met anderen heeft hij de stichting OMBÚ opgericht. Hiermee wil hij de organisaties die helpen met het opbouwen van Argentinië ondersteunen met geld. De bedoeling is dat ook studenten van

De groep opbouwwerkers van de Argentijnse organisatie En Accion (Buenos Aires) tijdens de training Sociaal Projectmanagement (rechts onder: Marco van Stralen)

Stralen geïntrigeerd. "Dat gebeurt volgens een bepaald systeem; er worden vier huizen gebouwd door drie families. Het vierde huis wordt het eerste gebouwd, dat is voor een bejaarde of gehandicapte. De andere drie huizen zijn voor de families zelf. Lief en leed moet worden gedeeld en samenwerking is zeer belangrijk. Volgens EnAcción zijn de relaties tussen de families dan ook belangrijker dan het eindresultaat. Het vertrouwen en de relatie is de basis. Community-Care in een notendop: leerzaam voor ons Nederlanders." Het probleem van EnAcción was dat er meer efficiëntie nodig was. Soms

Micro-Energía

Een andere non-profit organisatie die Van Stralen bezocht, is Micro-Energía. Deze organisatie stimuleert het opzetten van micro-economieën in sloppenwijken in Buenos Aires. Studenten en sociaalwerkers helpen werklozen een eigen onderneming op te zetten. "Micro-Energía wilde doeltreffender aan de slag. Tijdens de training kwam ook behoorlijk aan bod hoe je als non-profit organisatie meer aan de overheid hebt zonder je eigen onafhankelijkheid te verliezen. Via een tien stappenplan wordt verder duidelijk gemaakt hoe verschillende bedrijfs-

Hogeschool de Horst projecten gaan opzetten op het gebied van kunst en cultuur, om zo geld in te zamelen. "Daarnaast hoop ik in samenwerking met de Nederlandse ambassade nieuwe trainingen te ontwikkelen op het gebied van projectmanagement en buurt-participatiemethodieken. Uitgangspunt: train de trainers. Zij moeten het op hun eigen creatieve manier verder uitwerken."

(Voor donaties aan stichting OMBÚ: 89 82 78 164 Rabobank t.n.v. EnAcción.)

<

The Budapest Declaration

Building European civil society through community development

One hundred and thirty community workers, researchers, donors and policy-makers, and representatives from government, civil society organisations and community groups, from 33 countries across the European Union and beyond, met March 25-28 2004 at an international conference, to prepare for the accession of ten new countries to the EU. The conference - focussed on *building civil society in Europe through community development* - was sponsored by the International Association for Community Development, the Combined European Bureau for Social Development, and the Hungarian Association for Community Development under the patronage of the President of Hungary.

Community development is a way of strengthening civil society by prioritising the actions of communities, and their perspectives in the development of social, economic and environmental policy. It seeks the empowerment of local communities, taken to mean both geographical communities, communities of interest or identity and communities organising around specific themes or policy initiatives. It strengthens the capacity of people as active citizens through their community groups, orga-

nisations and networks; and the capacity of institutions and agencies (public, private and non-governmental) to work in dialogue with citizens to shape and determine change in their communities. It plays a crucial role in supporting active democratic life by promoting the autonomous voice of disadvantaged and vulnerable communities. It has a set of core values/social principles covering human rights, social inclusion, equality and respect for diversity; and a specific skills and knowledge base.

Delegates attending the March 2004 Budapest conference, representing civil society organisations, governments, donor agencies and community groups, acknowledge the priority now being given by the European Union to strengthen civil society and emphasise the important role which community development can play in supporting that process and protecting the human rights of all. They request the EU, national, regional and local governments - as appropriate - to commit themselves actively to build a socially and economically inclusive, diverse, environmentally sustainable and socially just society, and to ensure the structures, policies and mechanisms are in place to support dialogue between the EU and members states on the one hand and civil society on the other. This will require both moral and practical support for community participation, and appropriate legal, institutional and material conditions, but with specific support for community development itself.

Delegates wish to stress the importance of community development in building mechanisms to promote the inclusion of all residents of Europe - whether permanent, seeking permanency or migrant. They reject both the increasingly explicit manifestations of racism and xenophobia and the implicit

racism manifested in those current immigration policies, which lend credence to the notion of 'Fortress Europe'. They also acknowledge the strengthening of social, cultural and economic life, which will be consequent on the enlargement of the EU.

Delegates wish to emphasise the importance of developing mechanisms which could facilitate the sharing of best practice both within the EU but also between the EU and those many countries and institutions outside the EU (including other European countries) where community development has played a significant role in addressing poverty and social exclusion, including in situations of conflict and peace-building. Finally, they also wish to stress the need to understand the differing ways in which poverty, social exclusion and marginalisation may impact upon cultural and national minorities, on migrants and on those living in rural as well as urban areas. Delegates emphasise that the practice of community development strives to endorse and give voice to minority perspectives on policy and practice development; the distinct experience of Black and Minority Ethnic communities should be an integral part of the development of policy and practice.

A key conference objective was to agree a common statement on community development in Europe, to be directed to the EU, national governments and other key stakeholders. The following is the text of this agreed statement. The conference commends the Declaration to you and urges support for the proposals below.

• Community development policy and legislation at European, national and local levels of government

1. The EU Director General for Employment and Social Affairs should take the lead in

publishing a cross-EU policy statement in 2005 highlighting the necessity of community development in facilitating citizen participation and in building social capital. The role of community development should explicitly be recognised in this process, and coherent and sustainable funding streams be made available through the 2007 EU Structural Funds for local, regional and European networks and through better coordination with and between independent trusts, foundations and NGOs.

- All national governments should consider the appointment of a Minister with specific responsibility for creating and implementing community development policy, by 2006. That Minister should have a cross-departmental remit. We also ask that national governments should consider introducing a statutory responsibility for community development.
- Regional and local authorities should publish from 2007 and implement annual action plans which outline the relevant special measures including investments, monitoring and evaluation of community development in facilitating effective citizen participation. These plans should be formulated on the basis of extensive community consultation.

• Community development training

- For community development to make the most effective contribution to building civil society, the EU needs to facilitate a common framework for training and learning for community development based on core community development values, knowledge and skills, with training materials based on best practices. The development of training is at present quite uneven but good experience should be used to suit local conditions.
- This common framework for learning and training needs to be resourced and adapted for use in each member state, based on dialogue with all stakeholders, and developed from the bottom up. The common overarching framework should not be used to export any one particular political or economic perspective.
- Learning and training for community development and for active citizenship must be part of a continuum for lifelong learning and critical reflection from citizenship education for children and young people through to community activists

and volunteers, professionals working with communities and decision-makers at different levels. There should be pathways for progression through and across different levels of learning and training.

• Community development theory and research

- EU and national governments to the process of research as a vehicle for participation and the development of research skills within communities should give more attention; research should be as much a tool for communities as for policy-makers.
- To promote ownership and mutual commitment, an active dialogue should be fostered between research and practice involving all stakeholders; this will require a greater degree of reflectiveness on the part of researchers as to how their skills can be made available to local communities
- Research policy at EU, national and local level should be responsive to these needs and principles and direct funding to support them.
- The EU and national governments should build on research, which has demonstrated the effectiveness of community development; and create more effective mechanisms for sharing and exchanging the findings of research relevant to the needs of local communities.

• Community development and rural issues

- Rural community development should be a specific and explicit priority

within national and EU community development, social and economic programmes.

- National governments and the EU will need further to activate and sustain voluntary and community action in rural areas. This should be based on a well-developed rural infrastructure; access to services for all based on need; and effective and appropriate training and support for rural community development.
- At the EU level, it is necessary to establish a framework for rural community worker competence standards.
- Recognising the specific challenges facing rural communities, EU and national

The Budapest Declaration

Building European civil society through community development

For further information contact any of the following:

Professor Gary Craig
International Association for Community Development
Email: g.craig@hull.ac.uk

Margo Gorman,
Combined European Bureau for Social Development
Email: margogorman@eircom.net

Ilona Verezeg,
Hungarian Association for Community Development
Email: kofe@kkapesolat.hu

policies should provide incentives to rural communities to mobilise their members and their resources to address local problems, strengthening their capacities to do so. As part of this process, the EU should encourage working partnerships between communities and local authorities, and between communities themselves, and ensure that appropriate government and EU mechanisms are created to respond to local initiatives.

• Community development and urban regeneration

1. Whilst aiming for the common goal of an inclusive and socially just civil society, to achieve effective urban regeneration through community development, it is necessary for governments and the EU to be aware of and acknowledge differing national contexts (political, cultural, historical etc) and to respond appropriately.
2. All people in areas subject to regeneration should have the right to participation at every stage in its regeneration and future, with a special focus on socially excluded groups and those who traditionally have not had a voice in these processes.
3. Sustainable and inclusive urban regeneration requires that all involved players are open to change and accept it as a learning process; this requires that community development must play a key role in the process of regeneration.

• Community development, sustainable development and the environment

1. Starting from a recognition that an environmentally sustainable society cannot be built without healthy and active communities (and vice versa), the EU should support the production of a handbook, which identifies and disseminates good practice for sustainable, ecological development and community development efforts both within Europe and outside it.
2. The EU should provide support for the establishment of a European community development network, which can disseminate better knowledge of sustainable projects, for example through a European Ideas-bank. The Bank should map experiences and support information exchange in ways, which will enable it to reach a broad public.

3. The EU or member states, as appropriate, should extend financial support in particular to local projects, which seek to integrate sustainable ecological, social, economic and community development.

• Community development, lifelong learning and cultural development

1. Adult education should extend beyond vocational training and should be seen as a right and provided on a non-commercial, not-for-profit basis.
2. Lifelong learning should be defined in policies as including community-based and citizenship education. By a community-based model, we mean building on local skills, resources, strengths and needs, and recognising issues of gender, cultural diversity, sustainable development and inclusion; in short, offering access to diversity and diversity of access.
3. There is a continued need for experimentation, within a secure and sustainable funding framework at local, national and EU levels. This implies a commitment to medium and long-term funding and provision. Programmes such as Grundtvig should be further developed with increased budgets and should prioritise transnational mobility for community activists and local groups alongside community development professionals.

• Community development, local economic development and the social economy

1. Every national action plan including plans to combat poverty and social exclusion - should be required to include a section, which addresses the role of the social economy and local community economic development.
2. The EU should seek to disseminate existing experiences and practice both from within the EU and from outside it; networking of this social economy experience should be stimulated and supported within the EU with a specific focus on the acceding countries and those seeking accession in the near future.
3. Local communities should be recognised as active and legitimate partners in the development of plans, structures and policies for local economic development.

• Community development, minorities, migration, racism and discrimination

Whilst all of the issues listed above need to focus on the needs of differing minorities, there are also additional specific issues related to their needs.

1. The EU should ensure free movement of all EU citizens accompanied by social protection, promote cohesion and solidarity for host communities, migrants and communities of origin, and combat racism and discrimination in all its forms.
2. In support of these goals, the EU and member states should create and support structures and agencies, which pursue the aims of racial equality and cross-cultural understanding and awareness. The EU and member states should at the same time emphasise the positive aspects of a wider and more diverse Europe.
3. The EU and member states should acknowledge, through policy and funding development, that community development has a critical role to play in engaging people in increasingly diverse communities through inclusive methods. This may be done by building bridges between majority and minority communities, including in situations of conflict.
4. The EU, national governments, donors and community development organisations and agencies need to work collaboratively to promote cross-border and national co-operation in relation to the position of minorities and the particular challenges they face within specific local contexts.

Hoe vrijgevig en hulpvaardig zijn de bewoners in een wijk?

Impressies van de werkconferentie 'Verborgen Internationale Samenwerking', die de NCDO (Nationale Commissie voor Internationale Samenwerking en Duurzame Ontwikkeling) organiseerde op donderdag 29 april 2004.

Het NCDO wilde in contact treden met de vele migrantenorganisaties die actief zijn op het gebied van ontwikkeling. Ontwikkelingsorganisaties willen de 'nieuwe' Nederlanders betrekken bij het vraagstuk van armoedebestrijding. De informatie die er over de nieuwe Nederlanders werd gegeven vond ik ook voor opbouwwerkers interessant.

Migranteneuro's

Hein de Haas (CIDIN, Universiteit van Nijmegen) hield een onthullende inleiding over de vele migrantenmiljarden die naar het Zuiden worden gestuurd (anderhalf tegen 3,5 miljard aan ontwikkelingssamenwerking in Nederland; wereldwijd honderd miljard tegen vijftig miljard) en hun economische waarde. Welke soort van hulp (ijskast aan de familie versus woningbouwproject in een wijk) nu echt economische ontwikkeling stimuleert, is nog maar helemaal de vraag. Hein de Haas ontrafelde een aantal mythes (migratie is maar 2,5 procent, hetzelfde als

honderd jaar geleden; armoede is niet de oorzaak; migratie houdt dus niet op als levensstandaard in het Zuiden hoger wordt; er is geen sprake van braindrain) en bepleit te dat je directe persoonlijke hulp niet moet indammen of inkaderen vanuit hier. Dat is niet alleen betutteling, je ontkent daarmee ook de economische waarde ervan.

Transnationale loyaliteit

Interessant was het verhaal van Ruben Gowricham, hoogleraar sociale cohesie van de multiculturele samenleving in Tilburg. Hij gaf een analyse van de beweegredenen van ontwikkelingsamenwerking (en opbouwwerk?) vroeger (eigen belang en waarden van solidariteit en humaniteit), en van de migranten nu (loyaliteit/emotie en vanuit eigen identiteit). De samenleving was toen homogener, nu gefragmenteerd. Naast de Nederlandse fragmentatie (individualisering), noemde hij drie concepten van fragmentatie binnen de migrantenpopulatie:

- gewilde assimilatie: taal, arbeidsethos, rechtspositie, democratische waarden.
- gewilde hybridisering: taal (jongeren in de Bijlmer), eet-film/danscultuur (Bollywood).
- gewilde etnicering: herkomstcultuur.

Hij noemde het voorbeeld van zijn dochter, waarvan hij vond dat ze Nederlandse was dan hij ooit zou zijn (hij komt uit Suriname), en tegelijkertijd ook Hindoestaanser dan hij zich ooit zal voelen (ze loopt helemaal weg met Bollywood). Zo ontstaan er ook nieuwe islamitische centra die interessant zijn voor migrantenjongeren.

Er ontstaat een nieuwe loyaliteit: een transnationale loyaliteit, die misschien andere

noord-zuid verhoudingen met zich meebrengt, maar ook niet voor alle gemeenschappen op dezelfde manier speelt. Naar de oorzaken van die verschillen is men nog op zoek.

Welke les voor de opbouwwerker?

Ook opbouwwerkers in de tegenwoordige multiculturele Nederlandse wijk hebben misschien te maken met een verschuiving van begrippen en emoties: van solidariteit naar loyaliteit en van eenduidige identiteit naar een transnationale identiteit. Zijn opbouwwerkmethoden niet teveel gestoeld op een 'oud' begrip als solidariteit? Als opbouwwerkers in een wijk met mensen willen praten over de onderlinge hulp en contacten tussen burens, zou het misschien zinnig zijn om ook de activiteiten die allochtone buurtbewoners voor hun burens in het land van herkomst ontplooiën te bespreken. Misschien zijn ze niet alleen veel vrijgevinger, maar voelen ze zich ook veel meer verplicht. Vanuit welke emotie vindt dat plaats: loyaliteit of solidariteit?

Ik heb de begrippen ook eens opgezocht in het woordenboek:

Loyaliteit: Oprechtheid, eerlijkheid; getrouwheid aan een verplichting of verbintenis.

Solidariteit: Bewustzijn van saamhorigheid en bereidheid om de consequenties daarvan te dragen.

Hoe kun je loyaliteit laten groeien? En op welke transnationale identiteit baseren zich grote groepen wijkbewoners: is daar wat mee te doen? Genoeg vragen om eens verder over na te denken.

<

Nieuwe kansen met Hoe Rijk is je Wijk?

Habitat Platform en COS Nederland werken al een aantal jaren samen in het project Hoe Rijk is je Wijk? In dit project wordt op wijkniveau gewerkt aan uitwisseling met een wijk in een ontwikkelingsland of in Oost Europa. Uitgangspunt zijn de positieve elementen die een wijk in zich heeft. COSsen werken in dit project samen met diverse lokale partnerorganisaties en een aantal gevallen ook met in de wijk aanwezige welzijns- en/of opbouworganisaties.

Habitat Platform

Het Habitat-platform is opgericht naar aanleiding van de VN-Habitat conferentie en heeft tot taak de VN-Habitat Agenda in Nederland uit te dragen. Habitat betekent daarin veel meer dan enkel huisvesting. Habitat heeft een relatie met en betekenis voor de hele woonomgeving, zowel sociaal-maatschappelijk als met betrekking tot gezondheid, economie, et cetera. Habitat Platform heeft nadrukkelijk ook een internationale opdracht: internationale samenwerking van Nederlandse organisaties en instellingen met partners in ontwikkelingslanden en/of in Oost Europa, en van hieruit meer mogelijkheden en kansen bieden op ontwikkeling in de brede habitat-opvatting elders in de wereld. Vanuit die invalshoek werkt Habitat Platform samen met COS Nederland. Habitat sloot de afgelopen jaren contracten met COS Nederland voor de uitvoering van activiteiten op lokaal niveau door een aantal van de COSsen in het land. (meer info: www.habitatplatform.nl)

COS Nederland

COS-Nederland is de vereniging van zestien centra voor internationale samenwerking (COSsen) en het landelijk bureau. COSsen zijn initiator of samenwerkingspartner in vele projecten. Links naar een aantal voor COS Nederland belangrijke projecten:

- De campagne 'fiets naar je werk' stimuleert woon-werkverkeer per fiets (zie www.fietsnaarjewerk.nl). Deze bijdrage aan duurzame ontwikkeling in Nederland wordt gekoppeld aan fondswerving waarmee duurzame ontwikkelingsprojecten in het Zuiden worden ondersteund.
- Vraagbaak over stedenbanden en internationale contacten (www.stedenbanden.nl).
- Lokaal Actieplan Duurzame ontwikkeling (LADO) (www.LA21.nl).
- COS Nederland start, samen met regionale COSsen en andere partners, een campagne voor het Lokaal Actieplan Duurzame Ontwikkeling.

Anderhalf jaar geleden was er overleg tussen COS Nederland, Habitat Platform en LCO over de mogelijkheden tot verdergaande samenwerking tussen COSsen en organisaties voor opbouwwerk. In wijkgerichte activiteiten van Hoe Rijk is je Wijk? kwamen beiden elkaar immers al regelmatig tegen. Bovendien bestaat onder opbouwwerkers en hun lokale organisaties interesse voor wat de mondialisering van de wijk wordt genoemd.

Mede op basis van het overleg met het LCO, en op basis van evaluaties van de afgelopen projectronde, is besloten de mogelijkheden voor samenwerking met opbouwwerk op lokaal niveau verder uit te bouwen in een nieuwe ronde Hoe Rijk is je Wijk?

Start traject

Een workshop op 26 mei jl. luidde de start van het traject in dat de komende maanden moet leiden tot de opzet en start van samenwerkingsprojecten van COSsen en opbouwwerkorganisaties op lokaal niveau. Jammer genoeg waren uit het opbouwwerk maar drie mensen op de workshop aanwezig. Wel zijn via een mailinglijst veel meer mensen op de hoogte. In de tweede fase stellen COSsen en opbouwwerkorganisaties gezamenlijk projectplannen op. Deze plannen worden na de zomervakantie definitief beoordeeld en vastgesteld (derde fase) en al dan niet gedeeltelijk door het Habitat Platform mede gefinancierd. Afhankelijk van de aard en inhoud van de projectvoorstellen bekijkt COS Nederland ook de mogelijkheden om elders, op lokaal niveau, cofinanciering voor deze projecten te realiseren. De bedoeling is dat de projecten in het najaar van 2004 daadwerkelijk van start gaan.

City Wide Approach (CWA)

City Wide Approach (CWA) is een van de modellen waarlangs en waarmee het Habitat Platform zijn doelstellingen tracht te realiseren. Er zijn allerlei stedenbanden en stedenbandachtige relaties tussen gemeenten in Nederland en elders. Soms beperken deze zich tot bestuurlijke contacten en uitwisseling, soms tot particuliere contacten.

CWA gaat uit van een veel bredere opvatting:

1. Een stedenband in breed habitat-perspectief is pas relevant als deze ook 'gemeentebreed' uitgevoerd wordt. Dat wil zeggen dat op alle niveaus en tussen alle geledingen van de twee partnergemeenten relaties en uitwisselingen bestaan.
2. Dat alles dient te gebeuren binnen een samenhangend programma en met een achterliggende visie, waarbij benadrukt en gezocht wordt naar de manier waarop verschillende aspecten van de habitat elkaar beïnvloeden, voor elkaar bevorderend werken en elkaar aanvullen en versterken.
Zo kun je in een stedenband kennis overdragen over en voor schoon en gezond drinkwater voor iedereen in de partnergemeente. CWA kijkt dan naar daaraan gerelateerde aspecten van habitat: hoe zit het met de vuilverwerking (er is wel schoon water, maar het vuil op straat zorgt ervoor dat mensen nog steeds kans lopen op allerlei ziektes) hoe is de gezondheidszorg geregeld, welke partijen zijn daarbij betrokken? Zijn dat professionals, vrijwilligers? Zijn daar trainingen voor nodig, kan er uitgewisseld worden met de thuiszorg in Nederland? Et cetera.
3. CWA kijkt dus altijd naar de bredere samenhang van een thema en verknoopt die met andere. Dat betekent ook dat er altijd gezocht wordt naar een verbreding van het aantal en de aard van de betrokken partijen; dat er coördinatie en afstemming moet plaatsvinden tussen activiteiten. Dat geldt zowel voor beide partnergemeenten afzonderlijk als voor de samenwerking tussen beide. Ook binnen de gemeente moeten goede samenwerkingsmogelijkheden zijn tussen verschillende geledingen die in de CWA-stedenband betrokken zijn.
4. Zo'n CWA-stedenband is er niet van het ene moment op het andere, dat gaat stapsgewijs. Het is een ontwikkeling die geleidelijk moet worden opgebouwd en staat of valt met goede samenwerkingsrelaties.

5. Uitwisseling bij CWA gaat vooral over kennis en ervaring, niet over geld. (meer info: www.instrumentenwijzer.nl)

Hoe Rijk is je Wijk?

Bij Hoe Rijk is je Wijk? hebben we het niet over steden maar over wijken. Dat betekent dat je de CWA voor deze projecten moet vertalen naar het niveau van een wijk. Ook op dat niveau zijn echter verschillende geledingen, samenhangende problematieken, organisaties, instellingen en dergelijke, die in hun onderlinge samenhang mede basis kunnen zijn en bijdragen aan een goed habitat in brede zin, en op dat lokale, macroniveau van een wijk. De CWA benadering van de habitatproblematiek is dan ook op wijkniveau net zo toepasbaar als op stedelijk niveau. Wel moet de juiste vertaalslag worden gemaakt.

Ervaringen opbouwwerk in Tilburg

Tijdens de workshop op 26 mei gaf opbouwwerker Han Jansen van de Twern uit Tilburg een schets van de ontwikkelingen van het project dat samen met het COS in Tilburg is uitgevoerd. Enkele jaren geleden werd (met steun van de gemeente) mondiale bewustwording in het wijkplan opgenomen. Vragen daarbij waren: wat is de meerwaarde daarvan; wat zijn herkenningspunten tussen onze wijk en de Derde Wereld en hoe ga je met problematieken om? Om ons hier een spiegel voor te houden werd ervoor gekozen een gast uit te nodigen. Tilburg heeft een stedenband met Lekoa Vaal in Zuid-Afrika, en zij kregen de uitnodiging iemand, liefst ook een wijkopbouwwerker, naar Tilburg af te vaardigen. Het eerste bezoek was zeer geslaagd, maar veel te veel gepland. Bij het tweede bezoek was er veel contact met verschillende geledingen in de wijk. Door het spiegelbezoek werden bovendien een aantal dingen duidelijk die vanzelfsprekend leken, maar in de ogen van de gast de oplossing van bepaalde problemen belemmerden.
Na het tweede bezoek is gekeken naar een verdere voortzetting, en dat werd een wijkband. Wijkbewoners gingen, op basis van drie centrale thema's, mee met een reis van de stedenbandorganisatie met als doel te komen tot een twinning met een wijk in Lekoa Vaal. Dat leidde tot een intentieverklaring om op drie terreinen samen te werken en kennis uit te wisselen: educatie, vrijwilligersorganisatie en ouderen.

Han Jansen gaf ook enkele voorwaarden, knelpunten en leeraspecten uit dit project:

- Collega's vinden het leuk en interessant maar het staat, volgens hen, ver van hun dagelijkse werkelijkheid af. Ze zien de link niet.
- Betrokkenheid van personen is nog geen garantie voor het slagen van de vertaalslag die gemaakt moet worden naar de wijkbewoners.
- Bredere inbedding is noodzakelijk: kennis en scholing; de vertaalslag naar de vrijwilligers in de wijk; de vertaalslag naar de bewoners.
- Allochtonen/autochtone bewoners erbij betrekken. Allochtonen hebben wellicht vanwege hun culturele achtergrond een inbreng in zo'n spiegelproces.
- Als er te weinig professionele uren beschikbaar zijn is het risico groot dat een project verwatert, tenzij iemand het in zijn/haar vrije tijd gaat doen. Er moet dus voor een bepaald aantal uren per week een medewerker voor het project gefaciliteerd worden.
- Het project mag niet te zeer afhankelijk zijn van het enthousiasme van een enkele persoon: het draagvlak moet breder zijn.
- Aan de andere kant is persoonlijke betrokkenheid wel erg belangrijk.
- De opdracht voor het opbouwwerk wordt strakker, smaller gedefinieerd. Dat laat minder ruimte om te experimenteren. Zoek dus naar goede inhoudelijke verbindingen tussen een dergelijk project en de problematiek van de wijk.
- Betrokkenheid van de gemeente als financier van de professionele facilitering is belangrijk.
- Begin kleinschalig en laat het uitgroeien en verbreden.
- De meerwaarde die voor het opbouwwerk uit de samenwerking met het COS naar voren is gekomen, laat zich omschrijven als: opbouwwerk is uit zichzelf niet gericht op mondiale bewustwording. Samenwerking met een COS plaatst je werk in een bredere perspectief. De specifieke inbreng van het COS was de verbreding van dat perspectief.

Ervaringen van lokale COSsen

Na de inleiding van Han Jansen vertelde Tabe Jorritsma van Cos-Nederland iets over de ervaringen van lokale COSsen met Hoe Rijk is je wijk?:

- Opbouwwerkers hebben een eigen netwerk in de wijk. Dat komt beschikbaar,

Met de juiste vertaalslag is de CWA benadering op wijkniveau net zo toepasbaar als op stedelijk niveau

inclusief de sleutelfiguren in de wijk en de verschillende geledingen van de wijk.

- Opbouwwerk is in verschillende steden verschillend georganiseerd. Het is belangrijk om de meest effectieve structuur voor samenwerking te vinden. Die ligt op wijkniveau, niet op stedelijk niveau.
- Voor de betrokkenheid van het opbouwwerk bij het project is het belangrijk vanaf het begin gezamenlijk het project, de doelgroepen, de werkwijze en dergelijke te definiëren.
- De organisatiegraad van het opbouwwerk is belangrijk. Op twee manieren: krachtig bestuur en een teamcoördinator die het project mee dragen. En, naast beroepskrachten werkt opbouwwerk in veel gevallen veel met vrijwilligers. Daar moet ook draagvlak zijn.
- Opbouwwerk kan in de wijk bepaalde processen in gang brengen, mensen in beweging brengen waar dat voor een COS veel moeilijker is.
- Randvoorwaarden die bij het opbouwwerk aanwezig moeten zijn: enthousiasme, bereidheid de eigen werkmethode op te stellen (wederzijds), en tijd en ruimte in het takenpakket van de specifieke werker.
- Het opbouwwerk heeft kennis van veel specifieke wijkgebonden omgevingsfactoren die voor het slagen van een project belangrijk zijn. Inventariseer die samen. Vraag je af of die zijn te beïnvloeden ten gunste van het project, hoe kun je eventuele negatieve factoren uitsluiten?
- Verschillende verantwoordelijkheden en deskundigheden vereisen een open communicatie en wederzijdse acceptatie.
- Betrokkenheid van de wijk komt alleen tot stand als bewoners dichtbij en direct ook een eigen belang in het project kunnen zien.
- Effect van de samenwerking kan zijn een mentale omschakeling bij de

opbouworganisatie naar een openheid voor wat de partner 'overzee' te bieden heeft.

Voorwaarden voor samenwerking

In de workshop zijn daarna een aantal randvoorwaarden opgesteld om projecten en projectvoorstellen ze succesvol te maken.

- Met betrekking tot beide organisaties: uren faciliteren, enthousiasme voor project en samenwerking, draagvlak, aansluiting zoeken tussen beider missie.
- Hoe rijk is je wijk? is het inhoudelijk uitgangspunt. Aanwezige sociale en culturele rijkdom, capaciteiten, empowerment en dergelijke in de wijken zijn de dragende uitgangspunten voor projectactiviteiten.
- Gemeenschappelijk het belang van de wijkbewoners definiëren in de projectplannen, dat centraal stellen en er een vertaalslag mee maken naar de partner in het Zuiden/Oosten. Dit is een belangrijk onderdeel dat op het niveau van de professionals moet gebeuren.
- De thematiek en het gedefinieerde wijkbelang beschrijven in termen en in samenhang met de brede habitatopvatting.
- De CWA-benadering op micro-schaal van het wijkniveau moet een reëel perspectief zijn in het projectplan. Het proces van kleinschalig begin naar verbreding beschrijven.
- De aanwezigheid van een partner in het Zuiden/Oosten, vanaf de start van het project is een voorwaarde. Dat moet in het projectplan beschreven zijn inclusief het neerzetten van de intentie tot wederkerigheid.
- Het project moet continuïteit kennen. Die kan op verschillende manieren in het projectvoorstel tot uitdrukking komen: cofinanciering uit de gemeente, regio, provincie; inbedding in bestaande maatschappelijke organisaties; aanhaling bij bestaande structuur zoals een

stedenband; betrokkenheid bedrijven; et cetera.

- Het project moet gericht zijn op het voortbrengen van een product. Dat kan in verschillende vormen: een publicatie, een audiovisueel product. Het product moet een weergave, een neerslag zijn van het project en met name van de wederkerigheid/uitwisseling met de partner overzee en de Hoe Rijk is je Wijk? –thematiek en CWA verwoorden.
- De projectorganisatie (COS en Opbouwwerk) moet in staat zijn zelf de communicatie met de partner in het Zuiden/Oosten te initiëren, coördineren en uitvoeren. Zij zijn ook de trekker op lokaal niveau.

Eerste termijn voor 15 september 2004

Op lokaal niveau kunnen er nu projectplannen worden geschreven. Het contact leggen met de lokale Cos en de partnerkeuze in het Zuiden/Oosten vragen wel veel tijd, niet iedereen zal dit op korte termijn gerealiseerd hebben. Afhankelijk van de ingediende projectplannen, en afhankelijk van beschikbare en eventueel nog te verwerven landelijke cofinanciering, kan gekozen worden voor een gefaseerde start: najaar 2004 starten de projecten die voor 15 september een plan indienen en goedgekeurd krijgen; in maart 2005 volgt een tweede tranche die meer ontwikkeltijd nodig heeft.

Budgetten

Habitat Platform heeft een beperkt budget beschikbaar. Het is wel zaak dat projecten dit jaar nog van start gaan in verband met het al dan niet kunnen vasthouden van gereserveerde budgetten. Het maximale beschikbare budget van Habitat Platform voor 2004 is toereikend voor vier projecten met elk een bijdrage van rond de € 8.000,00. Dat geeft al aan dat lokale cofinanciering een voorwaarde is. Het is niet ondenkbaar dat ook andere landelijke organisaties, bijvoorbeeld Cordaid, in dergelijke projecten geïnteresseerd is. Dat is wel mede afhankelijk van de inhoud en kwaliteit van de projectvoorstellen. COS Nederland zal daarvoor waar mogelijk acquisitie bedrijven.

Meer informatie:

LCO,
Susan Rietveld
Telefoon: 070 - 380 44 31

<

Islamophobia

and its consequences on Young People

In the first week of June 2004 the European Commission Against Racism and Intolerance (ECRI) organized a seminar to look at the manifestations of Islamophobia and the way they affect young people today. The seminar took place under the 'human rights education youth programme' of the European Council.

In recent years, many Muslims communities in Europe have experienced an increasingly hostile environment towards them, characterized by suspicion, deep-rooted prejudice, ignorance and, in some cases, physical and verbal harassment. A growing number of young European Muslims often find themselves caught between their faith and the social expectations placed on them to be 'discreet' with their religious practices.

The terrorist attacks of 11 September 2001 in the USA, and elsewhere since, have had a very negative impact for Muslim groups across Europe. A report by the European Union Monitoring Centre on Racism and Xenophobia published in May 2002 provides widespread evidence of the multiple forms of Islamophobia in the Member States of the European Union. The Council of Europe's concern about Islamophobia dates back before to 2001. In April 2000 ECRI issued its General Policy Recommendation N° 5 on Combating Intolerance and Discrimination against Muslims, stating that it was 'concerned at signs that religious intolerance towards Islam and Muslim communities is increasing in countries where this religion is not observed by the majority of the population (CRI 2000 [21])'.

The effects of Islamophobia on young people are very negative. On the one hand, – young Muslims are directly affected as the debates around the hijab ('Islamic scarf') have shown; on the other hand, young people in general should be involved in preventing Islamophobia and in upholding the values of respect for cultural and religious diversity, equality and non-discrimination. This was the rationale behind the 'all different all equal' youth campaign against racism and intolerance and it remains the aims of the human rights education youth programme.

It is in this context both ECRI and the Directorate of Youth and Sport resolved to organize a seminar that will look at the manifestations of Islamophobia and the way they affect young people today. As formulated in the programme the organizers wants this seminar to contribute in combating Islamophobia:

1. Through identifying measures for political and educational action aimed at increasing understanding and respect for religious diversity among young people in Europe,
2. Through reflecting on the other realities affecting young people and minority groups and identifying forms of discrimination ((Anti-Semitism, Romaphobia) and racism against visible minorities (xenophobia)), in Europe today.
3. Through the insight that has been gathered above, the seminar will serve as a starting point for developing strategies and educational approaches to the combating of Islamophobia.

Participants

Islamophobia and its consequences on Young People, took place on the first week of June 2004. Eventually 56 participants from different cultural backgrounds coming from 23 member states of the Council of Europe joined the conference. The participant ranges from youth leaders and workers to people who have much experience in representing, promoting or initiating projects focusing on inter-religious and/or intercultural co-operation. Other participants were representatives of local authorities whom work was with ethnic, religious and intercultural issues.

ECRI

European Commission against Racism and Intolerance
Commission européenne contre le racisme et l'intolérance

**all different
all equal**

Methodology

The programme of the seminar allowed the delegates to exchange their experience of realities and problems faced by young people in relation to Islamophobia and other forms of discrimination, and examples of good practice. It also seeks to explore the reality and the relevance of the concept of Islamophobia in the work for equality and against discrimination. A plenary session was therefore alternated with working groups and practical workshops where it was expected that the experiences and concerns of young people will be discussed in more depth.

The inputs during the plenary consisted:

1. Existing instruments and standards within the Council of Europe related to the fight against Islamophobia, was given by Michael Head, Chairman of ECRI.
2. 'Islamophobia in Europe: from the Christian anti-Muslim prejudice to modern racism' - keynote was given by Vincent Geisser, researcher.
3. Besides inputs 'Snapshots' were also shown about Islam in the Media.
4. Romaphobia by Mr Christi Mihalache, European Roma Rights Center
5. Anti-Semitism given by Mr Adam Mouchtar, European Union of Jewish Students
6. Racism against 'Visible Minorities' given by Ms Mariam Yassin, Advisory Council on Youth
7. The effects and consequences of Islamophobia in Europe on young men was given by Mr Farid Abdelkarim member of UOIF; and the effects and consequences on young women was given by Ms Hadia Himmatt, vice president of FEMYSO
8. Besides input field visits were organized to get to know multicultural and multireligious Budapest. During this visit the delegates discussed the relevance of the seminar issues with local communities

Output

Extracting from concrete and positive experiences in combating the many faces of racism and discrimination a guideline for good practice against Islamophobia was formulated. Besides this conclusions and

recommendations (with a focus on young people and prevention) was formulated. These recommendations will be presented to the European Council which will serve as reference paper in formulating recommendations to the legislators of the European Union.

For me as a delegate this seminar gave me more knowledge on the concept of Islamophobia and its interrelated issues. This knowledge gave me an insight which impacts racism and discrimination has on us and our society. The insight gives me a focus and direction on where my starting point can be in finding methods and strategies as a pro-

society. The participants of this workshop noted that Islamophobia:

1. Created gaps between communities it manifested at the intellectual aspect and geographically.
2. It increases prejudices, suspicion and discrimination among and towards each other. Which results to lack of tolerance and willingness to know about each other.
3. It legitimizes victimization of people who practices the religion of Islam.
4. It makes it possible for government to hold pre-emptive attacks which gives them a legitimate reason to destroy societies that has adopted Islam philosophy/ideology.

fessional within the field of community development. The following is an essay on my knowledge gathered during the conference.

Does Islamophobia exist?

My answer to the question of the title is: yes? But after the conference the question that dominated my mind was whether there is a new dimension of Islamophobia. Are there new forms of discriminations and racism that is being generated from the fear for Islam?

One of the workshops during the conference was for the participant to think about the consequences of Islamophobia on the

5. It makes it possible to suppressed political movements based on Islam ideology.
6. It makes it possible for politicians to create artificial borders that separates Muslims and non Muslims.
7. It creates passive citizens in a society:
- Because of lack of education on Islam and Human Rights, the majority is an easy target for political manipulation and not critical towards the media, who sensationalizes Islamophobia by creating easy short cuts between Islam and terrorism, exploitation of women et cetera. It makes it easy for the majority to believe that the increasingly

violations of Human Rights towards Muslims and migrants is trivial to maintain its freedom and wealth.

- The minority are passive because of feeling powerless and assume that the instruments for democracy has failed to protect their rights as a Muslim minority.
8. It restricts possibilities for individuals and groups to express cultural and religious aspirations.

After the conference I was convinced that Islamophobia we are now talking about is a phenomenon that is being exploited by the politicians. For them it is just a new form of

Islamophobia maybe the new dimension of the 'new Islamophobia'? No, I believe that the use of the phenomenon is a new jacket for an old strategy called Divide and Rule.

So in that sense on political level there is no new dimension of Islamophobia. Although on the level of the Muslim people it certainly has a new dimension. As Ms Gabriella Battaini-Dragnoni Stated, Director General of Education, Culture and Heritage Youth and Sport of Council of Europe, in her welcome speech 'many Muslim communities in Europe are experiencing an increasingly hostile environment towards them'. Because of political instrumentation of Islamophobia

Global Society, I believe that this is a loss for all human kind.

As a true believer of democracy, I am disappointed that we as a society are not able to correct our own invented instrument for individual freedom called democracy. We should not believe that Islam as a religion and its culture is a threat for our democratic system. If we consider our society as higher developed, then we should remember ourselves our history wherein also we had moments of violation towards women and those who thought different from the majority, like 'Kristallnacht' pre war Hitler, Germany, the persecution of Huguenot in France, the inquisition in the middle ages, Spain. Within this spirit we should consider that culture and belief is not static. That culture within any religion is being shaped by its interaction with the society. We should remind ourselves that the society consist of human beings whose mere intention is to be regarded with respect.

Still I have my hope, I believe that we ourselves and not the politicians or policymakers are the stakeholders of democracy within our society. We have to take in mind that we always have to be critical to our politicians or policymakers, and be aware that having democracy through election doesn't automatically lead to a society that is democratic for all different people in this society.

I would like to end this article with the words of Amnesty International. In their report 2004 they stated that 'as a violation of human rights, Islamophobia can not be justified by the concerns about security or the fight against terrorism: there is no sustainable security except through respect for Human Rights'.

<

instrument where it makes the politicians, which are anti Muslim civilization, possible with the help of the media, to reach their political goals. Goals that is mainly aimed to protect and maintain the standard of wealth and it's 'perfect democracy'. Democracy that is been promoted by the North, achieved through the ideology of capitalism and liberalism. They are using the fear for Islam as a political instrument to manipulate the majority, the fear that we inherited from the eleventh century where the European ideological unity was started and a common enemy was needed, the Muslims. Is political instrumentation of

structural oppression towards Muslim is even more rooted within our democratic society. Because of abstractions from politicians regarding Islam and terrorism, people accepts policies that are violating Human Rights. Here in Europe it has manifested in legislations wherein young women wearing Hijab(headscarf) are denied from their right of education. The institutionalized discrimination towards people who practices Islam enables them to practice their fundamental rights. It enables them to develop according to their beliefs and it enables them to give their contribution in shaping the multicultural European or even a multicultural

COUNCIL
OF EUROPE

CONSEIL
DE L'EUROPE

ABCD promotieweek

Ter gelegenheid van de Nederlandse vertaling van het boek 'Building Communities from the Inside Out' organiseert het LSA van 27 september t/m 1 oktober 2004 een aantal promotie-activiteiten over een Amerikaanse strategie gericht op duurzame wijkontwikkeling, genaamd ABCD.

ABCD staat voor Asset Based Community Development (wijkontwikkeling op eigen kracht), en vormt een alternatief voor de gangbare probleembenadering waarmee achterstandswijken worden aangepakt. ABCD als strategie brengt de hulpbronnen in kaart waarover een wijk zelf kan beschikken voordat 'hulp van buiten' wordt ingeroepen. De uitdaging ligt in het mobiliseren van die hulpbronnen voor duurzame wijkontwikkeling: capaciteiten en kwaliteiten van bewoners en de betrokkenheid van bedrijven, gemeente en instellingen. Tot nu toe heeft het LSA deze aanpak bottom-up via bewoners in verschillende steden gestimuleerd. Nu de Nederlandse vertaling van het handboek van ABCD beschikbaar komt wil het LSA ook beleidsmakers en professionals warm maken voor deze aanpak.

Het programma van de week:

- 27 en 28 september:
Leading by stepping back. Tweedaags seminar voor beleidsmedewerkers bij gemeenten, woningcorporaties, adviesbureaus, welzijnsorganisaties etc. Docenten; hoogleraren John McKnight (USA) en Pieter Tops (Tilburg) en ABCD-trainer Henry Moore (USA)
- 29 september:
boekpresentatie ABCD in Helmond (McKnight /Moore, LSA en Fontys Hogeschool)
- 30 september en 1 oktober:
Who do you serve? Training voor beroepskrachten uit Nederland en andere EU landen. Trainers: John McKnight en Henry Moore

Inschrijven en info:

secretariaat LSA,
Henk Cornelissen.
Tel. 070 3804431, 06 55904698
e-mail: lsa@lsabewoners.nl, lsahc@iae.nl
www.lsabewoners.nl

Asset-Based

Countless efforts have been made to solve the real problems in 'troubled neighborhoods' in large cities all over Europe. National, local and EU-programmes have been implemented, aimed at beating social exclusion, reversing economic decline, improving housing and making these neighbourhoods safer and cleaner. Most of the areas, which have been chosen for funding from these sources, were selected on the basis of a long list of problems, which, of course, are very real. And yet, in spite of all the efforts, the results are often poor, reinforced by the fact that many of these neighbourhoods have been re-appearing in funding programmes for years and even decades. There are many explanations as to why this regeneration process is so difficult and takes so long.

One of the explanations found in America, where inner city problems are even more extreme, is that research and funding is mainly focussed on problems and deficiencies. The solution offered is often to provide more services delivered by institutions and professionals that are there to help people but unwillingly create dependency and apathy. People become clients with needs that can only be met by more services, and their energy and creativity is used to 'beat the system' for survival reasons. Many lower income neighbourhoods house people who begin to accept that they are incapable of taking control of their own lives and in this way are trapped in poverty and dependency.

ABCD

One of the alternative strategies developed in America by John McKnight en John Kretzman is called Asset Based Community Development (ABCD). ABCD is based on many years of research in neighbourhoods in American cities. Research looking for the causes of success and failure in regeneration and community development efforts in many cities. McKnight and Kretzman came up with an alternative strategy which is based on the capacities, skills and assets of people and their neighbourhoods. Historic evidence indicates that significant community development takes place only when local people

Community Development (ABCD)

Promotion week in The Netherlands

Who do you serve?

are committed to investing themselves and their resources into the effort.

ABCD is based on three simple inter-related characteristics:

- community development starts with what is present in the community; the capacities of residents and workers, the associations and institutions, which are in the area. Not with what is absent, problematic or needed;
- it is internally focussed. This does not mean that outside help is unwanted or not necessary; but it does mean that the first step towards community development is mobilizing capacities within the community of residents, local associations and institutions;
- it is relationship-driven. One of the central challenges for asset-based community developers is to constantly build and rebuild the relationships between and among local residents, local associations and local institutions.

ABCD in Europe

ABCD as a strategy has been successful in America and that is why ABCD has been adopted and tried out in European countries such as Great Britain, Sweden and The Netherlands.

In the Netherlands ABCD was introduced by the LSA in 2000. LSA is a national network of residents from deprived areas in 30 cities. It is an NGO based on voluntary cooperation between residents and is aimed at learning

from one another and the empowerment of residents. In the last three years, experiments with ABCD have started in a number of Dutch cities and in several cases, these experiments have led to significant successes for residents and changes in their relationship with community developers and local institutions.

ABCD promotion week in The Netherlands. Until now LSA has been promoting ABCD from the bottom-up through its members: the residents who take part in the network. In September the Dutch translation of one of the main ABCD publications, *Building Communities from the Inside out*, will be published. We want to use this occasion, to promote this American strategy to the professional world in the Netherlands and other EU countries.

Our aim is to make professionals more aware of the opportunities ABCD has to offer for community developers and policy-makers at local level as a strategy towards community commitment and lasting community development. In the course of the promotion week we will organize a seminar for Dutch policy makers (Leading by Stepping Back, 27 and 28 September) a book presentation (29 September) and an international training for community developers and others in social professions.

Organisation and costs

The training is organized by the LSA together with Fontys University for Professional

Who do you serve?

On 30 September and 1 October we invite you to take part in a unique two-day training event about Asset-Based Community Development. The training will be lead by John McKnight, Professor of Communication Studies from Chicago, together with Henri Moore, former Assistant City Manager of Savannah - Georgia. This training will give you the information you need to be able to develop an ABCD strategy in your professional practice. The programme includes presentations of American as well as Dutch examples of ABCD-based community development, small group interactive training sessions and opportunities to include your own work experiences in the training. All successful participants will receive a certificate from the ABCD institute and a copy of *Building Communities from the Inside Out* either in English or Dutch. The language used in the training sessions is English.

Education in Eindhoven and in co-operation with the ABCD Institute in Evanston, USA. The training will take place at the Fontys University in Eindhoven. The language used is English.

Training costs are € 495,- including lunches, refreshments, an informal dinner on Thursday night with the trainers, training documentation, certificate of participation and a copy of *Building Communities from the Inside Out*. (English or Dutch) Hotel costs are not included.

We can provide you with a list of suitable hotels in Eindhoven.

Download the application form from:
www.lsabewoners.nl

<

A two-day International Workshop
for professionals working in
community development

Eurofestation 2004

Europese conferentie en vakbeurs vrijwillige inzet en maatschappelijk betrokken ondernemen

Eurofestation 2004 is een driedaagse Europese conferentie en vakbeurs over vrijwillige inzet en maatschappelijk betrokken ondernemen op 7, 8 en 9 november 2004 in het Maastrichts Expositie & Congres Centrum (MECC).

Eurofestation 2004 is een evenement in het kader van het Nederlandse voorzitterschap van de Europese Unie in de tweede helft van 2004. Er worden zo'n vierduizend vertegenwoordigers van onder andere vrijwilligers- en maatschappelijke organisaties, bedrijven, overheden en fondsen verwacht. Eén van de resultaten van de conferentie zal een rapport zijn met aanbevelingen over de vernieuwing en versterking van vrijwillige inzet in Europa.

Eurofestation 2004 staat voor het bevorderen van een sociaal duurzaam Europa. Vrijwillige inzet en maatschappelijk betrokken ondernemen versterken sociale cohesie, vergroten maatschappelijk betrokkenheid en stimuleren actief burgerschap. Erkenning, ondersteuning, netwerken en promotie zijn hierbij essentieel.

Conferentie

De *invitational conference nationaal en lokaal vrijwilligersbeleid* behandelt de stand van zaken van het vrijwilligers(werk) beleid en maatschappelijk betrokken ondernemen in de Europese Unie. Uitwisseling van good practices, netwerkontwikkeling, promotie van vrijwillige inzet en bevordering van maatschappelijk betrokken ondernemen staan centraal. Daarnaast wordt een bijdrage geleverd aan het rapport met aanbevelingen voor de EU. De basis van de conferentie is het 'state of the art': een in 2004 gehouden onderzoek naar de stand van zaken en de wensen en ideeën van het vrijwilligerswerk(beleid) in 25 landen.

Tijdens de *invitational conference voor onderzoekers* buigen 25 internationale wetenschappers zich over resultaten, ideeën en mogelijk-

heden van onderzoek voor de vrijwillige sector. Ze zijn daarnaast inzetbaar op alle onderdelen van Eurofestation zoals op partnership meetings en invitational conferences. De resultaten van deze invitational conference worden opgenomen in een publicatie en er worden aanbevelingen gedaan aan de EU. Diverse inspirerende sprekers die hun sporen verdiend hebben, zoals Kumi Naidoo van CIVICUS (World Alliance for Citizen Participation), leveren tijdens plenaire sessies input voor het rapport met aanbevelingen.

Vakbeurs

Het hart van Eurofestation 2004 is de Vakbeurs; de plek waar vrijwilligersorganisaties, bedrijven, overheden en fondsen contacten en nieuwe ideeën op kunnen doen. Stakeholders van het vrijwilligerswerk presenteren zich hier met een *stand of workshop*. Op de *beursvloer* worden vraag en aanbod tussen vrijwilligersorganisaties en bedrijven, fondsen en overheden aan elkaar gekoppeld. De bedoeling is om in totaal tenminste een miljoen aan gekapitaliseerde omzet te realiseren. Vraag en dus ook aanbod is divers: van geld, ideeën, creativiteit en tijd tot energie, netwerken, vrijwilligers en vrijwilligersprojecten.

Partnership meetings

Diverse partijen maken gebruik van de faciliteiten en uitstraling van Eurofestation door *partnership meetings* te organiseren: speciale bijeenkomsten voor hun eigen doelgroepen. Samenleving & Bedrijf en ENGAGE/ Cecile network organiseren bijvoorbeeld *partnership meetings* over maatschappelijk betrokken ondernemen.

Voor wie?

Eurofestation is bedoeld voor vertegenwoordigers van vrijwilligers- en maatschappelijke organisaties, de politiek, de overheid, het bedrijfsleven en de onderwijssector. Er worden zo'n vierduizend deelnemers verwacht.

Inschrijven

Eurofestation 2004 is de uitgelezen plek voor Europese stakeholders van het vrijwilligerwerk en maatschappelijk betrokken onder-

nemen om ervaringen uit te wisselen over beleid en regelgeving, om kennis en kunde - in de vorm van 'best practices' - te delen, om bestaande contacten te versterken en om nieuwe samenwerkingsvormen en projecten aan te gaan. U kunt zich inschrijven voor de conferentie en de vakbeurs via www.eurofestation.com. Daar vindt u ook formulieren om uw vraag of aanbod voor de beursvloer kenbaar te maken. Via deze website kunt u zich tevens abonneren op de E-nieuwsbrief. Wilt u een workshop geven, u presenteren in een stand of (onderdelen van) Eurofestation sponsoren? Neem dan contact op met Daniel Kruijthof, projectmanager van Eurofestation 2004, 070- 373 80 22 of eurofestation@vng.nl.

Organisatoren en partners

Eurofestation 2004 wordt georganiseerd door de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) en CIVIQ, instituut vrijwillige inzet, onder auspiciën van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS). De Vakbeurs wordt mede mogelijk gemaakt door het VSBfonds. Er wordt nauw samengewerkt met nationale en internationale organisaties die zich bezighouden met vrijwillige inzet en met verschillende (netwerken van) toonaangevende bedrijven die maatschappelijk verantwoord ondernemen willen ontwikkelen en bevorderen. Samenwerkingspartners zijn onder andere Samenleving & Bedrijf, ENGAGE/Cecile network, Vereniging Nederlandse Organisaties Vrijwilligerswerk (Vereniging NOV), Commissie Vrijwilligersbeleid, Centre Européen du Volontariat (CEV), International Association for Volunteer Effort (IAVE) en United Nations Volunteers (UNV). Ook de gemeente Maastricht en de provincie Limburg zijn betrokken bij de organisatie.

Dagvoorzitters

Gerd Leers - *Burgemeester Maastricht*
Sue Waddington - *Social Platform*
Christopher Spence - *Centre Européen du Volontariat (CEV)*

Meer informatie: www.eurofestation.com
Daniel Kruijthof, projectmanager
070- 373 80 22, eurofestation@vng.nl

Unieke matchmaking op de 'Beursvloer'

Bijdragen aan een miljoenendeal? Uw organisatie kan mensen, middelen en/of munten tegenoverstellen voor de realisatie van uw activiteiten.

Hart van Eurofestation 2004 is de Vakbeurs. Stakeholders van het vrijwilligerswerk presenteren zich er met een stand of workshop of bieden zich aan als vrager of aanbieder op de Beursvloer.

Op de Beursvloer worden vraag en aanbod tussen vrijwilligersorganisaties en bedrijven, fondsen en organisaties bij elkaar gebracht en, bij een geslaagde match, aan elkaar gekoppeld. Vraag en aanbod is divers: van geld, ideeën, creativiteit en tijd tot energie, netwerken, vrijwilligers en vrijwilligersprojecten. De vragers en aanbieders variëren van overheden en vrijwilligersorganisaties tot bedrijven, fondsen en media. De 'Beursvloer' levert een unieke matchmaking, waar een ieder voordeel van heeft. De Beursvloer geeft u de kans in contact te komen met verschillende partijen die hun

diensten en vooral de kennis en kunde van hun medewerkers beschikbaar stellen. U kunt tevens laten zien wat de meerwaarde voor deze partijen is om met u, als maatschappelijke organisatie, samen te werken. Voorbeelden van potentiële matches zijn:

- een ouderenorganisatie wordt ondersteund bij het ontwikkelen van een promotiecampagne voor de werving van nieuwe vrijwilligers dankzij een match met een communicatiedeskundige van een bedrijf in consumptie-elektronica;
- een voetbalclub heeft moeite met de financiële administratie en vindt op de Beursvloer een accountancykantoor dat hun advies wil geven hoe ze hun boekhouding kunnen verbeteren;
- een ontwikkelingsorganisatie heeft financiële middelen nodig voor een project in Afrika en daagt managementtrainees van een bank uit hen te ondersteunen bij de organisatie van een fundraising evenement;
- een migrantenorganisatie van wie de subsidie is teruggeschroefd, vindt op de Beursvloer een trainingsbureau dat een cursus fondsenwerving wil verzorgen;
- een lokale vrijwilligersorganisatie wil hun succesvolle concept landelijk verspreiden en zoekt managers die met hen van gedachten willen wisselen over de beste strategie;
- een patiëntenvereniging wil beter communiceren met haar leden en komt in contact met een ICT-bedrijf dat software levert voor hun ledenadministratie en hulp biedt bij het bouwen van een website.

Doe inspiratie op via www.eurofestation.com waar een overzicht wordt geplaatst met vraag en aanbod.

Neem deel aan de Beursvloer en vraag een Vragenformulier aan via www.eurofestation.com of mail naar eurofestation@vng.nl

Regionale helpdesks

Provincie	Organisatie	Achternaam van	Voorvoegsel van	Voorletters	Postadres	Postcode	Postplaats	mail	tel nummer
Drenthe	STAMM	Koeter	van	Duijken	postbus 954	9400 AZ	ASSEN	dklooster@stamm.nl	0592 394441
Friesland	Centrum voor Bedrijf & Samenleving Fryslân	Rijer	van	Nyssus	Postbus 699	8901 RL	LEENWARDEN	nyssus@cbf.nl	058 295 42 85
Friesland	Centrum voor Bedrijf & Samenleving Fryslân	Kingma Bolkjes		Miebeth	Postbus 699	8901 RL	LEENWARDEN	nikingma@bolkejes.nl	058 295 42 85
Gelderland	de Formale	Nielen		Dolf	Postbus 8028	6710 AA	EDE	doelens@wildeboer.nl	0118-64 16 16
Gelderland	de Formale	Hof		Carla	Postbus 8028	6710 AA	EDE	chhof@wildeboer.nl	0118-64 16 16
Groningen	Mijwilligerszaak St Steel	Boerboom	de	Robini	Munnekeholm 4	9711 JA	GRONINGEN	r.boerboom@steel.nl	050 3681855
Groningen	Mijwilligerszaak St Steel	Vries	de	Inge	Munnekeholm 4	9711 JA	GRONINGEN	ivries@steel.nl	050 3681855
Limburg	WVC Heerlen	Zwanikken		Jacqueline	Postbus 3	6400 AA	HEERLEN	zwanikken_j@wvcbeerlen.nl	045 5502525
Noord-Brabant	Ontwikkelcentrum MVO	Loos		Fer	Don Boscostraat 4	5611 KW	EINDHOVEN	fer@mozo@eindhoven.nl	040 - 233 58 17
Noord-Brabant	Ontwikkelcentrum MVO	Schoones		Sandra	Don Boscostraat 4	5611 KW	EINDHOVEN	sandra@mozo@eindhoven.nl	040 - 233 58 17
Noord-Brabant	Ontwikkelcentrum MVO	Schoones	van	Carla	Don Boscostraat 4	5611 KW	EINDHOVEN	carla@mozo@eindhoven.nl	040 - 233 58 17
Noord-Brabant	WVC Bleck	Bekij	van	Lianne	Kesterstraat 106	4811 HL	BREDA	www.lianne@planet.nl	076 5215744
Noord-Holland	Centrum Bedrijf en Samenleving Haarlemmermeer	Buice		Kitty	Antareslaan 33	2132 JE	HOOGENDOORN	kibui@cb.nl	023 5553675
Noord-Holland	Centrum Bedrijf en Samenleving Haarlemmermeer	Engel	van	Cajin	Antareslaan 33	2132 JE	HOOGENDOORN	mbo@cb.nl	023 5553675
Noord-Holland	De Nieuwe Winst	Vries	de	Wesje	Oxwijkdijk 1	1502 BB	ZAANDAM	info@denieuwewinst.nl	075 6120355
Noord-Holland	De Nieuwe Winst	Lauzen		Breika	Dovzdyje 1	1502 BB	ZAANDAM	info@denieuwewinst.nl	075 6120355
Noord-Holland	WVC Amstendam	Hoofda		Tanja	Hertenstraat 10	1016 CB	AMSTERDAM	torcpata@wvc.nl	020 3301127
Noord-Holland	WVC Deventer	Jong	de	Roop	Kleine Oeverstraat 73	7411 JK	DEVENTER	roop@wvc.nl	0570 615806
Overijssel	Matchpoint Maatschappelijk Ondernemen	Hofstede		Mare Louise	Westingdijk 44	3811 BB	AMERSFOORT	m.matchpoint@ravelijn-amersfoort.nl	06 - 4892 1399
Overijssel	Samen voor Ziek	Hofstede		Esther	Peijterstraat 12	3817 JL	AMERSFOORT	esther@wvz.nl	033 - 4729 301
Zeeeland	Steunpunt Vrijwilligerswerk Vlissingen	Laan	van	Bruy	Postbus 5182	4380 KD	VLISSINGEN	reijer@vlooi@vng.nl	0118422122
Zuid-Holland	HOF Promotie Haagse Vrijwilligerswerk	Perinick		Olana	Bleijersmarkt 2	2513 AM	DIEN HAAG	op@hof.nl	070 302 4444

stimio

De schakel in uw communicatieketen

Een ideaal communicatie-concept

De communicatie-keten telt vele schakels. U heeft ideeën nodig en teksten, vormgeving, drukwerk, een congres, een videofilm of een Internet-site om die ideeën werkelijkheid te laten worden. Daarbij schakelt u specialisten in, zoals vormgevers, tekstschrijvers, drukkers, communicatie-adviseurs enz.

Maak daarbij gebruik van een beproefd concept. Bij u om de hoek, bij wijze van spreken. Eén adres, waar u met al uw wensen en vragen rond communicatie terecht kunt. Of het nu gaat om advisering of uitvoering, om kleine of grote projecten, om één dienst of product of een combinatie van meerdere diensten en producten. Aan u de keuze:

- teksten/interviews voor folders, brochures, tijdschriften en videoproducties
- advisering & uitvoering interne en externe communicatie
- coaching van pr-medewerkers
- beleidsadviesing & -implementatie, informatievoorziening & monitoring
- organisatie van conferenties & congressen
- samenstelling & productie van videofilms
- vormgeving, dtp & drukwerk

Flexibiliteit, kwaliteit, snelheid en creativiteit

Stimio bewijst al 15 jaar een uitstekende partner te zijn als het gaat om flexibiliteit, kwaliteit, snelheid en creativiteit. Bovendien beschikken wij door onze duurzame relaties met opdrachtgevers in de non profit-sector over de nodige ervaring en deskundigheid op beleids-terreinen als welzijn, gezondheidszorg, arbeidsmarktbeleid, minderhedenbeleid en onderwijs.

Wij werk(t)en voor o.a.: de ministeries van VWS, Binnenlandse Zaken en Onderwijs & Wetenschappen, Arbeidsvoorziening Nederland, het Landelijk Centrum Opbouwwerk, JMW, de FIOM, de NP/CF, de NOT, Nederlands Politieuseum, Compaq Nederland, SAP enz.

Geïnteresseerd in een vrijblijvende kennismaking?
Bel ons voor toezending van onze bureau-brochure
of voor het maken van een afspraak.

stimio

COMMUNICATIE PROJECTEN BV

communicatie- & beleidsadviesing
informatievoorziening & monitoring
tekstschrijven & journalistieke producties
management conferenties & symposia
audio-visuele producties
vormgeving & dtp
drukwerk

HSA001000186
201
Tijdschriften MO

Den Bommel 2
4194 TZ Meteren
Tel 0345 - 569844
Fax 0345 - 569825
e-mail post@stimio.nl